

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Probační dohled a mladiství delikventi

Diplomová práce

Autor: Bc. Nela Šupková
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Semrád, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor:	Nela Šupková
Studium:	P14P0830
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Probační dohled a mladiství delikventi
Název diplomové práce AJ:	Probation supervision and juvenile delinquents

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce je zaměřena na specifika probačního dohledu u mladistvých delikventů. Charakter práce je teoreticko - empirický. Teoretická část popisuje projevy protiprávního jednání mladistvých s náhledem na sociálně ekonomické změny na přelomu století. Zabývá se i nejčastějšími faktory způsobujícími delikventní chování mladistvých. Dále pojednává o alternativních sankcích u mladistvých v souladu s restorativní justicí. Pozornost věnuje Probační a mediační službě ČR jako důležité instituci v systému trestní justice, která vykonává probační dohled. Dále je zde nastíněn postup při realizaci probačního dohledu u mladistvého. Cílem práce je s oporou o analýzu odborné literatury popsat a stanovit možnosti probačního dohledu pro mladistvé jako formy trestu. Empirická část bude provedena smíšeným designem.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0. MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8. ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. TAXOVÁ, Jiřina. Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 273 s.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Jiří Semrád, CSc.
Oponent:	Mgr. Jakub Holeček
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 9. 3. 2016

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Jiřímu Semrádovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za poskytování cenných připomínek při jejím zpracování. Dále pracovníkům Probační a mediační služby České republiky za jejich ochotný a vstřícný přístup při realizaci výzkumného šetření a mé rodině za podporu, nejen při vzniku této práce, ale i v průběhu studia.

Anotace

ŠUPKOVÁ, Nela. *Probační dohled a mladiství delikventi.* Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 93 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou probačního dohledu u mladistvých delikventů. Cílem diplomové práce je popsat a analyzovat delikvenci mladistvých a možnosti probačního dohledu pro mladistvé jako formy opatření ve stávající právní úpravě. Teoretická část se věnuje obecně sociálně ekonomickým proměnám, ke kterým došlo za poslední čtvrt století, a které měly vliv i na trestní politiku. Dále pojednává o alternativních sankcích u mladistvých v souladu s restorativní justicí. Jistě se zmiňuje i o činnosti Probační a mediační služby České republiky jako o důležité instituci v systému trestní justice. Poslední kapitola je zaměřena na samotné mladistvé - zabývá se faktory způsobujícími delikventní chování, specifickými projevy jejich protiprávního jednání a konečně se také věnuje probačnímu dohledu.

Empirická část práce se věnuje možnostem probačního dohledu pro mladistvé, specifikům v práci s mladistvými. Využívá metody literární, obecně logické a explorativní – interview.

Klíčová slova: probační dohled, mladistvý, delikvence, Probační a mediační služba České republiky.

Annotation

ŠUPKOVÁ, Nela. *Probation supervision and juvenile delinquents:* University of Hradec Králové, Faculty of Education, 2016. 93 p. Master Degree Thesis.

This thesis deals with the issues of probation supervision for juvenile delinquents. The aim of this thesis is to describe and analyze juvenile delinquency and the possibilities of probation supervision for juveniles as a form of measure in the current legislation. Theoretical part is focused on social and economic transformations that have occurred in the last quarter of the century, and which had an impact on penal policy . It also deals with alternative sanctions for juveniles in connection with restorative justice. It also mentions about the activities of the Probation and Mediation Service of the Czech Republic as an important institution in the system of criminal justice. The last chapter is focused on the troubled juvenile - it deals with the factors underlying the offending behaviour, the specific manifestations of their infringement and, finally, the probation supervision.

The empirical part of the thesis is devoted to the possibilities of probation supervision for the juvenile, to the specifics in the work with juveniles. It uses literary methods, general logical and explorative ones - interview.

Keywords: probation supervision, juvenile, delinquency, Probation and Mediation Service of the Czech Republic.

Obsah

Úvod	8
1 Sociálně ekonomické proměny společnosti a jejich odraz v systému sociální ochrany	9
1.1 Procesy globalizace	9
1.2 Změny po pádu železné opony a odstranění hranic	12
1.3 Snahy o prohlubování demokracie a humanismu	14
1.4 Vliv pozdní modernity na fungování společnosti	15
2 Formy reedukace mladistvých delikventů v České republice	18
2.1 Charakteristika restorativní justice.....	19
2.2 Alternativní sankce v souvislosti se soudnictvím ve věcech mládeže	21
2.3 Probační a mediační služba České republiky.....	25
3 Mladiství delikventi	30
3.1 Faktory způsobující delikventní chování	30
3.2 Specifické projevy protiprávního jednání	39
3.3 Probační dohled jako možnost postihu	44
4 Projekt a prezentace výsledků empirického šetření	50
4.1 Teoretická východiska empirického šetření	50
4.2 Cíle a úkoly empirického šetření.....	52
4.3 Analýza výzkumného nástroje	53
4.4 Organizace výzkumu.....	56
4.5 Charakteristika respondentů.....	57
4.6 Prezentace výsledků empirického šetření	59
4.7 Shrnutí výsledků empirického šetření a dílčí závěry	75
Závěr	82
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	85
Seznam příloh	93

Úvod

Téma diplomové práce bylo zvoleno z několika důvodů. Jedním z hlavních důvodů byla zkušenost s působením v oblasti sociální prevence s mládeží v rámci dobrovolnické činnosti.

Hlavním cílem diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat delikvenci mladistvých a možnosti probačního dohledu pro mladistvé jako formy trestu, resp. opatření ve stávající právní úpravě.

Na základě předběžné analýzy odborné literatury jsme stanovili následující vědecko-výzkumný problém: Je pro mladistvé delikventy probační dohled dostatečným opatřením za jejich antisociální chování? Dále byla formulována ústřední hypotéza: Probační dohled je za určitých podmínek dostatečným opatřením k antisociálnímu chování mladistvého.

Charakter diplomové práce je teoreticko-empirický. Empirická část práce je věnována kvalitativnímu šetření zaměřenému na možnosti probačního dohledu pro mladistvé, specifika v práci s mladistvými. Využívá metody literární, obecně logické a explorativní – interview. V teoretické části se první kapitola věnuje obecně sociálně ekonomickým proměnám, ke kterým došlo za poslední čtvrt století, a které ovlivnily přístup k právním normám, sociálně patologickým formám chování, a následně i k trestům. Dále druhá kapitola pojednává o alternativních sankcích u mladistvých v souladu s restorativní justicí. Jistě se zmiňuje i o činnosti Probační a mediační služby České republiky jako o důležité instituci v systému trestní justice. Třetí kapitola je zaměřena na samotné mladistvé - zabývá se faktory způsobující delikventní chování, popisuje specifické projevy jejich protiprávního jednání a konečně se také věnuje probačnímu dohledu.

Diplomová práce odpovídá právnímu stavu ke dni 29. 2. 2016.

1 Sociálně ekonomické proměny společnosti a jejich odraz v systému sociální ochrany

Velké změny ve světě, v životě společnosti se samozřejmě projevily i ve změně podmínek pro život lidí, a to i té nejmladší generace. (Pelikán, 2007, s. 15)

Společensko-kulturní systém dle Heluse (1973, s. 11) tvoří čtyři základní složky celého života společnosti:

- složky hodnotově normativní – tvořené zejména sociálními hodnotami, přesvědčeními a ideologiemi,
- složky mezilidsky vztahové – tvořené především sociálními interakcemi, komunikacemi a pracovními činnostmi,
- složky rezulativní – tvořené materiálními, duchovními a organizačními produkty,
- složky osobnostní – tvořené individuálními subjekty společensko-kulturního systému, které způsobem svého života tento systém aktualizují, uchovávají, rozvíjejí nebo překonávají, realizujíce tak sebe sama.

1.1 Procesy globalizace

Začátek globalizace bývá někdy datován do poslední třetiny 19. století, bývá spojován také s objevením Ameriky. Globalizace je datována i později, kdy jsou její počátky kladeny teprve do druhé poloviny sedmdesátých let 20. století, či až do naší současnosti, počínaje devadesátými lety. V prvním případě je nástup globalizace spojen s reakcí na třicet let poválečného rozvoje, ve druhém případě je zdůrazňováno, že teprve pád zemí bývalého sovětského bloku umožnil, aby se globalizace stala celosvětovou záležitostí. (Keller, 2007, s. 122-123)

Globalizace se stala v podstatě sporným termínem, používaným při identifikaci mnoha charakteristik postmoderní doby, typicky spíše pro sjednocení jednotlivých charakteristik. Globalizace z jednoho konkrétního a poněkud dominujícího aspektu charakterizuje pohled na svět, jehož výsadou je propojování a integrace sítí a kapitálových toků, zde je globalizace charakterizována jako fenomén sílicího kapitalismu. Globalizace je také chápána jako sociální fenomén. Kromě sítí a toků je

Zeměkoule chápána jako nekonečný pohyb kapitálu, lidí, technologií, myšlenek, médií apod., a to napříč politickými, přírodními a kulturními hranicemi. (Silverstone, 2007, s. 13)

Mezi celosvětové trendy společenských změn patří určitě trend k vytvoření výkonové společnosti. Tendence dosahovat vysokého výkonu se nepromítají pouze do ekonomické oblasti, ale zasahují i oblast vědy a kultury, kde jde především o výnosnost investic než o přínosnost pro lidi. Kultura se stává spotřebním zbožím, vytváří kýč, to je něco, co se tváří jako umění, ale umění to není. Komerce proniká i do oblasti sportu. Vše vede k hodnotové změně, kdy dochází preferenci vnějšího úspěchu před hodnotami morálními. Dochází ke strukturaci společnosti, přičemž ukazatelem úspěšnosti se rozumí materiální hodnoty, postavení apod. Spoustu věcí, které ještě donedávna nikomu nechyběly, najednou začínáme postrádat. Někdy patří k životním potřebám to, co jindy bývalo přepychem. (Pelikán, 2007, s. 16; Lipovetsky, 2005, s. 10, 64) Sociolog R. K. Merton ve své teorii amerického snu popisuje rozpor mezi hodnotami, které společnost hlásá a legálními prostředky, k jejich dosažení. Máme pocit, že můžeme být všichni bohatí, můžeme mít vše, na co si jen vzpomeneme. Realitu ale vidíme příliš růžově. Jsou poctiví lidé, kteří chodí do práce a nikdy nebudou bohatí, nikdy si nebudou moci koupit věci, po kterých touží a které společnost předkládá. Podle této teorie existují různé způsoby adaptace, z nichž jsou některé dokonce v rozporu se zákonem. V sociální struktuře tedy přibýlo bohatých lidí – prosperita bohatých, ale zároveň i lidí, kteří se pohybují na hranici bídy, rozevřely se tzv. „nůžky“ ve společnosti, ale i země se dělí na „chudé“ a „bohaté“.

Současná globalizace není hlavní ani jedinou příčinou sociální nejistoty, ale prohlubuje aspekt modernizačních procesů, kterým je rozklad společenství a solidárních vztahů mezi lidmi. (Suša, 2010, s. 184) U Lipovetskeho postmoderní společnost znamená změnu ve způsobu socializace. V postmoderní společnosti panuje lhostejnost, převládá v ní pocit neustálého omílání a přešlapování na místě. Nové je přijímáno jako staré, inovace jsou něčím zcela všedním a budoucnost se už nespojuje s pokrokem. Lipovetsky tvrdí, že prostřednictvím médií, zábavy konzumujeme svou vlastní existenci. Postmoderní doba je posedlá informacemi a (sebe)vyjádřením. Nárůst pozornosti k subjektivním problémům způsobuje, že rozhodující otázky kolektivního života sklouzávají do lhostejnosti. (Lipovetsky, 2003, s. 12-14)

Zrychlení pohybu osob a informací v současné globalizaci nepůsobí pouze spojování, ale také rozdělování lidí, a to podle kritéria globální pohyblivosti, kde svoboda globálního pohybu znamená např. moc jednání, které je osvobozené od odpovědnosti za důsledky. (Suša, 2010, s. 194) Rozsáhlý prostor pro komunikaci přemíry informací nabízejí média. Běžná mezilidská komunikace je často nahrazena komunikací zprostředkovanou technikou. Pod vlivem médií se mění systém osobních vzorů mladých lidí. Objevil se pojem tzv. celebrit, tedy vnějšně úspěšných lidí, kteří jsou pro mladé lidi vzorem. Pro předchozí generace byly typické literární vzory, dnes je ale četba zaměněna jinými médii. (Pelikán, 2007, s. 17-18)

Závažným celosvětovým jevem je jistě i zhoršující se ekologická situace naší Země. Průmysl, množství výfukových plynů, nebezpečí skleníkového efektu, ozonové díry a další hrozby nejsou radostnou perspektivou. Problémem je zachování trvale udržitelného rozvoje – nalezení rovnováhy mezi ekonomickým rozvojem a zachováním přírodního bohatství. (Pelikán, 2007, s. 18-19) „I když si to obvykle nepřipouštíme, víme, že celá civilizace je ohrožena v důsledku naší činnosti, naší nestřídmosti, která bezohledně ničí prostředí, ve kterém žijeme, přírodu, jejíž jsme součástí a bez níž nemůžeme existovat.“ (Klíma, 2001, s. 14) Nejde ale pouze o vztah k přírodě, ale i ke kulturnímu bohatství. Objevil se patologický jev spojený s vandalismem (ničení náhrobků, soch, dopravních značek...), lze k němu zařadit i sprejerství. (Pelikán, 2007, s. 19)

Proces globalizace proměňuje nejen sociálně v širším smyslu makrosystému společnosti, ale zasahuje také do obsahu sociálna ve smyslu vztahů vzájemné ochrany. Skutečností je, že v důsledku globalizace přestává společnost fungovat na půdorysu národního státu a na jeho místo nastupuje „světová společnost“. Závažné problémy se celosvětově rozšiřují, zatímco nástroje na jejich řešení mají v podobě lokálních států a jejich vlád pouze místní rozměry. (Keller, 2007, s. 121)

Trestní politika se na přelomu tisíciletí dostala do krize, neboť nemohla najít odpovědi na rostoucí výskyt sociálně patologických jevů v rychle se měnící globalizující společnosti. Trestně politické strategie nevedly k hlavnímu poslání trestní spravedlnosti, tedy k ochraně jednotlivce i společnosti před kriminalitou prostřednictvím přiměřené strategie a k prevenci takových činů do budoucna. (Válková, Sotolář, 2000, s. 5) S rozšířením sociálně patologických jevů tedy přišly i nové možnosti reakcí na tyto

jevy. Inspirací v zahraničí se trestní politika humanizovala, přešla k principům restorativní justice, vznikla Probační a mediační služba, která je propracovaným nástrojem řešení kriminality, jenž má kořeny v zahraničí. Rozšířily se možnosti alternativních řešení. Tak se penitenciární a postpenitenciární systém zdokonaluje neustále.

1.2 Změny po pádu železné opony a odstranění hranic

„Česká společnost prošla v „polistopadovém“ období určitými socio-kulturními, ekonomickými, politickými změnami, které koncept mládeže a její postavení ve společnosti silně podmiňují.“ V postmoderní společnosti dochází ke změnám, které přináší jak pokrok a pozitiva, tak jistá rizika a hrozby kladoucí vyšší nároky na společnost jako takovou, ale i na její jednotlivé členy. (Firstová, 2014, s. 19)

Po roce 1990 se zločinnost zvýšila přinejmenším čtyřikrát. Výrazně stoupla kriminalita dětí (do 15 let) a mladistvých (od 15 do 18 let). Od roku 1990 se zvýšil počet stíhaných mladistvých přinejmenším třikrát a počet dětských pachatelů třiapůlkrát. Všichni zatoužili mít a užít si více než ostatní, mnozí však nejsou schopni domoci se lákavých a vnucovaných věcí, prožitků a služeb poctivým způsobem. (Novotný, 2006, s. 12)

Svatoš (2009, s. 20) uvádí, že nárůst kriminality po roce 1989 ovlivnilo zejména:

- „devalvace základních civilizačních hodnot – vlastnictví se stává nejvyšší hodnotou ve společnosti,
- vymizení institucionálních forem kontroly – oslabení činnosti OČTŘ zejména PČR, která ztratila svou autoritu,
- nefunkčnost neformální sociální kontroly – neúcta k zákonům,
- nestabilita, nepřehlednost právních předpisů – v některých oblastech rychlé legislativní procesy, v jiných příliš pomalé, zejména v hospodářské sféře (vše vyřeší ruka trhu),
- otevření se světu – migrace, drogová problematika, prostituce, divoké privatizace, snadná možnost získání zbraní a výbušnin, atd.,
- silné populační ročníky (1973-78),
- amnestie prezidenta republiky z let 1989-1990.“

Tak jako vzrůstá recidiva v celkové populaci, opakuje se i trestná činnost mládeže. Jak uvádí Firstová (2014, s. 38), tak i podíl recidivy mládeže u jednotlivých druhů trestné činnosti mírně vzrůstá. Především v oblasti majetkové kriminality, kde tento trend kopíruje kriminalitu dospělých pachatelů.

I naše drogová scéna prošla v letech 1993-99 značnými změnami. Mezi rizikové faktory, které ji výrazně ovlivnily, obecně patří právě otevření hranic, strategická poloha ČR v Evropě, liberalizace společnosti, změny hodnotového systému, výrazné změny v ekonomice v důsledku privatizace, nevyhovující legislativa. Specifickými faktory, které ji ještě prohloubily, jsou rozvinutí domácí výroby pervitinu, které umožnilo přeměnu i na profesionální výrobu a dobrá úroveň chemického a farmaceutického průmyslu vyrábějícího značný sortiment látek, které je možné zneužít při výrobě drog a to zejména v podmínkách nevyhovující legislativy. Až do roku 1998 zde bylo držení drogy pro vlastní výrobu beztrestné a za nedovolenou výrobu a obchod s drogami byly relativně nízké tresty. (Štablová, 1999, s. 5)

Sociální změny ve společnosti měly samozřejmě dopad i na samotnou rodinu, která je základní jednotkou společnosti. „Charakteristickým znakem československé rodiny ve druhé polovině 20. století byl fakt, že se jednalo především o manželskou rodinu. Společenskou normou společného života partnerů bylo uzavření manželství.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78) V roce 1996 však pokračoval pokles hodnot životní partner, rodina a děti, také poklesly preference u hodnoty láska, v tomto trendu je možné spatřit dopad na demografický vývoj. Pokles porodnosti a sňatečnosti má subjektivní důvod, kterým je právě pokles těchto hodnot. (Sak, 2000, s. 90)

Volný čas a životní styl jako takový prošel po roce 1989 také výraznými změnami. Dříve většina dětí využívala nabídky volnočasových aktivit přímo od školských zařízení, které byly téměř bezplatné. V listopadovém období se rozšířila nabídka volnočasových aktivit, ale stoupla tím i jejich finanční náročnost, každý si tak nemůže volnočasové aktivity dovolit. Zejména mládež z venkova má omezenější možnosti zapojování se do volnočasových aktivit než mládež z větších měst. Vytvářejí se tak bariéry ekonomické, nedostupnosti zájmových aktivit i nezájmu samotného, protože záleží na vypěstování pozitivního vztahu rodinným prostředím k této oblasti, která významně ovlivňuje životní orientaci mladého člověka. (Firstová, 2014, s. 103)

1.3 Snahy o prohlubování demokracie a humanismu

V předlistopadovém období byl život občanů pod přísným dohledem. „Naopak po roce 1989 nastupuje demokracie, svoboda, kterou si občané vykládají tak, že si každý může dělat to, co chce, bez ohledu na dané normy v oblasti právní i mravní.“ (Firstová, 2014, s. 40)

„V politickém systému dominují demokratické principy, ekonomickou směnu reguluje trh, lidé mohou cestovat, vzdělávat se, realizovat svoje představy v zaměstnání, podnikat.“ Negativní stránkou těchto změn je přeměna demografického chování populace. Klesá sňatečnost a porodnost, zvyšuje se podíl dětí narozených mimo manželství a stoupá rozvodovost, což se promítá do podoby současné české rodiny. „Její proměnu v minulých dvaceti letech bychom mohli charakterizovat jako proměnu od jedné normy rodinného života k pluralitě norem rodinného života.“ (Katrňák, 2011, s. 15)

V současné postmoderní společnosti stoupá význam hodnot tzv. postmaterialistických, např. větší vliv na rozhodování státních institucí, svoboda projevu, ochrana bezpečí a pořádek. Do pozadí ustoupili hodnoty, jako jsou usilovnost, disciplína, smysl pro povinnost, skromnost před hodnotami jako emancipace, autonomie, seberealizace. (Firstová, 2014, s. 22) U mládeže lze charakterizovat generační posun hodnot jako pokles významu sociální orientace, zájem o hodnoty obecnější a nárůst významu individualistické, hédonické orientace, která je tvořena hodnotami: láska, přátelství, spokojená rodina, dobrá práce, a uspokojování zájmů a koníčků. (Kraus, 2006, s. 62)

Po listopadu 1989 začalo působit velké množství sdružení a iniciativ, které své aktivity směřovali do oblasti sociální prevence a resocializace. Prosazování restorativního pojetí justice má důsledky pro vězeňství – ukládání nepodmíněného trestu bude výhradně za závažnou trestnou činnost a v případech, kdy nebudou naplněny požadované podmínky alternativního řešení trestních věcí. Do výkonu se tak dostanou zvýšeně konfliktní pachatelé, z čehož vyplývá, že resocializace zde bude velmi složitá, pokud bude vůbec možná. (Zapletal, 2008, s. 103, 106)

Alternativní sankce představují nižší nákladnost a relativně nižší riziko kriminální recidivy. Proto mají perspektivu a v budoucnu se budou jako reakce na spáchanou trestnou činnost stále prosazovat. Klíčovou roli bude ale i nadále sehrávat strategicky

správně zvolená sociální politika, která by měla kromě jiného minimalizovat rizika sociálního vyloučení a tím i výskytu kriminality a dalších patologických jevů. (Scheinost et al., 2015, s. 78) Kvalita sociální politiky tak přímo úměrně souvisí se sankční politikou.

Trestní justice nad mládeží byla vytvořena zákonem o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, který byl bez náhrady zrušen. Od roku 1950 až do přijetí nového zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže tak nebyl v naší republice samostatný systém justice nad mládeží. Přijetím tohoto zákona se trestní justice znovu humanizovala a Česká republika se tak vrátila k myšlence samostatného systému trestní justice nad mládeží. Základním rysem je snaha komplexně postihnout problematiku zacházení se všemi dětmi a mladistvými, kteří svým jednáním poruší trestní zákon. Každý případ má být projednáván specializovaným soudem pro mládež, který se snaží vybírat nejvhodnější opatření s ohledem na věk dospívajícího, jeho rozumovou a mravní vyspělost i závažnost spáchaného činu. (Schelleová, 2004, s. 40-42, 46)

1.4 Vliv pozdní modernity na fungování společnosti

U Lipovetskeho (2003) postmodernost začíná tím, že začal převládat proces personalizace. Čím více se rozvinuté demokratické společnosti vyvíjejí, tím je k jejich pochopení nezbytnější určitá nová logika, která je nazývána procesem personalizace. V negativním smyslu vede proces personalizace k zániku socializace založené na disciplíně. V pozitivním smyslu vede ke vzniku pružné společnosti založené na informacích, na kultu přirozenosti a ohledu k lidským faktorům. Je to nový způsob, jak se společnost může uspořádat, jak řídit chování jedinců. Je založen na co nejmenším omezování a donucování a co největší možnosti soukromé volby a pochopení. Autonomie jedince nabyla nového významu. Proces personalizace staví do popředí osobní realizaci a respektování subjektivních zvláštností a jedinečné osobitosti jakožto základní hodnotu. Žít svobodně bez veškerého omezování, sám si volit způsob života – to je pro společnost nejdůležitější a v našich očích na to máme nepopíratelné právo. Procesem personalizace se individualismus mění v to, co nazýváme narcismem. (Lipovetsky, 2003, s. 9, 16) Proto je nezbytné, aby jedním z hlavních cílů výchovy bylo vedení k prosociálnímu způsobu chování a altruismu, zaměřenému na spolupráci, ochotu pomáhat ostatním lidem, a to nezištně ve prospěch druhých. Takové jednání nelze naučit, musí vycházet ze samotných mravních principů jedince.

V průběhu devadesátých let 20. století se na území České republiky vytvořily téměř všechny subkultury běžné v zahraničí. Subkultury mládeže jsou spojovány až s posledními roky, ale fenomén subkultury mládeže se v naší společnosti vyskytoval již před rokem 1989. Tehdy však všechny projevy mládeže, mimo přijatelné a státem podporované aktivity, vzbuzovaly nedůvěru a často byly označeny za protistátní činnost. Dnes jsou subkultury mládeže spojovány se sociálně patologickými jevy. V posledním době stoupá počet těch, kteří přijímají rizikový způsob života. Fenoménu mládeže se věnuje i Světová zdravotnická organizace. Soudobá medicína a psychiatrie hovoří o tzv. syndromu rizikového chování, který může vést k nebezpečným trendům. Projevy lze rozdělit do několika skupin. První tvoří nadměrné užívání návykových látek, do druhé je řazeno snižování věku zahájení sexuálních aktivit mládeže, k třetí skupině je možné přiřadit např. zvyšování agresivity, delikventního a kriminálního chování. (Smolík, 2010, s. 17, 48)

Výrazně se zvýšila sebevraždnost, a to bohužel i u dětí a mladistvých. Fromm (2009, s. 12) se domnívá, že vysoký počet sebevražd v určitém druhu populace poukazuje na nedostatečný pocit jistoty a psychického zdraví. Sebevražda nebývá v těchto případech důsledkem hmotné bídy. Nejchudší země mají nejnižší počty sebevražd a naopak s rostoucím blahobytem v Evropě jde ruku v ruce i rostoucí číslo sebevražd.

„Způsob trávení volného času mládeže je stále více spojován s médií. Rozšíření technických prostředků umožňuje již v osmdesátých letech hovořit o značném rozšíření masové kultury. Nicméně teprve zavedení tržní ekonomiky a komercializace kultury vytvořily podmínky pro další rozmach masové kultury“ (Sak, 2000, s. 165) Zahlcení dětí mediální a virtuální realitou, která nepodléhá kontrole rodičů, od dětí vyžaduje schopnost kritického myšlení. Musí být schopné orientovat se v množství podnětů, které se k nim dostávají a jejichž hloubku samy ještě nedokážou odhadnout. (Stašová, et al., 2015, s. 19) Role moderní techniky ve vzdělávacím procesu je nepochybně nezastupitelná. Nelze však přehlížet, že jednostranná orientace tímto směrem posiluje určité rysy lidské činnosti. Když se mladý člověk jednostranně pohybuje v dimenzích techniky a abstraktních schémat počítačů, kde je možné vše naplánovat, propočítat, zkontrolovat a pak nakonec zase smazat, neprožívá odpovědnost za svou činnost. Oslabuje se nebo dokonce ztrácí oblast etická, která by v reálném životě měla provázet každé lidské jednání. Současný stav prezentace médií se ve společenském vědomí projevuje tak, že se vytrácí smysl pro fair play, vítězí podvody. (Skalková, 2009, s. 78)

O sociálně negativních jevech se většina populace dozvídá právě také za pomoci médií. Aktivní využívání médií a vztahy institucí s veřejností (public relations) mohou přispět ke zvýšení povědomí. Mnoho informací, které veřejnost obdrží o trestné činnosti, pochází z médií. Používání sdělovacích prostředků by ale mělo mít jasně stanovené hranice a komunikační strategii. Prvořadá je ochrana práv obětí. Nicméně používání médií a public relations může také pomoci utvářet prostředí, ve kterém např. probační úředníci fungují. Organizace, která je otevřená vůči veřejnosti, průhledná a poutavá může z pozitivního přístupu využívání sdělovacích prostředků těžit. (McGreevy, 2013, s. 102)

Problémem se stala také nezaměstnanost a negativní důsledky s ní spojené, především se promítá do zadlužení. Dříve bylo každému umožněno pracovat. Stát byl schopný se o své občany postarat. Lidé bez domova se neobjevovali, pojem bezdomovectví nebyl známý. Firstová (2014, s. 20) poznamenává, že nezaměstnanost je považována za významný kriminogenní faktor, a to zejména právě u mladé generace. Je faktem, že postihuje především mladé lidi, kteří vstupují na trh práce po dokončení povinné školní docházky, po vyučení. Dále dodává, že v době hospodářské krize nejsou výjimkou ani nezaměstnaní vysokoškoláci.

Naše postmoderní společnost je charakteristická nedostatkem času, nedostatek času patří k základním znakům člověka na cestě k prosperitě. Probíhá stále se opakující cyklus – práce – nákup – spotřeba. (Keller, 1997, s. 20, 71) Zvýšila se ekonomická náročnost rodinného rozpočtu, která vyvolává tlak na zaměstnanost rodičů a ovlivňuje časové a finanční možnosti, které mohou být věnovány na zájmové aktivity při trávení volného času (Štablová, 1999, s. 18).

Nejen ekonomický tlak ovlivňuje fungování rodiny, ale nastali i změny ve struktuře a hodnotách rodiny, z nichž jsou některé nastíněny výše. Hovoříme tak o fenoménu tzv. současné rodiny. Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny jsou uvedeny v přehledné tabulce v příloze A. „Proměny současné rodiny zasahují také sociální role rodičů. Složitý a dlouhodobý proces demokratizace uvnitř rodiny umožnil ztrátu dřívějšího výsadního mocenského postavení muže v rodině. Žena získala některá práva, ale i povinnosti, které dříve náležely jen muži. Také děti se stále aktivněji a tvořivěji podílejí na organizaci rodinného života.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 81)

2 Formy reedukace mladistvých delikventů v České republice

Trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých pachatelů od 1. 1. 2004 upravuje samostatný zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále ZSM). U mladistvých pachatelů dle tohoto zákona nehovoříme o spáchání trestného činu, ale o provinění. Proto následkem za porušení právních norem není trest jako u dospělých pachatelů, ale využíváme **opatření – ochranná, výchovná či trestní** (viz. příloha B). Cílem je především mladistvého delikventa resocializovat, rehabilitovat, působit na něj výchovně a zabránit tomu, aby se vydal na kriminální dráhu a tedy recidivoval. Také jde především o obnovení společenských vztahů. Proto ZSM upřednostňuje ukládání výchovných opatření.

Z vědeckého hlediska je rehabilitace chápána jako forma léčby, která má opravit nějakou chybu, fyzickou nebo duševní. Zdravotní nebo terapeutická verze rehabilitace byla postupně také přesunuta směrem k modelu, který vychází ze sociálního učení. V tomto modelu je naše chování chápáno jako naučené reakce, které mohou být zanedbány či špatně naučeny. V této souvislosti je rehabilitace chápána nikoli jako nějaké „ošetření kriminality“, ale jako reedukace (přeučení, korekce) špatné socializace. (McNeill, 2009, s. 7)

Ve vztahu k sankcionování mladistvých mají význam i jejich zákonní zástupci, neboť ustanovení § 43 ZSM umožňuje zákonnému zástupci mladistvého zastupovat, zejména mu zvolit obhájce, činit za něj návrhy, má právo zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může účastnit mladistvý. Ve prospěch mladistvého, který nedosáhl zletilosti lze práva vykonávat i proti jeho vůli. (Ščerba, 2014, s. 126)

Mezi další právní předpisy, které se dotýkají mládeže, patří Listina základních práv a svobod, která dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu, dále zákon o rodině, který je součástí nového občanského zákoníku č. 89/ 2012 Sb., ten dává rodičům odpovědnost za řádnou výchovu dětí a zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o sociálně právní ochraně dětí. Mezinárodní Úmluva o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.) rovněž zohledňuje specifika mladistvých.

2.1 Charakteristika restorativní justice

Alternativní sankcionování a tedy i sankcionování mladistvých je úzce spojeno s konceptem restorativní justice. Donedávna bylo uplatňování trestní spravedlnosti řešeno přístupem retributivní justice, která je protikladem restorativní justice. Retributivní justice je tzv. trestající justice, která se zaměřuje především na pachatele a jeho trest. Akcentuje represii, proto využívá zejména trest odnětí svobody. Trestný čin je a priori spojen s porušením práva. Proti pachateli vystupuje stát a práva a potřeby poškozeného jsou irelevantní.

Restorativní postupy jsou v rozsáhlém množství vyvinuty pro použití při práci s mládeží, která má problémy se zákonem. Tyto programy často poskytli základ pro další rozvoj programů i pro dospělé pachatele. Restorativní programy nabízejí reálné a efektivní alternativy ke stigmatizujícím zásahům vůči mladistvým. (United nations, 2006, s. 26)

Nepřiměřeně restriktivní zásahy vůči mladistvému delikventovi mohou vést ke kontraproduktivnímu výsledku v podobě recidivy (Válková, 1995, s. 481). Z porovnání řady výzkumů vyplývá, že resocializační působení v přirozeném sociálním prostředí není méně efektivní než resocializace ve výkonu trestu odnětí svobody. A z hlediska ekonomického je daleko méně nákladné. (Válková, Voňková, 1988, s. 194) To ale neznamená, že provinění páchané mladistvými delikventy mohou zůstat bez sankcí. Zásadní význam na další vývoj mladistvého má včasná a psychologicky správná reakce. (Čírtková, 2004, s. 77-78) Zájem na represivním potrestání mladistvého je v pozadí, důležité je včasné výchovné působení.

Nevýhodou retributivní justice není pouze nedostatečné výchovné působení, ale také přeplněnost věznic a vysoké náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody. (Ščerba, 2014, s. 15) Často argumentovaný názor, že vězení je školou kriminality, má také jistě své opodstatnění.

Odnětí svobody neselhává pouze v případě snižování opakovaného páchaní trestné činnosti a ochrany veřejného bezpečí, věznění mladistvých poškozuje také jejich nadějně vyhlídky do budoucna. Mladiství ve výkonu trestu typicky čelí snížené šanci na úspěch ve studiu a na pracovním trhu. Většina z nich jsou hluboko pod hranicí školní úspěšnosti a podstatná část rovněž trpí poruchami učení nebo poruchami duševního

zdraví. Vysoké procento z nich je také poznamenáno vysokou mírou chudoby. Přesto důkazy hovoří jasně, uvěznění samo o sobě představuje další významnou překážku ke společenskému úspěchu. (Mendel, 2011, s. 12)

Současný trend v přístupu k trestání je ve znamení 3D: **dekriminalizace** drobných trestných činů, **depenalizace** – hledání účinných sankcí bez zásahu do svobodného života trestaného (alternativní tresty) a obecně **diverze** (odklony) – alternativní způsoby v trestním řízení. (Černíková, 2008, s. 182-183) Snahou je individualizovat trestní postih.

Jak uvádí Zehr (2003, s. 4, 29), jenž je nazýván „duchovním otcem“ restorativní justice, prvky restorativní justice se začaly objevovat v sedmdesátých letech minulého století v podobě rozličných programů a přístupů ve stovkách nejrůznějších komunit mnoha zemí celého světa. Počátky restorativní justice se vážou k pokusům řešit krádeže a další trestnou činnost, která je často nesprávně považována za relativně méně závažnou. Restorativní přístupy jsou však dnes uplatňovány i pro případy závažnějších forem trestných činů.

Alternativní sankce jsou základními nástroji restorativní justice. Pachatel ponechaný na svobodě je také lépe schopen nahradit způsobenou škodu poškozenému a v souvislosti s alternativními opatřeními je i zohledňováno postavení oběti trestného činu. (Ščerba, 2014, s. 21) Restorativní justice se orientuje na řešení situace, obnovení vztahů, které byly porušeny trestným činem, a na osobnost pachatele – její sociální vyzrálost, na ochotu, projevenou snahu a schopnost řešit vzniklou konfliktní situaci. Stejná pozornost je věnována oběti a její situaci, vytvořenými podmínkami může být i ona aktivní v trestním řízení. (Černíková, 2008, s. 186)

Alternativní sankce se využívají u prvopachatelů a pachatelů méně závažné trestné činnosti, ale zejména nacházejí své místo právě u mladistvých pachatelů, kde je ještě perspektiva odklonu od kriminální kariéry.

Jak uvádí Černíková (2008, s. 10), „účinná terciální prevence chrání společnost před důsledky jednání pachatelů trestných činů na jedné straně a na druhé straně výchovně podněcuje, vede pachatele k pozitivní (prosociální) změně chování, k osvojení si určitých sociálních dovedností odolávat nástrahám působení kriminogenních faktorů, k převzetí odpovědnosti za své chování.“

2.2 Alternativní sankce v souvislosti se soudnictvím ve věcech mládeže

V obecné rovině jsou alternativními sankcemi všechna opatření nespojená s odnětím svobody. V užším pojetí je můžeme vymezovat pomocí jejich hlavního účelu, kterým je náhrada za nepodmíněné odnětí svobody. U mladistvých neexistuje dělení na přečiny a zločiny. Všechna jejich trestná jednání se označují jako provinění. (Ščerba, 2014, s. 31, 214)

Hlavní obsah opatření spočívá v aktivním zacházení a působení na dosud napravitelného dospívajícího jedince (předpoklad napravitelnosti vychází z toho, že jedinec je ještě mentálně, morálně a sociálně nezralý). (Schelleová, 2004, s. 60) Účelem opatření vůči mladistvému je dle ustanovení § 9 ZSM „především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění.“

Alternativní trestní opatření

V užším pojetí se jedná o **trestní opatření domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžité opatření, podmíněné odsouzení (včetně podmíněného odsouzení s dohledem) a peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu**. Toto opatření je pouze u mladistvých a u dospělých pachatelů se neuplatňuje (Ščerba, 2014, s. 31).

Alternativy k potrestání

Jediným institutem, který u mladistvých lze řadit mezi tzv. alternativy k potrestání je **upuštění od uložení trestního opatření**. Podstatou je, že soud vynese odsuzující rozsudek, ve kterém uzná obžalovaného vinným, ale neuloží žádný druh opatření. Stejně jako ostatní alternativní opatření je tento institut prostředkem výchovného charakteru. Trestní řád upravuje pro dospělé pachatele prosté upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Důvodem dohledu může především být snaha ověřit v průběhu zkušební doby předpoklad, že k nápravě pachatele není nutné ukládat trest, ale i snaha o aktivní výchovné působení. U **podmíněného upuštění od uložení trestního opatření** soud pro mládež nemusí obligatorně vyslovit nad

mladistvým dohled. Může být však uložen fakultativně, jako výchovné opatření směřující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život. (Ščerba, 2014, s. 192, 205, 217) Soud pro mládež také může stanovit nad mladistvým dohled, pokud nebyl již uložen, v případě, kdy se rozhodne vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého ponechat podmíněné upuštění od uložení trestního opatření v platnosti i přesto, že mladistvý zavinil příčinu k uložení trestního opatření. (ZSM, § 14 odst. 3 písm. a)

Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou určitou újmou a omezením osobní svobody. Ochrannými opatřeními se sleduje hlavně prevence. Do popředí vstupuje složka léčebná, terapeutická, výchovná a zabezpečovací. (Černíková, 2008, s. 157)

Dle ustanovení § 21 ZSM ochrannými opatřeními jsou:

- ochranné léčení,
- zabezpečovací detence,
- zabránění věci,
- ochranná výchova.

Ochranná výchova se ukládá pouze podle ZSM, ostatní ochranná opatření podle trestního zákoníku. Samotný výkon ochranné výchovy je upraven v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Ochranná výchova reaguje na vývojové zvláštnosti dospívání, příp. na vývojové poruchy chování adolescentů, často se vyskytující spolu s poruchami socializace. (Černíková, 2008, s. 157) Soud pro mládež může ochrannou výchovu uložit zejména, pokud výchova mladistvého není řádná, byla-li zanedbána a nepostačuje uložení výchovného opatření, jelikož prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku náležité výchovy. (ZSM, § 22)

Výchovná opatření

Výchovná opatření představují zvláštní kategorii v systému alternativních opatření. Přestože jde primárně o typ hmotně právní sankce, je možné je aplikovat i v průběhu trestního řízení, před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého, pokud s tím

mladistvý souhlasí (viz. příloha C). V takovém případě se jedná o alternativu procesní. Vykonání výchovného opatření již v průběhu trestního řízení může zvýšit šance pro aplikaci dalších alternativních opatření. (Ščerba, 2014, s. 32-33)

U výše zmíněných alternativ k potrestání - upuštění od uložení trestního opatření nebo podmíněné upuštění od uložení trestního opatření mohou být uložena i výchovná opatření k dosažení účelu zákona. „Dovoluje-li to jejich povaha, je možné použít vůči mladistvému výchovného opatření i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení. Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření; jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let.“ (ZSM, § 15 odst. 1)

Výchovná opatření jsou nejmírnějším prvkem, nemají mít žádný represivní účel a případná újma pro mladistvého by měla působit výhradně výchovným způsobem. Uložením výchovného opatření je možné jednak posílit výchovný účinek současně uloženého trestního či ochranného opatření, a jednak soud může dospět k názoru, že by na mladistvého nebylo vhodné působit nějak represivně a uloží pouze výchovné opatření. Zákon za porušení výchovného opatření nepředpokládá žádné důsledky. (Ščerba, 2014, s. 374, 376)

Výchovnými opatřeními podle ustanovení § 15 odst. 2 ZSM tedy jsou:

- dohled probačního úředníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti,
- výchovná omezení,
- napomenutí s výstrahou.

Zvláštní způsoby řízení

Kromě **podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání**, které se uplatňují i u dospělých, lze proti mladistvému využít i další druh tzv. odklonu – **podmíněné odložení podání návrhu na potrestání**, který je zvláštní variantou podmíněného zastavení trestního stíhání určenou pro zkrácené přípravné řízení. V rámci posílení

snahy o výchovný vliv na mladistvého a rozšíření alternativních postupů vůči mladistvým ZSM upravuje ještě zvláštní typ odklonu nazývaný jako **odstoupení od trestního stíhání**, který je určen speciálně pro mladistvé obviněné. Tento typ postrádá určité sankční prvky, které jsou spojené s jinými typy odklonů. **Dohodu o vině a trestu** je možné v řízení proti mladistvému sjednat, ale jen pokud obviněný dovršil osmnáctý rok věku. Rovněž také v případě nedovršení osmnácti let věku nelze ve věci rozhodovat trestním příkazem. (Ščerba, 2014, s. 110, 116; ZSM, § 63)

Obecné podmínky pro užití odklonů v řízení proti mladistvým jsou dle ustanovení § 68 ZSM následující:

- podezření ze spáchání provinění se jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu zcela důvodným,
- mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění.

Jako fakultativní podmínka je stanovena:

- možnost na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícímu možnosti spáchání dalších provinění. (Ščerba, 2014, s. 111)

Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let

Pro úplné doplnění, ustanovení § 93 ZSM upravuje taxativní výčet opatření, která lze uložit dítěti trestně neodpovědnému – tedy mladšímu patnácti let, pokud spáchá čin jinak trestný. Jsou jimi:

- výchovná povinnost,
- výchovné omezení,
- napomenutí s výstrahou,
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- dohled probačního úředníka,
- ochranná výchova,
- ochranné léčení.

2.3 Probační a mediační služba České republiky

System soudnictví nad mládeží vyžaduje i specializované odborníky. Jde především o specializované soudy pro mládež a specializované ostatní orgány činné v trestním řízení (policejní orgán a státní zástupce). Dále o Probační a mediační službu, která má spolu se soudy pro mládež velice důležitou roli. (Schelleová, 2004, s. 46)

Vznik a organizace

Jedná se o specializovanou sociální službu působící v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR, která stojí mimo orgány činné v trestním řízení. Činnost Probační a mediační služby (dále jen PMS) je upravena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě České republiky, který vstoupil v účinnost k 1. 1. 2001. Dále se činnosti a pravomoci PMS opírají o některá ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a zákonu č.45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

Organizační struktura je dvoustupňová. Tvoří ji ředitelství PMS se sídlem v Praze a sedmdesát-čtyři středisek v sídlech okresních soudů rozdělených do osmi krajů podle staré soudní soustavy. (Pmscr.cz, Organizační struktura PMS ČR, 2016)

Poslání a cíle

PMS usiluje o zprostředkování společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností, účinné předcházení kriminalitě a zároveň organizuje efektivní výkon alternativních trestů a opatření. (Štern et al., 2010, s. 13-14)

Mezi cíle činnosti PMS je zahrnuta **integrace pachatele**, tzn., že PMS usiluje o začlenění pachatele do společenského života bez dalšího porušování zákonů. Dále **participace poškozeného** – snaží se zapojit poškozeného do procesu „odškodnění“, obnovit jeho důvěru ve spravedlnost. Třetím základním cílem je **ochrana společnosti**, které se snaží dosáhnout účinným řešením konfliktních situací a efektivním zajištěním realizace alternativních trestů a opatření. (pmscr.cz, Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky, 2016) Z výše uvedeného vyplývá, že cílovou skupinou PMS jsou zejména osoby, které se dostaly do konfliktu se zákonem (dospělí, mladiství i děti) a oběti trestných činů, ale i jejich blízké okolí.

Právní východiska Probační a mediační služby ČR dle Smutkové a Smutka (2008, s. 215-216) vycházejí z následujících principů restorativní justice:

- „motivace pachatele k odpovědnosti za spáchaný trestný čin,
- motivace pachatele k životu bez konfliktu se zákonem,
- poskytnutí prostoru k participaci na odstranění následků nežádoucího chování,
- eliminace efektu labelingu,
- efektivní řešení případu, rychlé a dostačující,
- zplnomocnění oběti trestného činu, poskytnutí příležitosti stát se aktivním aktérem řešení případu, možnosti vyjádřit postoj ke spáchanému skutku a své představy o formě nápravy způsobené újmy,
- respektování zájmu společnosti a budování její ochrany, působení v oblasti sekundární a zejména terciální prevence,
- účinná kontrola pachatelů,
- spravedlnost jako změna vztahu mezi účastníky konfliktu, jehož míra narovnáání se posuzuje podle subjektivního měřítka dostatečnosti řešení.“

Odborné činnosti

Všechny služby PMS jsou bezplatné. Mezi odborné činnosti patří zejména:

Probace

Probací se podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, ale i individuální pomoc obviněnému. Součástí pomoci obviněnému je psychosociální pomoc, odborné vedení, pomoc při odstraňování závislostí (alkoholismus, patologické hráčství), vytváření pracovních návyků atd. To hraje důležitou roli zejména u mladistvých a osob ve věku blízkém věku mladistvých, kteří tvoří specifickou oblast činnosti PMS. (Rozum et al., 2004, s. 15). Dohledem se podle ustanovení § 49 odst. 1 TZ rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem.

Účelem probace je kontrola a pomoc zároveň. Zejména při výkonu dohledu nad mladistvými, zákon předpokládá ke splnění těchto cílů součinnost PMS s orgány činnými v trestním řízení, ale i s organizacemi poskytujícími probační programy, sociálně terapeutické činnosti, léčebné programy, programy psychologického poradenství apod. (Kroftová et al., 2005, s. 293)

Mediace

Obecně se mediací rozumí způsob řešení konfliktu za pomoci třetí nestranné osoby – mediátora. Mediace lze provádět i v oblastech, jako jsou např. rodinné konflikty, pracovní konflikty, obchodní a občanské spory. Podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o Probační a mediační službě, se mediací rozumí „mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.“ PMS se již od počátku přípravného řízení snaží o navázání kontaktu s oběma stranami a prověřuje možnosti mediace. (Kroftová et al., 2005, s. 290) V přípravném řízení a řízení před soudem je mediace zcela dobrovolná. Výsledky mediace mohou mít vliv na rozhodování soudu a státních zástupců pro možnost odklonů a alternativ. (Šišková, 2005, s. 22) Mediace provádí jiný pracovník, než pracovník probace vykonávající dohled.

Parole

V justici tento pojem označuje situaci, kdy je pachatel propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody za podmínky, že slíbí, že se po propuštění podrobí po stanovenou dobu určitým podmínkám. Podle trestního zákoníku má odsouzený ve vězení právo požádat o podmíněné propuštění, jestliže vykonal polovinu uloženého trestu. V případě zvlášť závažného zločinu mohou pachatelé o podmíněné propuštění požádat až po uplynutí dvou třetin trestu, pachatelé odsouzení na doživotí až po uplynutí minimálně dvaceti let. (TZ, § 88 a násl.)

PMS nabízí odsouzeným možnost spolupráce již půl roku před jejich podmíněným propuštěním. Zkoumá připravenost odsouzeného zvládnout návrat do běžného způsobu života na svobodě, připravuje podklady pro možnost podmíněného propuštění. Při realizaci parole a přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu, je důležitá součinnost mezi PMS a Vězeňskou službou České republiky. Pokud soud rozhodne, že se odsouzený musí při podmíněném propuštění podrobit dohledu, pracovník PMS ho kontroluje

a vede k tomu, aby jeho život na svobodě probíhal v souladu se zákonem, a zároveň mu poskytuje pomoc při řešení různých problémů. (Štern et al., 2010, s. 104)

Spolupráce s poškozeným

Kromě odborné pomoci pachateli poskytuje PMS i pomoc a poradenství poškozenému trestnou činností. „Jedná se především o hledání možností jak zmírnit škody lidské i materiální, jež mu byly způsobeny, o poskytnutí příležitosti pro ujasnění si způsobu vlastního odškodnění a o nabídku, zda se chce aktivně podílet na řešení. Je seznámen s možnostmi alternativních způsobů řešení trestních věcí a s průběhem trestního řízení (...)“ (Macháčová, 2003, s. 59) V trestním řízení se poškození mohou na PMS kdykoli obrátit, služby jim poskytované jsou zcela zdarma. V souvislosti se zákonem č. 45/2013 Sb., O obětech trestných činů se střediska PMS stávají poskytovateli pomoci obětem trestných činů podle ustanovení § 48 písm. d). (Pmscr.cz, Pro oběti, 2016)

Práce s nezletilými a mladistvými

V oblasti této činnosti je zajišťována nejen kontrola a výkon výchovných a trestních opatření, ale i jejich tzv. předjednání ještě před rozhodnutím státního zástupce nebo soudu. (Štern et al., 2010, s. 130) PMS by měla nezletilým a mladistvým věnovat zvláštní péči.

V rámci této rozsáhlé agendy pracuje PMS v průběhu celého trestního řízení. Veškerá usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvých jsou Policií ČR doručována příslušnému středisku PMS. Specialista pro práci s mládeží dle okolností případu rozhodne, zda PMS vstoupí do trestního řízení či nikoli. Snahou je maximálně vstupovat do přípravného řízení, neboť cílem je urovnání konfliktu, včasná intervence, náhrada škody a návrh dalších vhodných opatření (viz. příloha D). Pokud je to vzhledem k povaze případu možné, upřednostňuje se využití tzv. odklonů v trestním řízení. (tamtéž, s. 131-132)

Úlohou PMS je zapojit do spolupráce i rodinu klienta, která se podílí na utváření jeho osobnosti. Aby byla spolupráce efektivní, správně vyhodnoceny potřeby a rizika klienta a navržena vhodná opatření, tak se potom klientem často stává celá rodina. (tamtéž, s. 137-138)

PMS zajišťuje při výkonu rozhodnutí podle ustanovení § 75 ZSM dohled nad mladistvým a pokud dohled nebyl uložen, prování úkony směřující k tomu, aby mladiství vedl ve zkušební době řádný život, pokud bylo rozhodnuto o:

- „propuštění mladistvého z vazby za současného uložení dohledu,
- podmíněném upuštění od trestního opatření s dohledem,
- uložení obecně prospěšných prací za současného uložení výchovných opatření,
- uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem,
- podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu odnětí svobody za současného uložení dohledu,
- uložení dalších trestních, ochranných a výchovných opatření a soud předal věc Probační a mediační službě.“

3 Mladiství delikventi

„**Delikvenci** lze definovat jako formu společensky zvláště závažného nepřijatelného chování a delikventa jako jedince, který se takto vymezeného jednání dopustil či dopouští.“ Pojem delikvence je jakýmsi právnickým hodnocením společensky nepřijatelného činu, který spočívá v porušení legislativních norem daného státu a je posléze sankcionován. (Fischer, Škoda, 2008, s. 159) Kriminalita mladistvých bývá označována jako delikvence, někdy také jako juvenilní delikvence.

Mládí definuje Jandourek (2007, s. 160) jako fázi životního cyklu mezi dětstvím a dospělostí. Hledání nové hodnotové orientace, autorit. Časově se obtížně vymezuje, počátkem může být dokončení povinné školní docházky a koncem vstup do zaměstnání a založení vlastní rodiny. „Výraz mládež používáme v souladu s mezinárodními dokumenty pro mladé lidi do doby dovršení 18. roku a bez vymezení dolní hranice věku“ S mládeží je totožné označení nedospělí lidé. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 313). Kraus (1999, s. 77) z hlediska věku vymezuje mládež mezi patnáctým až pětadvacátým resp. třicátým rokem. Podle ustanovení § 2 odst. 1 ZSM se mládeží rozumí děti a mladistvý do 18. roku věku. **Mladistvý** je potom pojem trestněprávní, člověk od 15 do 18 let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 313). Mladistvý v době spáchání provinění musí zároveň dosáhnout rozumové a mravní vyspělosti, aby byl schopný rozpoznat protiprávnost a ovládat své jednání, jinak není za čin trestně odpovědný. Jedná se o tzv. relativní trestní odpovědnost. (ZSM, § 5 odst. 1)

3.1 Faktory způsobující delikventní chování

V zásadě se kriminogenní faktory člení na endogenní a exogenní. Mezi endogenní faktory řadíme genetické dispozice tzv. genotyp a faktory hereditární povahy. Do faktorů exogenních (vnějšího prostředí) patří zejména vliv rodiny a školy a širšího sociálního okolí, kam zahrnujeme faktory od vlivu vrstevníků a kamarádů až po vliv celé společnosti, včetně jejího společenského uspořádání. (Schelleová, 2004, s. 22) Příčina delikventního chování většinou není pouze jedna jediná, ale jedná se o spojení více příčin dohromady. Etiologie delikventního chování je tak multifaktoriální.

Endogenní faktory

Významnou roli hrají **genetické faktory**, je uváděno, že až z 60 % je míra agresivity jedince dědičná. (Martínek, 2009, s. 10) K biologickým faktorům patří zejména pohlaví. U mužů dochází častěji k poruchám chování, jedním z důvodů je větší tendence k agresivním způsobům chování vzhledem k mužskému pohlavnímu hormonu testosteronu. (Fischer, Škoda, 2008, s. 129)

Roli hrají také dispozice na bázi temperamentových složek osobnosti, kdy vyšší míru tendence k delikventnímu chování mají jedinci, kteří jsou zvýšeně dráždiví, mají vyšší impulzivitu a nižší míru frustrační tolerance (Fischer, Škoda, 2008, s. 130). Tyto vrozené dispozice mají pro vznik kriminálního chování značný význam. Zvýšený sklon k asociálním projevům má obvykle příčinu neurofyzilogicky podmíněnou. Dispozice mohou být přibližně z poloviny dány geneticky, ale mohou vzniknout i na bázi perinatálního či perinatálního poškození centrální nervové soustavy (CNS). (Vágnerová, 2004, s. 808-809)

Exogenní faktory

Rodina

„Všem kriminologickým hypotézám o možných příčinách kriminality mládeže, které byly formulovány v průběhu dvacátého století, je společný vliv rodiny. Pouze starší teorie kriminality s jejím vlivem nepočítaly.“ (Zoubková, 2002, s. 6)

Prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém žijeme a vyrůstáme, nás v nějaké míře poznamenává a ovlivňuje. Významný sociolog z první republiky A. I. Bláha hovořil o tzv. sociální dědičnosti. To znamená, že vedle genetických dispozic, se přenášejí i určité způsoby chování v daném, zejména rodinném prostředí. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 103) Rodinné prostředí ovlivňuje socializaci a výchovu dítěte z několika aspektů. Jedná se o vztahový aspekt (struktura rodiny, úplnost či neúplnost, přítomnost sourozenců, prarodičů, vzájemná komunikace mezi členy a mezi rodinou a širším okolím, výchovný styl v rodině. Dále materiální aspekty (vybavení rodinného prostředí a jeho podnětnost) a aspekt sociálně kulturní (vzdělání a vzdělanost rodičů, povaha zaměstnání rodičů a další ukazatelé společenské vrstvy). Toto všechno ovlivňuje hodnoty a postoje dítěte. (Procházka, 2008, s. 102)

„Rodina je nejdůležitějším faktorem působícím na dítě od nejranějšího věku. Má významný podíl na utváření jeho osobnosti, v podstatě většina vlastností, názorů a konečně i životní styl jsou ovlivněny rodinnou výchovou.“ Většina výzkumů ukazuje, že základ jakéhokoli patologického chování je třeba hledat v rodině. Na dítě negativně působí jak přehnaná péče a s ní spojené vysoké nároky, tak i nezájem rodičů. „Na způsob výchovy v rodině působí celá řada faktorů – sociální postavení rodičů, jejich věk, vzdělání a kulturnost, početnost rodiny, způsob soužití rodičů a především kvalita této výchovy.“ (Martínek, 2009, s. 99-100)

Výchovný styl v rodině hraje tedy podstatnou roli, dnes převládá u dětí spíše benevolentní výchova, neboli tzv. „nevýchova“. Jak uvádí Labáth (2001, s. 34), benevolentní výchova vede k tomu, že děti neumí udržovat vztahy k lidem, svým chováním vyprovokovávají konflikty. Na druhou stranu, když rodiče nedokáží být tolerantní vůči individualitě dítěte, ve své nepružné a necitlivé povaze mohou dítě poškodit různými způsoby – od sklonům chovat se úzkostně, až ke sklonům chovat se destruktivně ke svému okolí.

Dospívajícímu, který nedokáže dodržovat společenské normy, pravděpodobně schází vnitřní disciplína. Je potvrzeno, že v rodinách s delikventně se chovajícími adolescenty se rodiče méně starají o vytvoření zábran v asociačním chování dětí, netrénují je tedy k vnitřní disciplíně. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 44)

Dohled (tzv. monitoring) je určitým parametrem rodičovského chování, který má souvislost s delikventním jednáním dítěte. Rodičovským dohledem se myslí informovanost o tom, co dítě dělá ve volném čase, kdy se vrací domů, s kým tráví čas apod.). (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 44-45)

Zoubková (2002, s. 7) uvádí, že výzkumy ukazují, jako stále vlivnějšího činitele mladistvé delikvence neúplnou rodinu. Fischer a Škoda (2014, s. 159) doplňují, že rozvod rodičů bývá v duševním dozrávání dítěte závažným patogenním činitelem, který se právě nejvíce uplatňuje v období pubescence a adolescence. Dochází k rozpadu známého prostředí bezpečí a jistoty právě v tomto období, kdy jedinec pocítí jistoty zvýšeně potřebuje. Dochází k pocitům křivdy a rozčarování, což se následně promítne do utváření životních hodnot adolescenta. Přítomnost muže v rodině je nenahraditelná. Úskalí neúplných rodin spočívá v tom, že krystalizace maskulinity u chlapců a feminity u děvčat bývá komplikovaná nepřítomností mužské autority. (Labáth, 2001, s. 33)

Z rodin se vytrácí schopnost otevřené komunikace, vzájemné naslouchání, společné sdílení informací, zážitků, hodnot, vzájemná podpora, což ovlivňuje sounáležitost rodiny, její formativní vliv na členy rodiny, promítající se do jejich osobního vyzrání. Uspěchaný způsob rodinného života neposkytuje dostatečný prostor emocionálního bezpečí, podpory pro identifikaci sama sebe v realnosti tj. akceptaci sama sebe v pozitivním i negativním smyslu. (Štablová, 1999, s. 17) Skupina autorů zjistila, že rodiny s dítětem s asociálním chováním měli problémy při řešení konfliktů. Rodiny nezvládali konflikt a neprojevovali ochotu ke kompromisu. Častěji se u nich vyskytovaly rodičovské neshody. Tyto rodiny projevovali častěji negativní emoce, nežli pozitivní. (Labáth, 2001, s. 61) „Nedostatek emocionální podpory dítěte a nedostatečná emocionální akceptace rodiči takového jaké je vyvolává citovou deprivaci.“ (Štablová, 1999, s. 17) Dětem s dysfunkčních rodin se rodiče příliš nevěnují, nesledují náplň jejich trávení volného času. Tyto děti při řešení obtížných životních situací často selžou a mnozí se obracejí k alkoholu a drogám, ale i k závažnějším sociálně patologickým formám chování. (Fischer, Škoda, 2014, s. 159)

Děti vyrůstající v ústavech mají špatnou schopnost empatie, orientace v interpersonálních vztazích, často řeší konflikty agresivitou, mají nízké sebehodnocení, hůře se orientují v morálních normách a hodnotách. Čím je dítě mladší, tím jsou negativní účinky dlouhodobého pobytu v ústavním prostředí silnější. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 14-15) Z toho vyplývá, že dysfunkční rodina představuje riziko pro rozvoj delikventního chování. Na druhou stranu, pokud dítě nemůže vyrůstat v rodině a vyrůstá v ústavu, kde se mu samozřejmě nedostává takové péče, jako dětem z fungujících rodin, jeho osobnost je rovněž narušena a je zde velké riziko následného delikventního jednání.

Školní prostředí

Vliv školy může být korektivem v případech, kdy na dítě negativně působí rozvrácené rodinné prostředí. V některých případech ale škola může působit opačně. Negativní působení školy může být vyvoláno např. nevhodně se vyvíjejícími vztahy učitele a dítěte, učitele a rodiny, což může mít za následek narušený vztah ke vzdělávání, k pravidelné práci i ke společnosti. (Osmančík, Švancar, 1968, s. 87) Nahromadění neúspěchů může deformovat sebepojetí adolescenta a snižovat tak další aspirace a výkony. V dospívání se sebevědomí teprve formuje, prochází různými výkyvy.

Relativně ustálené sebevědomí může být otřeseno přechodem ze základní školy na střední školu, pokud jsou na jedince kladeny nepřiměřené požadavky, s nimiž se nedovede okamžitě vyrovnat. (Taxová, 1987, s. 121, 126)

Pro školní prostředí je typický výskyt dvou jevů a to záškoláctví a šikany. Záškoláctví je forma útěku dítěte ze školy, přičemž dítě před rodiči předstírá, že školu navštěvuje. Problematika záškoláctví se nachází v právní úpravě, nicméně v praxi je většina případů řešena vzájemnou domluvou rodičů dítěte a školy. (Procházka, 2012, s. 154)

Pokud se učitel dopouští segregace málo nadaných, jeho nezájem či agresivita může vytvořit prostor pro šikanování. Učitel svým chováním označí jedince, kterého se potom děti cítí oprávněny beztrestně napadat. (Matoušek, Matoušková, 2001, s. 75) Osobnost šikanujícího dítěte – agresora může mít několik podob. „Typickým znakem je snaha dominovat a ovládat okolí. Tyto děti bývají většinou tělesně zdatné a mají zjevně kladný vztah k projevům agrese“ Dalšími znaky jsou nedostatek morálního citění, absence pocitů viny, lítosti a nedostatek sebereflexe. (Faltusová, 2006, s. 104)

Ve škole by mělo být vytvořené zdravé prostředí pro výchovu a vývoj dítěte. Dostatek podnětů, učitel by měl být osobnost, která dokáže děti pozitivně naladit ke spolupráci, a hlavně musí být stanovená jasná pravidla, která zabraňují školním přestupkům a škodlivému chování. Stejně jako potřebuje dítě mít pevně stanovené hranice v rodině, je tomu tak i ve škole.

V období dospívání přechod jedince ze základní školy na střední školu znamená změnu v sociálním okolí jedince a tedy i vrstevnické skupiny.

Vrstevníci/party

Dítě, které v rodině necítí zázemí a jistotu zvýšeně inklinuje k účasti v různých partách, často s patologickým programem, kde tráví svůj volný čas. Autorita rodičů klesá právě zejména u rodin, které nejsou uspořádané, kde děti nemají vytvořené pevné pouto k domovu. Negativní působení tzv. závadových part je u nich vysoké. Ale i pro dítě vyrůstající ve funkční rodině, kde nedošlo k sociálnímu selhání rodiny, představují vrstevníci stresující nárok, jak obstát v jejich očích. (Martínek, 2009, s. 100; Firstová, 2014, s. 101)

V tomto období má přátelství hluboký smysl, je ochranou před samotou. (Příhoda, 1983, s. 65) Vztahy k vrstevníkům začínají být nejdůležitější a jsou velmi intenzivní.

Jedná se o posun závislosti na rodičích směrem k emancipaci. Dospívající nemá dostatek osobních zkušeností a nedokáže ještě dostatečně dobře vytvářet a prožívat interpersonální vztahy. Učí se to právě jako člen vrstevnickým skupin, kde vztahy bývají krátkodobé a často se mění. (Labáth, 2001, s. 16)

Dospívající se trápí různými pochybnosti o sobě samém i o svém postavení ve světě, prožívá tzv. krizi identity. Uzavírá se do sebe, mění nálady, odklonil se od dosavadních zájmů a zhoršil se mu školní prospěch, holduje zábavám jako chatování, facebook, počítačové hry, výstředně se obléká. Vzhledem k budování vlastní identity dochází k přehodnocování dosavadních získaných postojů, s tím souvisí zvýšená kritičnost vůči autoritě a naopak nekritické přejímání názorů a postojů od vrstevníků. (Boková, 2011, s. 86) Vrstevníci podporují sebeaktualizaci jedince, pomáhají mu v jeho seberealizaci.

„Party a gangy s kriminálním programem u nás nejčastěji vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se mezi sebou dobře znají, vyrůstají na jednom sídlišti, popř. v jedné vesnici. Tyto skupiny se mohou vymknout standardnímu sociálnímu chování a běžným společenským normám – začnou chodit za školu, přestanou chodit do práce apod. – a vytvoří si vlastní hodnotové preference nebo (což je méně časté) se dopouštějí patologického chování pouze v době svého volna.“ (Martínek, 2009, s. 100) Dospívání dalo tedy vzniknout fenoménu tzv. subkultury mládeže. Kultura mládeže byla nejdříve chápána jako opozice ke kultuře dospělého světa. Postupně je však maximálně společností tolerována, což může mít i negativní aspekty ve smyslu separace od světa dospělých, může např. vést k pocitům nepřijetí a pocitům omezenosti vlivu na širší společnost. (Macek, 200, s. 38-39) V souvislosti s vrstevníky jsou úzce spojené formy trávení volného času.

Negativní **formy trávení volného času**, jako návštěvy barů, heren či bezcílné potulování po okolí je možné považovat za významný faktor, který hraje roli v rozvoji delikventního chování (Firstová, 2014, s. 103). Volný čas u mládeže tvoří dominantu celého dne. Po splnění svých školních povinností a dalších nezbytností je většinou pouze na nich, jakými aktivitami svůj volný čas vyplní. Právě způsob trávení volného času mládeže bývá často dáván do souvislosti s různými prevenčními opatřeními delikvence, která spočívají v omezení příležitostí jedince páchat delikventní činnost (Moravcová et al., 2015, s. 20-21).

Vliv vrstevnických skupin, často v kombinaci s negativním rodinným vývojem, někdy i školní neúspěšností, je faktorem, který ovlivňuje tendence k asociálním a antisociálním formám chování (Fischer, Škoda, 2008, s. 131).

Média

Media mají vliv na socializaci člověka již od raného věku. Podle amerických výzkumů dítě do svých patnácti let zhlédne asi deset tisíc vražd, což jeho psychiku samozřejmě ovlivní. Je dokázáno, že již velmi malé dítě dokáže napodobovat to, co vidělo v televizi. Velice známý se stal fenomén tzv. „pondělní syndrom“, kdy děti ve škole, dokonce už i v mateřské, ventilují zvýšenou agresivitu, kterou nabyli během víkendu u televize. (Kraus, 2014, s. 111-112) Televize posiluje agresivitu nejen u disponovaných jedinců, ale u všech dětí. Dává také pocit, že svět je nebezpečným místem. Televizní násilí oslabuje citlivost na násilí, se kterým se člověk setkává v reálném světě. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 103)

Rizikové je také ztvárnění sexu na obrazovce. Škodlivost a nemorálnost erotických mediálních obsahů je hodnocena odlišně zejména v závislosti na společensko-kulturní tradici a náboženském cítění. Například mediální obsah s erotickou tematikou, který většinový český divák vnímá jako bezproblémový, by byl v denním televizním vysílání v Polsku nepřijatelný. Nepochybně má na zdravý vývoj dětí negativní vliv pornografie. Na pornografický obsah mohou děti a mladiství narazit, i náhodou, v televizi, ale v dnešní době zejména na internetu. Sledování pornografického obsahu zkracuje dětství, probouzí předčasný zájem o sexualitu u dětí, které na ni nejsou ještě připraveny. To má velice negativní důsledky. (Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Děti a média)

Počítač je také prostředkem, který způsobuje nelátkovou závislost, tzv. netholismus, což je závislost na internetu a na hraní počítačových her. Děti často využívají počítač a internet bez dozoru a patřičného poučení, tráví na něm bezcílně až několik hodin denně.

Závislost na internetu je primárně závislostí psychickou. Člověk závislí na internetu na něm tráví nadměrné množství času, a to bez jakéhokoli cíle. „Člověk se stává součástí řízené komunikace, ale tuto komunikaci neřídí pouze on, nýbrž i jeho počítač. Výsledkem je, že jeho výrazové prostředky se snižují. Velmi nebezpečné je to hlavně u dětí, které se v určitém věku musí naučit komunikovat díky svému okolí s vnějším světem. Počítač však dětem neumožňuje získat odpovídající sociální dovednosti.“

(Pokorný et al., 2002, s. 91) Netomanie se u mládeže projevuje především v užívání chatové komunikace, sociálních sítí (facebook, twitter, instagram atd.) a hraní online počítačových her.

Návykové látky

Světová zdravotnická organizace konstatovala, že při nadměrném zneužívání návykových látek dochází i k neustálému nárůstu problémů mládeže např. ve formě únikového chování, delikvence, projevů instability, výkyvů v sociálním životě. (Labáth, 2001, s. 11)

Na středních školách do popředí vstupuje otázka vzdělávání a profesní přípravy, pouze okrajová je otázka týkající se problémových jedinců v adolescentním věku. Mezi nejčastější důvody, proč mladí lidé sahají po drogách, patří módnost okusit drogu, zvědavost, přizpůsobení se partě, protest proti okolnímu světu, únik od problémů, zvýšení koncentrace. Fakt, že člověk bere drogu, nemá jen obsah negativní, ale i pozitivní v podobě informace, že jedinec má určitý problém v nalézání sebe sama a je třeba mu být nápomocni tento problém řešit. Braní drogy je pak důsledkem problému a zároveň výzvou zabývat se tímto člověkem. Pozitivem v řešení problému drog mládeže je rozšíření počtu středisek výchovné péče pro děti a mládež. (Štablová, 1999, s. 19, 22)

Alkohol je droga, která je přehlížena a podceňována. „Alkohol patří do skupiny hypnosedativ s krátkodobým účinkem, zasahuje do metabolismu buněk nervové soustavy.“ Alkohol je pro děti a mladistvé toxičtější, neboť u nich nejsou vytvořeny enzymatické systémy, které se vytváří až během života a jsou ovlivněny pravidelným přísunem alkoholu a vysvětluje se tím zvyšování tolerance u pijáků. Chronický abúzus (zneužití) alkoholu vede k sociálně nežádoucím projevům a povahovým změnám a ke snížení intelektových schopností a v konečné fázi až k demenci. Alkohol je faktor, který jednoznačně zvyšuje poruchy chování. U psychopatů při požití alkoholu dochází k odblokování regulačních mechanismů a psychopatické tendence se projeví v plné síle. (Štablová, 1999, s. 147, 152, 154)

Souvislost mezi pitím alkoholu a delikvencí byla již ověřena řadou zahraničních studií, je také poukazováno na vzájemnost tohoto vztahu. Důležitá je také otázka věku, kdy jedinec začal pít alkohol nebo užívat drogy. Dřívější počátek praktikování těchto aktivit znamená pravděpodobnost jejich nadužívání i v budoucnu. (Moravcová et al., 2015, s.

47) U nejmladších členů naší populace je rozvoj závislosti poměrně rychlý. V České republice je celkově pití alkoholu nadprůměrně vysoké a lidé jsou vůči němu tolerantní. Svoji roli hraje i dostupnost alkoholu a reklama, která je manipulativní, agresivní a všudypřítomná.

Z evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách 2011 (ESPAD) vyplývá, že přibývá šestnáctiletých, kteří pravidelně pijí alkohol a opíjejí se. Alkohol více pijí chlapci než dívky, pravidelně ho ve větším množství popíjí až čtvrtina mladých mužů. Nejčastěji si ho kupují na diskotékách a v barech. Počet uživatelů tvrdých drog klesá, stejně tak i užívání marihuany. Nicméně v užívání marihuany mladistvými patří Česká republika na první místo v Evropě, alespoň jednou měsíčně ji kouří patnáct procent mladých lidí. (Marešová et al., Český rozhlas, 2012)

Mnohdy je i pro odborníky velice obtížné odlišit, kdo je na kritickém rozcestí mezi dětstvím a dospělostí bezvýznamným delikventem, který během tohoto období pouze otestuje a zhodnotí svoje protispolečenské sklony, aby pak z proviňování takzvaně vyrostl a už před svým dvacátým rokem začal vést řádný život s aktivní integrací do společnosti, a který z provinilců je naopak už od počátku objektivně nebezpečným, i když prozatím mladistvým zločincem, který je odhodlán dát se na kriminální dráhu, stát se chronickým pachatelem, protože jeho zkušenosti se světem jsou výhradně negativní. (Novotný, 2006, s. 33) Příhoda (2002, s. 95) uvádí, že psychika jedince před dvacátým rokem již dosahuje zralosti po všech stránkách.

Lze tedy konstatovat, že u dospívajícího jedince můžeme ještě očekávat, že ve svém jednání selže, ale tzv. mladý dospělý jedinec, který dosáhne vrcholu své inteligence, si již plně své jednání uvědomuje. **Období dospívání** je tedy také samotným faktorem, který dává vzniknout delikventnímu chování, záleží ale na osobnosti jedince a dalších faktorech, které na něho bezpodmínečně působí. Boková (2011, s. 87) má zkušenost s tím, že naprostá většina mladých lidí přes všechny své potíže, dojde k dospělosti bez větších otřesů, dokončí vzdělávání, osamostatní se, najde si práci a založí vlastní rodiny. To, co mladí lidé dělají, souvisí většinou s jejich hledáním a zmatkem.

3.2 Specifické projevy protiprávního jednání

Aby bylo možné lépe porozumět projevům protiprávního jednání mladistvých, je potřeba nejprve nastínit specifické projevy chování v samotném adolescentním období, do kterého mladistvý delikvent spadá.

„Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět).“ Adolescence je většinou datována po pubescenci a to od 15 do 20 (22) let. U nás se označení adolescence pro sociologii a pedagogiku zaměřuje s širším pojmem mládež (viz. výše). Trvalou charakteristikou adolescence je, že je považována za most mezi dětstvím a dospělostí. Z ontologického hlediska je jejím základním znakem dokončení pohlavního dozrávání, fyzický a duševní rozvoj a sociální učení. Adolescence se odlišuje od ostatních životních etap a současně je vnitřně diferencovaná. (Macek, 2003, s. 9) Vágnerová (2005, s. 321) rovněž uvádí, že období dospívání (adolescence) je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje jednu dekádu života – mezi deseti a dvaceti lety. Toto období Macek dále rozděluje na tři fáze: časnou adolescenci v časovém rozmezí kolem 10 (11) – 13 let, střední adolescenci přibližně mezi 14 – 16 rokem věku a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, příp. i mnohem déle. Finálním stádiem adolescence je dosažení identity, které je spojeno s prohlubováním sebereflexe, s aktivitou a se subjektivní potřebou vytvořit smysluplnou kontinuitu mezi vlastní minulostí, přítomností a budoucností. (Macek, 2003, s. 9-10, 21)

V adolescenci dospívající hledá sám sebe, utváří se jeho sebepojetí, otázky ohledně vlastního „já“ nabývají klíčového významu. Formují se nejen charakterové vlastnosti, ale i hodnotové orientace. (Taxová, 1987, s. 72) Utvoření adekvátní sebereflexe je důležité k tomu, aby člověk pochopil své možnosti a dokázal se stát samostatnou bytostí, odpovědnou za své konání. (Pelikán, 2007, s. 30) Vágnerová (2005, s. 325) uvádí, že dospívající usilují o různé změny a snaží se je prosazovat. Experimentují s různými typy chování, což je užitečné, ale může to být i riskantní. Adolescenti hledají hranice svých možností, v důsledku toho někdy jednají až extrémním způsobem. Dále Vágnerová (2005, s. 400, 417) uvádí, že vymezení vlastní identity není pro každého adolescenta zvládnutelné. Nežádoucí variantou je volba negativní identity, která je spojena s odmítnutím hodnot preferovaných rodinou a společností. „Adolescent se vymezí přesně naopak.“ Příčinou může být rozpor mezi možnostmi a požadavky, nevyhovující rodinné zázemí, nízké sebevědomí, pocit nedostatečných kompetencí,

potřeba dosáhnout alespoň nějaké sebeúcty, i když to bude v rozporu se standardní variantou. „Tito jedinci odmítají společenské normy a vymezují se opakem toho, co je očekáváno a požadováno.“ Dochází tak k tzv. antiidentifikaci s platným společenským řádem. Tato negace může být výrazem pro potřeby přijetí. „Jestliže není možná pozitivní seberealizace, je dosažitelná alespoň její negativní varianta“.

Dle Příhody (1983) se v adolescenci objevují nové jevy – sklon k asociálním činům a k sebevražednosti. Jsou důsledkem nedostatečné adaptace k společenskému mravnímu kodexu a širšímu kolektivu. Tři nebo čtyři pětiletí života nepostačují k tomu, aby si jedinec mohl plně promyslet a uvědomit celoživotní perspektivu. (Příhoda, 1983, s. 74) Objevuje se i častý regres k dětskému chování. Mezi typické vlastnosti patří kritičnost a touha po vytváření vlastních názorů a systémů hodnot. (Taxová, 1987, s. 73)

Rizikové chování mládeže nezahrnujeme do samotné delikvence, přestože s ní bývá často úzce spojeno a někdy bývá chápáno jako její předstupeň. Jedná se zejména o nonkonformní jednání, které se vyznačuje negativním vybočováním z norem a porušováním zavedených společenských, školních a jiných pravidel. Jistá míra výskytu takového jednání v průběhu dospívání je však zároveň považována svým způsobem za normální a poukazuje spíše na složitost tohoto vývojového období jedince. Často se rizikové chování odehrává paralelně s delikvencí a může mít komplementární charakter. Pod rizikové chování spadají aktivity, kterými mládež trestní zákon přímo neporušuje, např. pití alkoholu, kouření, záškoláctví. Mezi rizikové chování, které je projevem již méně závažné delikvence, patří např. vandalismus, použití násilí či nošení zbraně. (Moravcová et al., 2015, s. 47) Rizikové chování tedy nemusí být do jisté míry chápáno jako patologické a je součástí normálního vývoje jedince. Nesmí ale překročit hranici k takovému chování, které je problémové, a které může poškodit zdraví vývoj dospívajícího.

Nejčastěji se z etopedického hlediska poruchy chování člení podle stupně závažnosti, obsahu a forem na (Slomek, 2010, s. 19-20):

- **disociální chování** – nepřiměřené a nespolečenské chování, které je ale zvládnutelné vhodnými pedagogickými postupy. Jde o drobné nesoulady se společenskými normami. Nejčastěji se vyskytuje v rodině nebo ve školním prostředí. Patří sem např. přestupky proti školnímu řádu, vzdorovitost, neposlušnost, některé negativistické projevy i lži.

- **asociální chování** – zde už je patrná odlišnost jedince od průměru. Tyto projevy mají většinou trvalejší charakter a stupňují se. Jejich řešení již vyžaduje odbornou intervenci a speciálně pedagogické postupy. Řadíme sem útěky, toulky, záškoláctví, sebepoškozování, lži, toxikomani, také patologické hráčství.
- **antisociální chování** – tedy protispolečenské chování, které již poškozuje nejenom jedince, ale i jeho okolí a celou společnost, porušuje zákony a normy. Obvykle je takové jednání pokračováním asociálního typu chování. Spadá sem veškerá trestná činnost, krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, trestná činnost spojená s toxikománií apod.

Antisociální chování mladistvých se charakterově blíží svými projevy kriminalitě dospělých. Pro posouzení závažnosti projevu antisociálního jednání delikventa a z toho pro posouzení možnosti jeho resocializace je závažným faktorem motivace projevu takového chování, míra nebezpečnosti činu delikventa a četnost útoků proti zákonu. (Schelleová, 2004, s. 27, 29)

Svatoš (2009, s. 97) uvádí jako specifické rysy kriminality mládeže:

- „nedostatečná plánovitost trestné činnosti,
- neadekvátní jednání,
- virtuální realita,
- neschopnost odložit uspokojení potřeb,
- rozpoznávací a ovládací schopnost není zachovávána pod vlivem emocí,
- vandalismus, šikana,
- potřeba prostředků na obstarání drogy,
- tíhnutí k extremistickým hnutím,
- trávení času ve skupinách vrstevníků,
- dřívější zahajování sexuálního života.“

Jedním z charakteristických rysů kriminality mládeže je tedy její **skupinovitost**. K delikventnímu jednání mládeže dochází často ve skupinách vrstevníků, taková skupina se stává pro dospívajícího tzv. referenční skupinou mající silný vliv na formování jeho hodnotového systému. Ve skupině dochází k vzájemnému předávání názorů, postojů, vzorců chování, což bývá velice významné z hlediska vzniku

delikventního jednání mládeže. Skupina zaručuje též jistou anonymitu. Jedinec se často dopouští delikventního jednání právě ve skupině, ačkoli by se sám takového jednání nedopustil. Skupina pak plní roli iniciátora delikventního jednání, má svá jasná pravidla, za jejich porušení přicházejí dokonce i sankce. Normou se stává někdy právě kriminální činnost, která může být taktéž „vstupenkou“ do seskupení obdobně konajících osob. (Firstová, 2014, s. 30)

„Dalšími typickými znaky kriminality mladých je **neadekvátnost jejich jednání**, neschopnost odložení uspokojení svých potřeb a nadměrná brutalita. Mladí lidé se snaží dosáhnout svých životních cílů takřikajíc za každou cenu a pokud možno co nejrychleji, bez nutnosti vynaložení přílišného úsilí či námahy.“ Módnost a atraktivnost věcí jsou určujícím kritériem pro současnou mladou populaci. Někteří jedinci tak volí jako způsob sociálně deviantního jednání loupež, při které u poškozeného dojde k újmě na zdraví, hodnota odcizeného předmětu je v porovnání s fyzickým poškozením oběti neúměrně nízká. (Firstová, 2014, s. 31)

Pro kriminalitu mládeže je typická **vysoká míra latence**, tzn., že delikvence není oficiálně registrovaná. To platí zejména o bagatelních deliktech, což může souviset i s vyšší tolerancí společnosti vůči mladistvým pachatelům méně závažných činů. Méně závažné porušování práva je chápáno jako vývojově podmíněný jev. (Válková et al., 2012, s. 324)

Rozdíly v rámci kriminality mládeže lze spatřovat i z hlediska **pohlaví delikventů**. U delikventních dívek převládají méně závažné trestné činy než u chlapců. Jedná se zejména o delikty majetkové, v oblasti násilných trestných činů je jejich podíl výrazně nižší. V posledních deseti letech se kriminalita dívek pohybuje kolem 10 % a dochází k mírnému nárůstu. (Firstová, 2014, s. 36)

Od patnáctého roku věku je zřetelný nárůst u **mravnostní kriminality** a dále těsně před dovršením zletilosti, poté křivka klesá. „Specifičnost u tohoto druhu protispolečenské činnosti je ovlivněna především rozsahem trestného činu pohlavní zneužívání, kterého se dopouští ve větší míře skupina pachatelů, jejichž věk se pohybuje právě kolem věkové hranice trestní odpovědnosti, tj. 15 let, s níž je v České republice spojena též ochrana dětí před sexuálními aktivitami.“ Právě pro stále mladší pachatele se stávají poslední dobou typické loupeže, které jsou rovněž z oblasti násilné kriminality. Pouliční loupeže budou představovat vyšší riziko u stále mladších věkových kategorií.

Důvodem je, že právě kolem čtrnáctého roku věku dítěte vrcholí jeho fyzická zdatnost. Dětem také chybí schopnost domýšlet následek svého nepřiměřeně užitého fyzického násilí. (Firstová, 2014, s. 37-38) Vágnerová (2005, s. 401) také uvádí, že intenzita násilí začíná narůstat již v pubertě a kolem sedmnácti let dosahuje svého vrcholu. „Vývoj k pohotovosti k agresi bývá plynulý, agresivní adolescenti se podobným způsobem chovali již v dětství.“

Nejvíce mladiství páchají **majetkovou kriminalitu**. Především se jedná o krádeže, kde motivem je převážně zisk. Majetkové kriminality se často dopouštějí patologičtí hráči. Mladí gambleři potřebují získat větší částky peněz, poté co jim dojdou vlastní finance na hazardní hru. Představa výhry je pro mládež zvláště lákavá. Poškození majetku sprejery a mladými vandaly ve dvojicích a skupinách má na celkové majetkové kriminalitě menší podíl, ale způsobuje vysoké majetkové škody a mnohdy poškozují i umělecké hodnoty. (Zoubková, 2002, s. 23, 25, 27)

Novotný (2006, s. 12) shrnuje, že delikvence mladistvých je ve svých projevech nezaměnitelná a nebezpečná zejména proto, že se hůře objasňuje. Toto jednání bývá nejčastěji neplánované, impulzivní a realizované pod silným emočním tlakem. Mladiství pachatelé volí někdy zcela neadekvátní prostředky proviňování, takže důsledkem bezvýznamné krádeže může být například i vražda. Závažné proviňování se často odehrává v agresivnější a destruktivnější formě, mnohdy k němu dochází pod vlivem návykových látek. Proviňování delikventů této kategorie bývá vyvoláno potřebou okamžitého uspokojení aktuálních potřeb, což se projevuje například obrovským počtem krádeží aut, vloupáním do motorových vozidel, restaurací a obchodů.

„Většina nezletilých a mladistvých provinilců mnohdy necítí lítost ani nad případně už vykonaným nebezpečným činem, i když se tuto lítost naučí mnohdy účelově předstírat, aby byla uznána za polehčující okolnost například soudem. Většina zadržených pachatelů vypovídá před orgány činnými v trestním řízení, že vlastně zprvu ani nevěděli, že se dopouštějí trestné činnosti, nebo že si neuvědomovali její nebezpečnost, což je někdy pravda, protože v hodnotovém systému provinilce nebyl vůbec vytvořen respekt k cizímu majetku, k cizímu životu, k cizím zájmům, názorům a právům.“ (Novotný, 2006, s. 33)

U mladistvých může být spáchání delikventního jednání ojedinělým jevem. Takového jednání se mohly dopustit ve snaze předvést se, zapadnout do nějaké party, v touze po dobrodružství nebo jen tak ze zvědavosti. V takovém případě mají většinou dobré rodinné zázemí a jsou relativně dobře společensky integrováni. (Válková, et al., 2012, s. 333)

Další skupinu tvoří tzv. „intenzivní pachatelé“. Děti a mladiství se opakovaně dopouštějí delikventního chování, jsou často policejně registrováni, je proti nim často užíváno formálních sociálních intervencí. Trestná činnost u této skupiny mládeže nebývá jediným problémem. „Vyskytují se u nich často i další společensky neakceptované formy chování např. záškoláctví, zneužívání alkoholu či drog, hraní na hracích automatech apod.“ (tamtéž)

Existuje kategorie sekundárních asociálních poruch, kam patří tzv. substituční delikty. Například krádeže, na pozadí kterých je intrapsychický problém, jsou substituční krádeže. Tento pojem nahrazuje starší termín neurotická delikvence. Od běžných krádeží se liší tím, že nejsou vědomé a záměrné ve smyslu užitkové hodnoty věci. Vlastnictví ukradených předmětů přináší náhradní saturování neuspokojovaných potřeb jedince. Důvodem může být to, že delikty zprostředkují jedinci absentující pozornost okolí. (Labáth, 2001, s. 49)

3.3 Probační dohled jako možnost postihu

„Institut probace představuje v současné době jeden ze základních prvků alternativního sankcionování a restorativní justice.“ Do českého trestního práva byly prvky probace postupně zaváděny od roku 1997, konkrétně novelou č. 253/1997 Sb. Právní úprava obsažená ve starém trestním zákoně z roku 1961 se v oblasti probace vztahovala jen k dospělým pachatelům. (Ščerba, 2014, s. 180)

Probační dohled je dlouhodobě druhým nejčastěji využívaným výchovným opatřením. (Hulmáková, 2013, s. 69) Stejně jako ostatní výchovná opatření lze dohled probačního úředníka uložit mladistvému samostatně, nebo dovoluje-li to jejich povaha, vedle ochranného nebo trestního opatření, ale také ve spojení s odklonem v trestním řízení (viz. výše). (Ščerba, 2014, s. 182) V praxi se dohled samostatně ukládá spíše jako opatření u nezletilých (resp. dětí mladších patnácti let), u mladistvých se samostatně příliš neukládá. Většinou je uložen ve spojení s dalším opatřením, např. výchovnými

povinnostmi a omezeními, zejména náhradou škody, s podmíněným odsouzením po dobu zkušební doby a podobně. Tedy také zejména u opatření, která jsou podmíněně odložena se zkušební dobou.

Vzhledem k tomu, že za porušení povinnosti v rámci dohledu není žádný postih, je vhodné jej ukládat spolu s dalšími opatřeními (Ščerba, 2014, s. 376). Štěrba (tamtéž, s. 185) uvádí, že ve vztahu k mladistvému je účelná kombinace dohledu probačního úředníka zejména s podmíněným zastavením trestního stíhání, podmíněným odložením podání návrhu na potrestání, podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření, podmíněným odsouzením, peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu, obecně prospěšnými pracemi a domácím vězením. Dohled samozřejmě nemá význam u opatření, kde je omezení na svobodě.

Dohled je také jedním z opatření, kterým lze nahradit vazbu mladistvého. Vazba vůči mladistvému je velice restriktivním zásahem a má být využívána jako nejzazší možnost. „Mladiství může být vzat do vazby jediné tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak“ (ZSM, § 47 odst. 1). Vazbu mladistvého lze kromě dohledu také nahradit zárukou, slibem, jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby nebo také peněžitou zárukou. (ZSM, § 49) Nahrazení vazby dohledem dále upravuje trestní řád: „Obviněný, nad nímž byl vysloven dohled probačního úředníka nahrazující vazbu, je povinen se ve stanovených lhůtách dostavit k probačnímu úředníkovi, změnit místo pobytu pouze s jeho souhlasem a podrobit se dalším omezením stanoveným ve výroku rozhodnutí, která směřují k tomu, aby se nedopustil trestné činnosti a nemařil průběh trestního řízení“ (TR, § 73 odst. 3)

Novelizací trestního zákoníku, který nabyl účinnost k 1. 1. 2010, došlo k rozšíření možnosti ukládat dohled probačního úředníka pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých. Dohled je možné ukládat této skupině v rámci trestu obecně prospěšných prací, domácího vězení a trestu zákazu pobytu, neboť v zájmu výchovného působení lze k těmto alternativním trestům uložit výchovné opatření podle ZSM. (Ščerba, 2014, s. 180)

Dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) z roku 2006 vyplynulo, že mladistvým, kterým v rámci trestního opatření odnětí svobody podmíněně odloženého na zkušební dobu za provinění krádeže nebyl uložen probační dohled, recidivovali o něco více než ti, kterým dohled uložen byl. Jejich další trestná činnost

byla také závažnějšího charakteru, páchána v kratším časovém intervalu a jejich delikty byli četnější oproti mladistvým pachatelům, kterým dohled uložen byl. Mladistvým, kteří stáli před soudem poprvé, byl probační dohled ukládán méně často než recidivistům, z čehož je možno říci, že probační dohled je ukládán častěji více narušeným mladistvým delikventům. (Večerka et al., 2011, s. 81-82)

Podstata dohledu probačního úředníka

Podle ustanovení § 16 odst. 1 ZSM se „dohledem probačního úředníka rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.“

Probační úředník může pouze konkretizovat obsah povinností vyplývajících ze zákona nebo z rozsudku, nesmí ale stanovovat povinnosti nové, přestože by mohly přispět k nápravě pachatele. Probační úředník však může odsouzenému doporučit určité omezení či povinnosti, které nevyplývají ze zákona, což je součástí odborného vedení pachatele. Nerespektování těchto doporučení však pro pachatele nemá žádné právní důsledky a odsouzený by o tom měl být poučen. Konkretizace zákonných a soudem uložených povinností pachatele, kterému byl uložen dohled, by měla být obsažena primárně v **probačním plánu dohledu** (viz. příloha E), při jehož vytváření pachatel a probační úředník spolupracují. (Schelleová, 2004, s. 190)

Účelem dohledu probačního úředníka je podle ustanovení § 16 odst. 2 ZSM jednak kontrola chování mladistvého, zaměřená zároveň na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti – recidivy, ale i odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Povinnosti mladistvého, kterému byl uložen probační dohled, jsou dle ustanovení § 16 odst. 3 následující:

- „spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu,

- dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem, při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédne k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije,
- informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,
- nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.“ V tomto případě je třeba souhlasu rodičů resp. zákonných zástupců mladistvého, jako uživatelů bytu, jelikož se jedná o zásah do ústavního práva.

Výkon dohledu probačního úředníka

Výkon probačního dohledu je upraven v ustanovení § 80 ZSM. Snahou PMS je v maximální míře přijednat případné uložení dohledu již v přípravném řízení, čímž se zvyšuje jeho účinek ve vykonávacím řízení. Výkon dohledu nařizuje předseda senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce příslušnému středisku PMS, v jehož obvodu mladistvý bydlí nebo se zdržuje. Probační úředník pověřený výkonem dohledu v co nejkratší době pozve mladistvého klienta a jeho zákonného zástupce k úvodní konzultaci. V rámci úvodní konzultace je snahou probačního úředníka navázat konstruktivní pracovní vztah s mladistvým a poskytnout mu základní informace o výkonu dohledu, a to takovou formou, aby klient získal srozumitelnou představu o náplni budoucí spolupráce. Při úvodní konzultaci dojde i k poučení mladistvého (viz. příloha F) o smyslu a účelu uloženého dohledu a o právech a povinnostech, které pro něho z institutu dohledu vyplývají. (metodický standard, s. 1-2; ZSM, § 80 odst. 1)

Pomoc a poradenství provádí probační úředník v rámci realizace individuálně vytvořeného probačního plánu dohledu nad mladistvým. (ZSM, § 80 odst. 3) Plán dohledu je vytvářen během dalších dvou konzultací s mladistvým, jeho obsah se odvíjí zejména od pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Dle aktuálně měnících se okolností situace u mladistvého je plán dohledu průběžně aktualizován. „Každý plán dohledu je výsledkem individuální spolupráce probačního úředníka s mladistvým, jeho rodinou, případně s blízkým sociálním prostředím.“ Kromě konkrétních cílů obsahuje i konkrétní způsob spolupráce mladistvého s probačním

úředníkem, také konkrétní způsob náhrady škody, která jako povinnost bývá často uložena. Účelem plánu dohledu je průběžné vyhodnocování výkonu dohledu. Pokud mladiství projeví zájem, probační úředník mu pomáhá při řešení jeho obtížných životních situací a případně mu zprostředkovává kontakty na další spolupracující instituce a subjekty (zdravotnická zařízení, neziskové organizace apod.). V souvislosti s výkonem dohledu je probační úředník v kontaktu i s poškozeným, jehož potřeby a zájmy mají být v plánu dohledu také zahrnuty. (metodický standard, s. 2-5)

Dohled je pracovníkem průběžně písemně vyhodnocován. Informativní zpráva o průběhu výkonu dohledu (viz. příloha G) se zasílá předsedovi senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci, který dohled uložil minimálně jedenkrát za šest měsíců. (ZSM, § 80 odst. 5) Zpravidla to ale bývá častěji.

Probační úředník při výkonu dohledu dohlíží na plnění povinností uložených mladistvému, za tímto účelem také pravidelně navštěvuje mladistvého, nad kterým vykonává dohled, v místě jeho bydliště, na pracovišti nebo ve škole. (ZSM, § 80 odst. 2) U mladistvého jsou v průběhu dohledu využívány oba profesionální způsoby práce - kontrola i pomoc. Mladistvému a jeho rodině je však také ponechán podíl na řešení situace. (metodický standard, s. 2) Mladistvému je dáván prostor pro jeho sebehodnocení a hodnocení jeho situace. „Hodnotit sebe sama znamená posuzovat se podle určitých kritérií, oceňovat své vlastnosti, projevy a výkony vzhledem k nim“ (Taxová, 1987, s. 116).

Při konzultacích, kde je přítomen rodič mladistvého nebo při návštěvě mladistvého v místě jeho bydliště provádí probační úředník také rozhovor s klientem a ostatními členy rodiny zvlášť. Večerka (et al., 2011, s. 84) uvádí, že může být komplikované získávání objektivních informací přímo od rodiny, kdy se rodiče často snaží svým ochrannářským přístupem zkreslovat situaci a problémy spíše zatajovat.

V rámci konzultací probační úředník dává mladistvému prostor pro prezentaci jeho životních postojů a podporuje ho v získání náhledu na ty, které se neslučují se zákonem. Jedná se o dlouhodobou práci probačního úředníka s mladistvým, která se odvíjí od vytvořeného plánu dohledu. (metodický standard, s. 2) Čírtková (2004, s. 110) uvádí základní podmínky šance na nápravu pachatele. Ta je minimální a pravděpodobnost recidivy vysoká, pokud pachatel své skutky popírá, a sám neusiluje o svou změnu. Pokud tedy mladiství své skutky popírá a má odmítavý postoj k uloženému opatření,

nelze čekat zlepšení v jeho chování. V případě, kdy chybí náhled na jeho delikventní chování, není možná náprava. Podle Jedličky (2004, s. 340) je při působení na mladistvé delikventy nutné zaměřit pozornost hlavně na jejich snahy odmítat odpovědnost za své chování a tendence porušovat práva ostatních. Oni sami většinou nemají zájem měnit své postoje a chování. Pomoc přijímají, pokud je k tomu někdo donutí nebo pokud je to pro ně výhodné.

Kromě toho, že probační úředník hledá s mladistvým cesty, jak měnit jeho společensky a právně nepřijatelné chování, v maximální míře vyzdvihuje všechna pozitiva mladistvého (metodický standard, s. 2). Pozitivní působení na mladistvého a vyzdvihování jeho silných stránek je velice důležité. Zamezí se tak označení či nálepkování („etiketizační teorie“) mladistvého statutem delikventa, se kterým by se mohl ztotožnit.

Postup při neplnění dohledu

V případě, kdy se mladistvý nedostavuje na konzultace a jinak se vyhýbá plnění opatření vyplývajících z uloženého probačního dohledu, probační úředník zjišťuje příčiny takového jednání. Zároveň je mladistvý upozorněn na následky, které pro něj z takové situace vyplývají. (metodický standard, s. 5)

Pokud mladistvý opakovaně nebo závažně poruší podmínky dohledu nebo jiná uložená výchovná opatření, probační úředník o této skutečnosti informuje předsedu senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce, který dohled uložil. V případě, že se jedná o méně závažné porušení, může probační úředník udělit mladistvému výstrahu (viz. příloha H). „Tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku.“ (ZSM, § 80 odst. 4)

Ukončení dohledu

Po uplynutí doby, na kterou byl dohled uložen, středisko PMS ukončí svoji činnost v rámci výkonu dohledu. To znamená, že zpracuje poslední závěrečnou zprávu o průběhu dohledu. Především na základě této zprávy soudce následně rozhoduje o osvědčení/neosvědčení se klienta ve zkušební době uloženého opatření. (metodický standard, s. 5)

4 Projekt a prezentace výsledků empirického šetření

4.1 Teoretická východiska empirického šetření

V důsledku společenských změn se změnil i přístup trestní politiky. Rozšířili se možnosti alternativních řešení trestních věcí, které jsou v souladu s přístupy Evropské unie a principy restorativní justice. Trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých pachatelů upravuje samostatný zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který komplexně postihuje problematiku individuálního zacházení se všemi dětmi a mladistvými, kteří svým jednáním poruší trestní zákon.

Rodina je bezpochyby nejdůležitějším faktorem působícím na dítě od nejranějšího věku. Většina výzkumů ukazuje, že základ jakéhokoli patologického chování je třeba hledat v rodině. Na dítě negativně působí jak přehnaná péče a s ní spojené vysoké nároky, tak i nezáměr rodičů. Co se týká výchovného stylu, dnes převládá u dětí spíše benevolentní výchova, neboli tzv. „nevýchova“. Benevolentní výchova vede k tomu, že děti neumí udržovat vztahy k lidem, svým chováním vyprovokovávají konflikty. Dospívajícímu, který nedokáže dodržovat společenské normy, pravděpodobně schází vnitřní disciplína. Je potvrzeno, že v rodinách s delikventně se chovajícími adolescenty se rodiče méně starají o vytvoření zábrán v asociálním chování dětí, netrénují je tedy k vnitřní disciplíně

Dříve byla výchova v rodinách velmi autoritativní. Proto disciplína, která byla ve školách, jakožto ve výchovných a vzdělávacích institucích nastavena, měla ve společnosti podporu. Nicméně stejně jako není dobrou volbou přílišná autoritativní výchova, která může osobnost dítěte poškodit, není správná ani nadměrná volnost. Současná rodina dnes neplní některé ze svých funkcí, zejména výchovnou, protože se kvůli tlaku společnosti soustředí na funkci ekonomickou. To co rodiče zanedbají, nechávají kompenzovat škole. S učiteli ale v případě výchovného problému příliš nespolupracují a spíše k nim přistupují negativně.

Žít svobodně bez veškerého omezování je pro společnost nejvýznamnější. Spolu s vysokou liberalizací byl ve společnosti nastolen i krajní individualismus. Do pozadí ustoupili hodnoty, jako jsou usilovnost, disciplína, smysl pro povinnost, skromnost. Poklesly i hodnoty životní partner, rodina a děti, také preference u hodnoty láska, což

má dopad na demografický vývoj. Právě dalším trendem je vysoká rozvodovost a „rozpadovost“ vztahů. Výzkumy ukazují, jako stále vlivnějšího činitele mladistvé delikvence neúplnou rodinu.

Trestná činnost bývá mnohdy páchána v souvislosti s užitím návykových látek. Alkohol je droga, která je pro mladistvé dostupná, ale zároveň je přehlížena a podceňována. Počet uživatelů tvrdých drog klesá, nicméně v užívání marihuany mladistvými patří Česká republika na první místo. Pod vlivem návykových látek dochází k odblokování regulačních mechanismů, což napomáhá k projevům antisociálního chování. Často k takovému jevu dochází v partách. Obecně k delikventnímu jednání dochází často ve skupinách vrstevníků. Z hlediska pohlaví se trestné činnosti dopouštění častěji chlapci než dívky, jelikož chlapci vzhledem k mužskému pohlavnímu hormonu mají vyšší tendenci chovat se agresivně. Nejvíce mladiství páchají majetkovou kriminalitu. Především se jedná o krádeže, kde motivem je převážně zisk

Jako následek za porušení právních norem u mladistvých využíváme ochranná, výchovná či trestní opatření. Zájem na represivním potrestání mladistvého je ale až tou nejzazší možností. Snahou je také obnovit společenské vztahy. Výchovná opatření jsou nejmírnějším prvkem, nemají mít žádný represivní účel a případná újma pro mladistvého by měla působit výhradně výchovným způsobem. Uložením výchovného opatření je možné jednak posílit výchovný účinek současně uloženého trestního či ochranného opatření, a jednak soud může dospět k názoru, že by na mladistvého nebylo vhodné působit nějak represivně a uloží pouze výchovné opatření. Pokud je to ale vzhledem k povaze případu možné, obecně se upřednostňuje využití tzv. odklonů v trestním řízení.

Nepřiměřeně restriktivní zásahy vůči mladistvému delikventovi mohou naopak vést ke kontraproduktivnímu výsledku v podobě recidivy. Z porovnání řady výzkumů vyplývá, že resocializační působení v přirozeném sociálním prostředí není méně efektivní než resocializace ve výkonu trestu odnětí svobody. A z hlediska ekonomického je daleko méně nákladné. Institucionální péče je vždy dražší než jiná forma péče. V případě méně závažného provinování nebo prvopachatelství se ve většině případů věc vyřeší určitým typem odklonu v trestním řízení nebo alternativou k potrestání. Uložení nějakého opatření se použije v případě závažnějšího provinění nebo u recidivistů, tzv. intenzivních pachatelů. Trestná činnost u této skupiny mládeže je jenom jedním

z mnoha problémů. Vyskytují se u nich často i další společensky nepřijatelné formy chování např. záškoláctví, zneužívání alkoholu či drog, hraní na hracích automatech.

Právě u mladistvých delikventů, vzhledem ke všem jejich specifickým, je důležité včasné a vhodné výchovné působení. V této věkové kategorii je ještě reálná pravděpodobnost jejich rehabilitace a začlenění do společnosti bez dalšího antisociálního chování. Institut probačního dohledu je jako jedno z výchovných opatření nástrojem kontroly kriminality mladistvých. Dohled probačního úředníka se jeví jako přiměřená možnost řešení trestné činnosti spáchané mladistvými v rámci terciální prevence kriminality. Lze také říci, že se probační dohled ukládá více narušeným mladistvým delikventům. Účinná terciální prevence na jedné straně chrání společnost před důsledky trestných činů, které pachatel svým konáním způsobil, a na druhé straně výchovně podněcuje, vede pachatele k pozitivní (prosociální) změně chování. Zejména k osvojení si určitých sociálních dovedností odolávat nástrahám působení kriminogenních faktorů, k převzetí odpovědnosti za své chování.

Dohled probačního úředníka lze uložit mladistvému samostatně, nebo dovoluje-li to jejich povaha, vedle ochranného nebo trestního opatření, ale také ve spojení s odklonem v trestním řízení. Většinou je uložen ve spojení s dalším opatřením, např. výchovnými povinnostmi a omezeními, zejména náhradou škody, s podmíněným odsouzením po dobu zkušební doby a podobně. Tedy také zejména u opatření, která jsou podmíněně odložena se zkušební dobou.

Účelem dohledu probačního úředníka je jednak kontrola chování mladistvého, zaměřená zároveň na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti – recidivy, ale i odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

4.2 Cíle a úkoly empirického šetření

Hlavním cílem diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat delikvenci mladistvých a možnosti probačního dohledu pro mladistvé jako formy trestu, resp. opatření ve stávající právní úpravě. Výzkum byl zahájen stanovením výzkumného problému, ve kterém výzkumník formuluje přesně to, co chce zkoumat. (Gavora, 2000, s. 13)

„Tvorba návrhu výzkumu je proces plánování, navrhování a zaměřování výzkumu, včetně jeho umístění do kontextu a propojení s literaturou.“ (Punch, 2008, s. 10) Na základě předběžné analýzy odborné literatury jsme stanovili následující **vědecko-výzkumný problém**: *Je pro mladistvé delikventy probační dohled dostatečným opatřením za jejich antisociální chování?* Výzkumný problém je něco, co se odehrává v sociální realitě, a je to svým způsobem problematické. Zároveň je to ideálně něco, čemu úplně nerozumíme, a proto potřebujeme o daném jevu získat více informací. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 65)

Dále byla formulována ústřední „pracovní“ hypotéza: Probační dohled je za určitých podmínek dostatečným opatřením k antisociálnímu chování mladistvého. Odpověď na výzkumný problém je hledána pomocí dílčích výzkumných otázek, které jsou v souladu se stanoveným cílem a výzkumným problémem. Výzkumné otázky představují konkretizování výzkumného problému (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 69).

Dílčí výzkumné otázky:

VO 1: *Jaké podmínky je třeba naplnit při práci s mladistvými delikventy?*

VO 2: *Jak mladiství vnímají uložený probační dohled?*

VO 3: *Co limituje efekt probačního dohledu na mladistvé?*

4.3 Analýza výzkumného nástroje

Pro diplomovou práci byla zvolena kvalitativní metodologie. Kvalitativní výzkumníci používají zejména tři typy dat: data z rozhovoru, data z pozorování a data z dokumentů. Pracují tak se slovy a textem. V projektu výzkumu se střídá úroveň dat a teorie, indukce a dedukce. Kvalitativní metodologie je založená především na indukci. Induktivní závěry překračují informace obsažené v datech, prostřednictvím indukce dokážeme vytvářet obecné zákony. Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů v autentickém prostředí, záměrem výzkumníka je rozkrýt a prezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 14-15, 17)

Kvalitativní výzkum nemá na počátku podrobně a přesně stanovený projekt, jako tomu je u kvantitativního výzkumu. „Na začátku se stanoví rámcový výzkumný projekt a ten se v průběhu výzkumu doplňuje a upřesňuje na základě změn, protože se zkoumají lidé

a situace v přirozeném prostředí, které se často mění. Výzkumný projekt tedy není na začátku fixní, ale je flexibilní.“ Povinností výzkumníka je mít podrobný záznam průběhu výzkumu již od jeho začátku. Tento záznam je podrobnější než u kvantitativního výzkumu. Použití kvalitativní metodologie vyžaduje předvídavost a přizpůsobivost, ale i vědomí určitého rizika, a také větší množství času pro sběr dat a jejich vyhodnocení. (Skutil, 2011, s. 69, 72)

Zvoleným výzkumným nástrojem pro empirické šetření je **rozhovor** (neboli **interview**¹), konkrétně polostrukturovaný rozhovor s otevřeným typem otázek, které jsou cílené na zjištění výzkumného problému. Rozhovor je nejčastější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hloubkový rozhovor, jedná se o nestandardizované dotazování pomocí několika otevřených otázek. (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 159)

Polostrukturované interview je nejrozšířenější metodou interview vůbec. Tento typ interview vyžaduje náročnější technickou přípravu, vytváříme si určité schéma, které je závazné. Schéma obsahuje okruh otázek, na které se budeme účastníků ptát, přičemž pořadí je dle potřeby možné zaměňovat. Výhodou je také možnost pokládat doplňující otázky. (Miovský, 2006, s. 159, 161) Základním účelem tohoto typu interview je co nejvíce minimalizovat efekt výzkumníka na kvalitu rozhovoru. Tento typ interview je také vhodný, pokud ho nemáme možnost opakovat a máme málo času se respondentovi věnovat. (Hendl, 2008, s. 173)

Interview obsahuje tři druhy respondentů – probační úředník pro mládež, mladistvý (klient PMS, který má / měl uložen probační dohled) a zákonný zástupce ml. / rodič. Rozhovorem s více skupinami respondentů byla provedena tzv. triangulace zdrojů dat, která zajišťuje rozmanitost pohledů na zkoumanou otázku. Měla by vysvětlit lidské jednání z více perspektiv a zajistit tak větší validitu. „Pod pojmem „triangulace“ se rozumí kombinace různých metod, výzkumníků, zkoumaných skupin nebo osob, rozdílných lokálních či časových okolností a teoretických perspektiv, které se uplatňují při zkoumání určitého jevu.“ Mezi výhody patří schopnost kombinovat perspektivy různých lidí, a především prohloubit zkoumaný jev. (Skutil, 2011, s. 76, 78) Pro každý typ respondentů byly tedy připraveny i jiné tazatelské otázky, které jsou uvedeny

¹ Jak uvádí Chráska (2007, s. 182), rozhovor je pojem širší. Ne každý rozhovor je interview, proto je používání pojmu interview přesnější a výstižnější.

v příloze I. Tazatelské otázky pro probačního úředníka pro mládež jsou zaměřeny na samotnou práci s mladistvým klientem, ale i na subjektivní názory a zkušenosti, jako úskalí dohledu, motivaci mladistvého, specifika dohledu u mladistvých apod.

Tazatelským otázkami pro mladistvého jsou zjišťována hlavně tzv. měkká data, tzn. subjektivní údaje, jako názory a hodnoty, např. co se týká smyslu dohledu, spolupráce, motivace apod. Zjišťování motivace má smysl zejména z toho důvodu, neboť motivace představuje soubor toho, co vede k samému jednání člověka. První otázka vedle popisu spáchané trestné činnosti umožňuje i zjištění, zda se mladistvý k činu doznává.

Tazatelskými otázkami pro zákonného zástupce ml. / rodiče jsou rovněž zjišťována zejména tzv. měkká data, osobní názory, motivace, tedy subjektivní pohled na problematiku. Pohled zákonného zástupce – tedy rodiče, sehrává velikou roli. Neboť když už na věc nemá náhled sám mladistvý klient, rodič by ho mít měl. Také tráví s mladistvým nejvíce času, nikdo jiný tedy nemůže posoudit, zda došlo k nějakým změnám v chování mladistvého lépe než on, a zda je tedy opatření v podobě probačního dohledu účinné.

Interview je proces, který se skládá z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a psaní a prezentace zprávy z výzkumu. Zkušený tazatel je i pozorovatelem, schopným číst neverbální sdělení. Přepis rozhovorů je složitý a časově náročný proces. Přepsané rozhovory se zpravidla nedávají do přílohy výzkumné zprávy. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 41, 160) Komplettní transkripce rozhovorů je tedy vzhledem ke své obsáhlosti příp. k dispozici u autora práce.

Sekundárním výzkumným nástrojem je **analýza dokumentů**. V kvalitativním přístupu v užším pojetí se jedná o výzkumnou strategii založenou na analýze již existujících dat, tzn., že výzkumník pracuje s materiálem, který již existuje. (Miovský, 2006, s. 98). Při analýze dokumentů postupujeme více holisticky, kdy nám zkoumání dokumentů pomáhá rekonstruovat nějaké události. „Vzhledem k její nereaktivnosti se hodí pro doplnění nebo verifikaci platnosti poznatků získaných jinou cestou.“ (Hendl, 2008, s. 130-131) Pro doplnění rozhovoru byla použita analýza spisové dokumentace vedené k trestné činnosti mladistvých pachatelů. Jednalo se o osmnáct spisových dokumentů aktuálních, kdy u mladistvého probační dohled v současnosti probíhá, ale i vyřazených

(archivovaných), kde měl mladistvý dohled uložený za posledních pět let. Získané poznatky jsou interpretovány spolu s výsledky z rozhovorů v závěrečné empirické části.

4.4 Organizace výzkumu

Samotnému výzkumnému šetření předcházela prvotní konzultace se specialisty pro mládež na střediscích Probační a mediační služby České republiky ve městě do 25 tisíc obyvatel a do 100 tisíc obyvatel, která byla pro účely této práce zvolena. Při konzultaci byla stručně charakterizována diplomová práce a vysvětlen záměr výzkumného šetření.

Výzkumné šetření probíhalo v měsíci únoru 2016 ve standardizovaném prostředí – tj. přímo na střediscích Probační a mediační služby. V jednom případě bylo ze zdravotních důvodů respondent interview provedeno po telefonu. Telefonní interview je zvláštní formou interview, jehož výhodou je získat data od osob, které by se jinak do výzkumu nezapojily a nevyjádřily své názory (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 156).

Přestože metodiky pro práci s mladistvými jsou pro všechna střediska PMS totožná, rozhovor byl proveden se dvěma probačními úředníky pro mládež, což může zajistit větší validitu výsledků. Rovněž je možné získat dva různé pohledy na problematiku odvíjející se od praktických zkušeností.

Interview se zúčastnilo pět mladistvých delikventů, přičemž jeden byl ze střediska PMS ve městě do 100 tisíc obyvatel a zbývající čtyři ze střediska PMS ve městě do 25 tisíc obyvatel. Před samotným interview s mladistvým, příp. i po něm, jsem nahlédla do jeho spisové dokumentace vedené k jeho trestné činnosti.

Dále se interview zúčastnili tři zákonní zástupci mladistvého, z čehož byl jeden rozhovor proveden telefonicky. Všichni tři respondenti byli zákonnými zástupci mladistvých klientů střediska PMS ve městě do 25 tisíc obyvatel.

Celkem se výzkumu účastnilo deset respondentů ze všech skupin respondentů, přičemž osm jich bylo ze střediska ve městě do 25 tisíc obyvatel a dva ze střediska ve městě do 100 tisíc obyvatel. Počet informantů je obvykle malý, žádné pravidlo neudává, jak velký má tento počet být. Výběr osob je záměrný, postupný (rozhodnutí, které osoby se zúčastní výzkumu, neproběhne na začátku) a postavený na ochotě informantů účastnit se výzkumu. (Skutil, 2011, s. 73) S výzkumem respondenti souhlasili dobrovolně a souhlas respondentů byl vyslovený ústně. Všichni respondenti po předání základních

informací o důvodu výzkumného šetření a zaručení jejich anonymity a zabezpečení informací, které sdělí, dali souhlas i s pořízením zvukového záznamu, čili rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepisovány do písemné podoby. Pro průběh šetření bylo snahou vytvořit všem respondentům stejné podmínky. Interview bylo vždy provedeno bez přítomnosti další třetí osoby. Prostředí pro interview bylo tiché, klidné, nepřítomnost dalších lidí omezila nežádoucí reakce respondenta (Skutil, 2011, s. 92).

Všem respondentům byl vysvětlen záměr výzkumného šetření, rovněž byli dopředu obeznámeni s časovou náročností interview. Brala jsem v potaz, jak jednotliví účastníci otázkám rozumí, a případné nejasnosti jsem dovysvětlila, aby došlo k úplnému porozumění.

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 76) existují čtyři typické role, do nichž se může výzkumník v terénu situovat. Moje role dle této teorie byla u části respondentů cizinec – neznámý člověk, který jednorázově přichází a odchází, což s sebou nese riziko nižší otevřenosti. Pro další část respondentů návštěvník – člověk, kterého respondenti znají jménem a vědí něco o jeho povaze a práci a který opakovaně přichází za účelem výzkumu.

4.5 Charakteristika respondentů

Respondenti byli vybráni záměrným výběrem. Zvoleni byli vhodní jedinci, kteří s výzkumným šetřením souhlasili.

1. skupina respondentů – probační úředník pro mládež

Respondent č. 1 – probační úřednice pro mládež, středisko PMS ve městě do 25 tisíc obyvatel, délka praxe jako specialista pro mládež činí pět let.

Respondent č. 2 – probační úředník pro mládež, středisko PMS ve městě do 100 tisíc obyvatel, délka praxe jako specialista pro mládež činí osm let.

2. skupina respondentů – mladistvý (klient PMS, který má / měl uložen dohled)

Respondent č. 1 – muž, rok narození 1997. V současné době již dosáhl zletilosti. Odsouzen soudem pro mládež za trestnou činnost dle ustanovení § 187/1 trestního zákona k trestnímu opatření podmíněné odsouzení, se zkušební dobou 30 měsíců,

současně po dobu zkušební doby uloženo výchovné opatření probační dohled. Ke své trestné činnosti se nedoznává. Žije v úplné rodině, byl vyloučen ze školy pro porušování školního řádu. V současné době je bez zaměstnání, příležitostně má brigádu. Rád navštěvuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Ve svém okolí se spíše přátelí s dětmi, které jsou mladší než on.

Respondent č. 2 – muž, rok narození 1996. V současné době již dosáhl zletilosti. Jako nezletilý, tj. v době, kdy ještě nedovršil patnácti let, spáchal skutky dle ustanovení §§ 205 a 178 trestního zákona. Za to mu bylo soudem pro mládež uloženo opatření dohled probačního úředníka. Dohled probíhal od roku 2011 až do jeho zletilosti, čili tři roky. Respondent byl v dlouhodobé evidenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Pro škodlivé užívání léků byl v minulosti i hospitalizován na psychiatrii. Při dohledu se opět dopustil další majetkové trestné činnosti (krádeže), za to mu jako mladistvému bylo uloženo podmíněné odsouzení (10 měsíců) se zkušební dobou (30 měsíců). Dále se účastnil probačního programu. Již jako dospělému mu byl soudem uložen trest obecně prospěšných prací za další opakovanou majetkovou trestnou činnost. Kdyby za tuto trestnou činnost nebyl v posledních třech letech trestán, tak by se jednalo pouze o přestupek a postupovalo by se podle zákona o přestupcích. Poslední trestnou činnost spáchal sám, jinak se jí dopouštěl ve spolupachatelství. V rodině byly rodinné problémy a rodiče žili odděleně. V současné době bydlí s oběma rodiči, má přítelkyni a hodně sourozenců. Je vyučen v oboru automechanik a chodí do zaměstnání.

Respondent č. 3 – žena, rok narození 1994. V současné době již dosáhla zletilosti. Jako mladistvá spáchala více majetkových trestných činů v jednom období. Trestnou činnost páchala v partě. Soudem pro mládež byla odsouzena k trestnímu opatření obecně prospěšných prací. Jelikož neplnila podmínky tohoto trestního opatření, byl jí uložen i probační dohled. Obecně prospěšné práce přesto nevykonala a zbytek nevykonaných hodin jí byl přeměněn v odnětí svobody. V současné době žije s rodiči, má hodně sourozenců, je bez zaměstnání.

Respondent č. 4 – muž, rok narození 1999. Jako nezletilému mu bylo soudem pro mládež uloženo opatření v podobě dohledu probačního úředníka. Dobrovolně vykonal i probační program. Dohled byl hodnocen jako nedostatečný, pouze s krátkodobým časovým efektem. Spáchal další trestnou činnost dle ustanovení § 283/1 trestního zákona. V tomto případě byla věc vyřízena tzv. odklonem – podmíněným zastavením

trestního stíhání (dále PZTS). Dále bylo uloženo výchovné opatření – výchovné omezení, a to neužívat návykové látky. Probační dohled je zde uložen nad plněním výchovného opatření – výchovného omezení po dobu zkušební doby PZTS, která činí 12 měsíců. Má hodně sourozenců, žije v neúplné rodině. Otec s nimi nežije, je to alkoholik. Žije pouze s matkou a zřejmě s jejím druhem.

Respondent č. 5 – rok narození 1996. V současné době již dosáhl zletilosti. Za spáchaný čin dle ustanovení § 147 odst. 1, 2 trestního zákona rozhodnuto odklonem formou PZTS plus uložena výchovná povinnost v podobě náhrady škody. Jelikož ve zkušební době PZTS spáchal další trestný čin dle ustanovení § 219 trestního zákona, bylo PZTS zrušeno a uloženo souhrnné trestní opatření podmíněné odsouzení na 12 měsíců se zkušební dobou na tři roky, současně byla ponechána v platnosti výchovná povinnost – náhrada škody. Odsouzený respondent zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, proto soud pro mládež využil ustanovení § 83 trestního zákona a vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechal podmíněné odsouzení v platnosti za současného stanovení dohledu. Prozatím je bez zaměstnání, ale zaměstnání si hledá. Žije v neúplné rodině doplněné o partnera matky. Vlastní otec zemřel v roce 2013. Poměry jsou standardní, bez zjevných patologií. Pouze tam byl patrný vyhrocený vztah mezi respondentem a partnerem matky, ale to bývá běžné.

3. skupina respondentů – zákonný zástupce ml. / rodič

V tomto případě není nutné blíže respondenty charakterizovat. Lze jenom podotknout, že **Respondent č. 1**, **Respondent č. 2** i **Respondent č. 3** byly ženy – matky mladistvých klientů PMS.

4.6 Prezentace výsledků empirického šetření

Následující část práce obsahuje prezentaci odpovědí na tazatelské otázky získaných při interview s jednotlivými respondenty. Tyto odpovědi budou v následující závěrečné části práce analyzovány a interpretovány, odpovědění na dílčí výzkumné otázky bude odpovězeno na hlavní výzkumnou otázku – výzkumný problém. Jelikož byly každé skupině respondentů pokládány jiné tazatelské otázky, prezentace odpovědí musí být rovněž rozdělena dle jednotlivých skupin respondentů.

1. skupina respondentů – probační úředník pro mládež

Otázka č. 1: Jak probíhá první setkání s mladistvým klientem, poté co mu byl uložen dohled?

Odpovědi obou respondentů jsou téměř shodné. Mladistvý klient je na první konzultaci pozván písemně standardní pozvánkou. Taktéž jsou na úvodní konzultaci pozváni vždy i rodiče. První konzultace v rámci dohledu je spíše informativní, slouží k základnímu seznámení, jak je dohled definován v zákoně, jaká práva a povinnosti se od odsouzeného budou očekávat. Poučení o dohledu mladistvý stvrdí podpisem, taktéž jeho zákonný zástupce, který ho obvykle doprovází.

Otázka č. 2: Jak to vypadá, když je dohled uložen již v rámci přípravného řízení? Má průběh dohledu vliv na pozdější rozsudek soudu?

Dohled probačního úředníka, jakožto výchovné opatření, je možné uložit státním zástupcem již v rámci přípravného řízení, pokud s tím obžalovaný souhlasí. Vykonání výchovného opatření již v průběhu trestního řízení může zvýšit šance pro aplikaci dalších alternativních opatření. Oba respondenti ale potvrdili, že v praxi se probační dohled v přípravném řízení jako samostatné výchovné opatření neukládá. **Respondent č. 1** uvedl: *„Já myslím, že takovýhle opatření jsme v praxi neměli. Pokud je dohled uložený v přípravném řízení, tak je to vždycky v rámci odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání, a aby byl uložený dohled, než padne nějaké rozhodnutí ve věci samé, tak to jsme nikdy neměli (...)“*. **Respondent č. 2** rovněž nemá zkušenost s dohledem v přípravném řízení. Nicméně má zkušenost s aplikací dohledu jako náhrady vazby mladistvého v průběhu přípravného řízení. *„(...) teď mě vlastně napadá, že jsme tady měli v rámci náhrady vazby dohledem probačního úředníka, tam jsou trošku jiná specifika, tam ten dohled je vyloženě zaměřen na sledování nějaký třeba docházky, popř. nějakých povinností, které byly uloženy tomu obviněnému v rámci toho přípravného řízení rozhodnutím okresního státního zástupce nebo soudu a v podstatě to jak to plní může mít vliv na další rozhodování soudu. Jo je tam trošku jiný specifikum, konkrétně u té náhrady vazby, jo tam se nepracuje s tou rodinou, tam opravdu je to na tom obviněném, jak si plní ty povinnosti.“*

Otázka č. 3: Co se děje, když klient s podmínkami dohledu nesouhlasí nebo nespolupracuje? Jestli se to někdy stalo.

Oba respondenti potvrdili, že se to samozřejmě stalo a stává. **Respondent č. 1** dále uvedl: *(...) vlastně když nespolupracují, tak to sdělíme soudu. Případně, případy jsou řešené individuálně, takže podle té situace, kterou řešíme, tak případně podáme nějaký návrh, buď na přeměnu, pokud k tomu má nějaké trestní opatření, a nebo požádáme soud buď o veřejné zasedání, kde by toho pachatele napomenul, a nebo nějaké jakoby důrazné napomenutí. Ale ti mladiství většinou spolupracují oproti dospělým pachatelům. (...) já mám pocit, že když už přijdou, tak spolupracují, taky hodně záleží na tom, jak jsou nakloněni rodiče té spolupráci. A když nespolupracují, tak obvykle jako nepřijdou.“* **Respondent č. 2** v případě nespolupráce jedná takto: *„(...) tak u těch mladistvých nejdříve kontaktujeme ospod, protože ten má k němu asi další zdroj informací, může být třeba v kontaktu s tou rodinou, takže dotaz jde zase na ospod, případně nějaká součinnost s ospodem, proč teda ten dotyčný nespolupracuje, co se tam děje, pokud to vlastně trvá dál, tak je informován soud, je vlastně soud požádán o spolupráci v té věci.“*

Otázka č. 4: Jak navazujete spolupráci s rodinou klienta?

Respondent č. 1 navazuje spolupráci tímto způsobem: *„Já je zvu hnedka na tu první konzultaci a obvykle chodí na každou. A ta konzultace probíhá částečně společně a částečně odděleně. A ti rodiče obvykle, jako asi v devadesáti procentech spolupracují dobře. Protože i oni vidí, že tam je nějaká změna, nastavení nějakých pravidel a někdy třeba dělám dohody mezi těmi dětmi a jejich rodiči. Nastavíme nějaká pravidla, za kterých budou doma fungovat nebo za kterých bude fungovat i ve spolupráci ke mně, teda ve vztahu ke mně a sepíšeme to písemně, ty obě strany to jako potvrdí podpisem. Takže to taky někdy děláme. A pak mám i část rodičů, kteří nechtějí chodit a vyřeší to tím, že dají písemný souhlas s tím, aby to dítě chodilo samo. Ale těch je spíš málo.“* **Respondent č. 1** se dále domnívá, že je určitě lepší, když rodiče na konzultace docházejí: *„Mám i možnost hlavně si ověřit, jestli to tvrzení jejich je pravdivé, jestli dodržují věci, na kterých jsme se domluvili. Obvykle to jsou i věci, které se týkají té rodiny, nějakém dodržování pravidel ve smyslu návratu domů, času věnovanému studiu, spolupráci se školou a to jsou vesměs jako věci, který můžu od těch rodičů si ověřit, že tak opravdu probíhají, i jak plní třeba ten plán dohledu a tak.“* **Respondent č. 2**, pokud

už nebyl v kontaktu s rodinou před odsouzením v rámci přípravného řízení, tak se snaží navázat kontakt také při úvodní konzultaci. Pokud to z nějakého důvodu nejde, obrací se na OSPOD, přes který se rodinu snaží zkontaktovat.

Otázka č. 5: Dostavují se rodiče na dohledové konzultace spolu s klientem? Je to podle Vás lepší?

Odpověď **Respondenta č. 1** viz. výše. **Respondent č. 2** odpověděl: „*Na ty úvodní zpravidla ano. (...) Pokud ten rodič alespoň trochu funguje, já to tak cítím, že by měl mít zájem, co vlastně se s jeho dítětem bude dít a kam vlastně bude docházet a kdo tam s ním bude pracovat. Takže je v zájmu toho rodiče, aby se s tím dítětem dostavil. Určitě je to kus zase té rodiny, která je pohromadě, to znamená, že může člověk sledovat nějakou tu interakci mezi nimi, může se koukat, jak se chovají navzájem mezi sebou, rodič může doplňovat ty informace, neříkám, že to je pravidlo, aby vždy tam musel ten rodič sedět, ale určitě je to vhodné, aby se čas od času ten rodič dostavil, nebo abysme se viděli třeba v té rodině.*“

Otázka č. 6: V jakých časových intervalech konzultace probíhají?

Respondenti se shodují, že nejběžnější interval dohledových konzultací je jedenkrát za měsíc. Ale je to samozřejmě hodně individuální. Záleží, jaká situace u mladistvého zrovna probíhá, s jakými problémy se ten člověk potýká, jak závažný je to případ, zda je tam riziko abúzu drog apod. **Respondent č. 1** dále uvedl: „*(...) Takže nejintenzivnější dohled je jedenkrát týdně a úplně nejširší ta frekvence je jedenkrát za tři měsíce, ale takových klientů mám úplně minimum a spíš je to už jakoby ta udržovací fáze. Nejčastěji to je jedenkrát za měsíc, jedenkrát za čtrnáct dní. Podle potřeby.*“ **Respondent č. 2** uvedl: „*(...) pak se to může i ta frekvence snižovat, to znamená, že to může být jednou týdně, dvakrát týdně, nebo naopak, pokud ten člověk je bezproblémový, funguje vlastně, můžeme se posouvat, tak třeba jednou za dva měsíce nebo za tři.*“

Otázka č. 7: Jak hodnotíte součinnost s dalšími subjekty, např. OSPOD, škola a další instituce?

S orgánem sociálně právní orgány dětí hodnotí oba respondenti spolupráci výborně. **Respondent č. 1** uvedl: „*Výborně. Tady máme všechny kurátory velmi spolupracující, takže si vyměňujeme informace, často se i scházíme. Máme tady pracovní skupinu prevence, kam chodí i kurátoři, takže výborná spolupráce.*“ **Respondent č. 2** uvedl:

S ospodem je spolupráce (...) výborná. S těmi kurátory, pokud tam je přesah na to oddělení péče, tak ty lidi si myslím, že tam s něma problém není. Navíc tady jakoby se scházíme pravidelně v týmu pro mládež plus známe se osobně navzájem, jo, je dobrá i komunikace se soudy, státními zástupci, s neziskovým sektorem. Ohledně té spolupráce si myslím, že tady ten problém není. Jo, vždycky, když potřebuju pomoci, potřebuju nějakou službu, odborný poradenství, tak vím, na koho se mám obrátit a že budou mít kapacitu.“ Dále také uvedl, že ti mladiství zpravidla už moc nestudují čili spolupráce se školou už není tolik aktivní. *„(...)U těch mladistvých škola, protože oni v té době vlastně přecházejí po ukončení základní školní docházky na ty střední školy nebo učiliště a u většiny je to už konečná, ten prvák ještě dopotě a pak už se na to vykašlou, tady z těch vlastně skoro nikdo nestuduje, takže škola tady u těch mladistvých takovou roli nehraje a i u těch středních škol je ta spolupráce taková horší, jako oni na nějakou žádost odpoví, ale že by aktivně do toho vstupovali to ne.“*

Otázka č. 8: Jaké jsou nejčastěji rodinné poměry mladistvého?

Vyvozením z odpovědí obou respondentů se nejčastěji jedná o neúplné rodiny, obvykle mladiství žijí s matkami, příp. je častým prvkem doplnění o dalšího partnera. V rodině se objevuje i alkoholismus, obvykle ze strany otce, a rovněž se občas objevuje kriminalita rodinných příslušníků, zpravidla také otce. **Respondent č. 2:** *„(...) zpravidla otce. Ale občas i matku. Takže někdy chodí matka se synem, tady mám jeden případ, že matka jde ke kolegovi, syn jde ke mně a společně odcházejí.“* **Respondent č. 1** uvedl: *„(...)objevuje se tam i domácí násilí, ze strany otce i ze strany matky. Často, já zase nechcu úplně generalizovat, protože některý rodiny to takhle nemají, ale opravdu tam, kde je to častější, tak ty matky mají takovou jako benevolentní výchovu, že oni mi tady často říkají, že třeba nemají s tím dítětem žádný problémy, a potom zjistím, jako že je vlastně maj, a že si je buď nepřipouští, a nebo jakoby po těch dětech nic nechťej, takže dítě přijde ze školy domů, hodí tam kabelu a odchází a přijde v noci, takže matka ho ani nevidí celý odpoledne, takže spíš jako taková benevolentní výchova, úplně bez nějakých pravidel, kdy fakt to dítě třeba do šestnácti si prakticky dělalo co chtělo. Akorát, že v momentě, kdy to překročí nějakou zákonnou normu, tak je to problém.“*

Otázka č. 9: Snažíte se kromě vymezených povinností a omezení, které v rámci dohledu uložil soud dávat klientovi vlastní doporučení vzhledem k jeho aktuální situaci?

Dle respondentů je to individuální a vyplývá to ze situace daného případu. **Respondent č. 1** dále odpověděl: „(...) Klientům, kteří zneužívají návykové látky a nemají uložené buď nějaké omezení, nebo testování ze strany soudu, a nastane situace, kdy se mi to jeví jako vhodné, tak pokud s tím ten klient, případně zákonný zástupce souhlasí, tak to dáme do dohledového plánu v rámci dohledu, pak chodí teda i na testy jakoby dobrovolně. A jinak, jako doporučení, no máme tady dobrou spolupráci s adiktologickou poradnou, případně s psychiatrií, případně s ospodem, případně jde spolupráce se školou, tak nějaký věci možná v tomhle směru.“ **Respondent č. 2** dále uvedl: „(...) Jo, pokud ten člověk je nastaven nebo motivován trošku, alespoň se zamýšlet nad svým chováním nebo nad tím svým aktuálním stavem, tak samozřejmě můžu mu poskytnout nějakou zpětnou vazbu, buď z osobní zkušenosti, nebo ze životní zkušenosti, prostě z nějakých těch principů toho jak to funguje.“

Otázka č. 10: Jaká témata s mladistvými klienty nejčastěji při dohledových konzultacích řešíte?

Podle reakcí respondentů jsou nejčastějšími tématy škola, volný čas, rodinné vztahy, kamarádi, nezákonné chování mladistvého. **Respondent č. 1** uvedl: „Škola, volný čas, rodinné zázemí, vztahy v rodině, vztahy s kamarády, dodržování pravidel, dodržování omezení uložených soudem, vedení řádného života. Pak třeba když jsou prázdniny, tak se zaměřujeme na takový to rizikový období těch prázdnin, takže asi tady ty témata.“ **Respondent č. 2** uvedl: „(...) týká se to, proč se sem dostal, jak to chce nebo nechce řešit, takovýto od čeho se odrážíme, pak se to samozřejmě týká toho, jak se chová doma, jestli chodí do školy, jestli na sobě chce nějak pracovat, oblast volného času, kamarádi, je to široký spektrum, u těch mladistvých si myslím, že to je daleko širší než u těch dospělých.“

Otázka č. 11: Výchovná opatření obecně nemají být příliš velkým zásahem vůči mladistvému, domníváte se, že se dohledem probačního úředníka může chování mladistvého změnit?

Respondent č. 1 myslí že ano, alespoň v to doufá: „*Doufám v to stále, ano.*“ Podle mého názoru je dobré, když pracovník ve změnu věří, neboť se to odráží v pozitivním přístupu, který je důležitý. **Respondent č. 2** se spíše domnívá, že samotný dohled se na změně chování mladistvého neprojeví, uvedl: „*Dohled sám o sobě nikoho nezmění, to nejde. (...) at' je to jakýkoliv opatření, program sociálního výcviku, dohled, společensky prospěšná činnost, účel není nikoho změnit, kdybysme to uměli, tak by to bylo úžasný a nechali bysme si to patentovat a pak bysme to prodávali. Ale je to nějaký prostor pro toho pachatele, aby se projevil za nějakých pravidel. Ty pravidla on na začátku nebo v průběhu je s něma opakovaně konfrontován, seznamován, je to takhle a takhle a je na tobě jestli je budeš plnit a jestli budeš dokazovat svému okolí, orgánům činným v trestním řízení, že tu šanci chceš a že si jí zasloužíš. To je podstata, alespoň podle mě, toho dohledu. Dát mu prostor, je to prostě tak a tak a ukaž se, co v tobě je. Já ti můžu dát asistenci, můžu ti dát nějakou podporu, pokud budeš potřebovat nebo zjistíš, že tady bys mohl selhat, můžeme se o tom bavit, můžeme hledat nějaký řešení, ale jakoby sám ten dohled nic nevyřeší, jo to určitě neumí.*“

Otázka č. 12: Myslíte, že je dohled efektivní, i když je uložený samostatně nebo pouze spolu s dalšími opatřeními?

Vím, že na tuto otázku je těžké odpovědět, což mi respondenti potvrdili. Shodli se ale na tom, že záleží na konkrétním případě, konkrétním člověku. **Respondent č. 1** uvedl: „*(...) někomu to může stačit a pro někoho to může být málo. Fakt asi je to hodně individuální.*“ **Respondent č. 2** uvedl: „*(...) Může být klidně samostatně jo, pokud ten člověk nemá způsobenou žádnou škodu, v podstatě se nepotýkal s žádnými problémy dalšími a charakter tý trestný činnosti by to nevyžadoval, tak může být uložen jen ten dohled, protože třeba opravdu v rámci toho řízení se dospělo k tomu, že bylo by fajn jakoby ještě víc dohlídnout na chování toho člověka.*“ Dále uvedl: „*Ale samozřejmě zpravidla je to tak, že ten člověk buď má nějakou škodu, kterou způsobil, takže je potřeba tam dát tu povinnost aby ji nahradil, nebo ta trestná činnost je takovýho charakteru, že je na místě ještě třeba pracovat s odborníky, to znamená třeba docházet*

do nějakého programu, takže ta efektivita se potom ještě zvyšuje, když tam jsou ty další opatření.“

Otázka č. 13: Myslíte si, že má dohled své místo u mladistvých prvopachatelů nebo u mladistvých opakujících trestnou činnost?

Respondent č. 1 na tuto otázku odpověděl: *„No, já si myslím, že by byl vhodný i u těch prvopachatelů, ale v praxi je to bohužel tak, že ho dostávají spíš až mladiství pachatelé, kteří mají buď něco závažnějšího, a nebo opakovanou trestnou činnost. Obvykle se nejprve užijí nějaké jakoby mírnější opatření než ten dohled. Že třeba dostanou obyčejnou podmínku bez ničeho, a až když se ten problém oplakuje, nebo se objeví nějaký nový, nové řízení, tak teprve dostanou dohled. A říkám si, že možná kdyby ho dostali hnedka ze začátku, že by to bylo lepší, když by s něma někdo pracoval hned, protože prostá podmínka u mladistvých je, jako by nebyl nic.“* **Respondent č. 2** odpověděl: *„U těch prvopachatelů určitě, pokud se jedná o závažnou trestnou činnost. Pokud spáchal závažné provinění, tak určitě je na místě, protože to je opravdu jakoby náhrada toho přímého výkonu vězení. A u těch co páchají opakovaně je to na zvážení. Pokud už jakoby je to chronickéj recidivista, tak může se to zkusit, jo dobře, dostaneš ten prostor, ještě to s tebou zkusíme a je to na tom odsouzeném.“*

Otázka č. 14: Co myslíte, že mladistvého motivuje, aby dodržoval podmínky dohledu?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že motivací může být určitá autorita nějakého úřadu, kterou vnímají více než rodičovskou autoritu, dále hrozba jiného trestu, na čemž se shodli oba respondenti, a v ideálním případě je to vnitřní motivace - napravit vzniklou situaci, lítost, snaha chovat se tak, jak společnost očekává.

Otázka č. 15: Jaké metody práce při dohledových konzultacích nejčastěji volíte?

Z toho co respondenti odpověděli je jasné, že nejčastější metodou je rozhovor. **Respondent č. 1** dále uvedl: *„(...) určitě dělám motivační rozhovory, pak mám takové jako různé techniky, které používám, ale to je spíš jakoby nad rámec. (...)“* **Respondent č. 2** dále uvedl: *„(...) i tu návštěvu v místě bydliště a pak samozřejmě je to práce i s nějakými zdroji informací, rejstřík trestů, centrální evidence stíhaných osob, komunikace tady třeba s městskou policií, komunikace s ospodem.“* Na doplňující otázku, jestli přizpůsobuje metodu možnostem klienta, uvedl: *„(...) Samozřejmě, pokud*

je to člověk, který horko těžko absolvoval speciální školství, nevzdělává se nějak dál a život tráví někde na ulici, tak se tomu musí přizpůsobit i forma toho rozhovoru, té komunikace.“

Otázka č. 16: V čem spatřujete specifika výkonu dohledu u mladistvých oproti dospělým klientům?

Respondent č. 1 spatřuje specifika ve spolupráci s rodinou, školou a dalšími subjekty: *„Tak určitě je to práce s rodinou, s tím rodinným zázemím, se vztahy v té rodině. Pak je tam spolupráce se školou, velká část těch dětí je jako školně neúspěšná, často opakují školy, tady mám běžné děti, které jsou v osmnácti letech po třetí v prvním ročníku a více méně to jako nikam nevede, takže spolupráce s tou školou, případně i s nějakýma neziskovkama, když někam chodí nebo jsou ochotní třeba někam jít.“*

Respondent č. 2 spatřuje specifika v samotném adolescentním období: *„(...) Jo je to osoba, která je v nějakém životním vývoji, nebo je v nějaké etapě vývojové, která má svoje specifika, u těch teenagerů, u těch mladistvých, je to třeba i styl jejich reakcí, jejich přístupu k řešení problémů, s tím člověk musí počítat. Ale furt je tam nějaká ta vize, že sou ještě mladý, že mají život před sebou a proto i třeba dostávají těch šancí daleko víc od těch orgánů činných v trestním řízení než u dospělých. Tam už se zase předpokládá, že ta osobní odpovědnost za své jednání musí být někde jinde nebo měla by být někde jinde.“*

Otázka č. 17: V čem vidíte úskalí dohledu probačního úředníka?

Respondent č. 1 vidí velké úskalí v nedostatečné personální politice v této oblasti, kdy na jednoho pracovníka připadá i téměř sto případů, přičemž je v takovém počtu velmi těžké dělat kvalitní sociální práci. Velice zajímavý je následující názor **Respondenta č. 1**: *„(...) no, mně možná trošku chybí nějaký propojení i třeba s jinými zákony než je soudnictví ve věcech mládeže. Mně osobně by se líbila třeba prostupnost mezi jako jednotlivými opatřeními, které ukládá i jiný zákon než ta dvěosmnáctka. Abych to řekla jakoby konkrétně, že třeba pokud se to dítě neosvědčí v dohledu a má prostě jakoby spoustu i dalších problémů, tak obvykle nastupuje ústavní výchova a ta se ukládá podle jiného zákona než podle té dvěosmnáctky. Takže velmi často je dítě v ústavní výchově, v téhle jako extrémnějších případech a zároveň k tomu stále běží ten dohled. Což mně se moc nelíbí, mně by se líbilo, kdyby ty opatření na sebe navazovali, takže by třeba skončil dohled, že by se v něm to dítě neosvědčilo, šlo by do ústavní výchovy, když*

by se neosvědčilo, šlo by do ochranné výchovy. Ale zase taky zpátky, jo, když by se jako dobře mu dařilo v té ochraně, tak by se vrátil do ústavky a z ústavky zpátky do dohledu, aby to bylo jakoby propojené. To v tuhle chvíli ani nejde, jako ústavní výchova se ukládá podle jiného zákona než probační dohled. Takže možná tady k tomu.“

Respondent č. 2 vidí úskalí v postoji odsouzeného k jeho trestné činnosti: *„(...) to souvisí s tou motivací, pokud on ze začátku k tomu přistupuje, ano, udělal jsem průšvih, jsem si toho vědom, mrzí mě to, určitě je to riziko, že tam budou nějaký úskalí v rámci toho dohledu nižší nebo budou zanedbatelný ty rizika. Ale pokud ten člověk už v rámci třeba toho přípravného řízení nebo od počátku toho dohledu se k tomu staví, že ho to obtěžuje, že v podstatě on nic neudělal, nerozumí, proč byl odsouzen, tak už na začátku si můžu vyhodnotit, že to riziko, že ten člověk ten dohled poruší nebo selže někde jinde je značně vysoký. (...)“* Dále dodává, že velká většina je alespoň v počátku motivovaná, po odsouzení ale motivace rapidně klesá. Dle nápadu za loňský rok ti, kterým byl uložen dohled, zpravidla nespolupracovali, nepřipouštěli si, že by něco provedli a odsouzení vnímají jako nespravedlivé.

Otázka č. 18: Dle Vašich zkušeností, je výkon dohledu u mladistvých většinou úspěšný, tzn., že splnil účel?

Oba respondenti na tuto otázku nemohou přesně odpovědět. Nicméně **Respondent č. 1** doufá, že je víc těch, kteří jsou úspěšní. **Respondent č. 2** uvádí: *„Je to tak, asi dvě třetiny, možná padesát na padesát, že to splněj. Dále dodává, že závažnější případy, které měl, byly motivovaný a zpravidla to splnily. „Ty opravdu se snažili, protože ta motivace, byť byla třeba daná hrozbou vlastního výkonu toho trestního opatření odnětí svobody, že byla natolik vysoká, že ty lidi splnili naprosto všechno a bez problémů a byli schopný dlouhý dohledy plnit.“* Dále dodává, že horší je to u recidivistů nebo u nějakých hraničních věcí, např. loupežných přepadení, což už je závažná trestná činnost, která ale byla provedena způsobem společnost tolik neohrožujícím, v těchto případech zpravidla k selhání dochází.

2. skupina respondentů – mladistvý (klient PMS, který má / měl uložen dohled)

Otázka č. 1: Můžete popsat, za co máte uložený probační dohled?

Respondent č. 1 má dohled uložený za pohlavní zneužití: „*Dohled je...tak to bude za nepravdivý pohlavní zneužití. Nepravdivý? Nepravdivý, ano. To znamená jako, že... Někdo to na mě svedl, ale pravda to nebyla, oni věřili těm mladším...Takže si myslíte, že v tom jste jakoby nevinně? Nevinně, ano. Takže máte uložený dohled a ještě nějaké opatření? Mám dohled, dohled na dva a půl let a k tomu ještě podmínka. Zde, je jasně vyjádřené, že se ke spáchané činnosti nedoznává. Ze spisové dokumentace jsem se dozvěděla, že se doznává pouze k něčemu – tedy částečně.*

Respondent č. 2 má dohled uložený za majetkovou protizákonnou činnost: „*Hmm, jak to mám popsat...za kradení no.*“ Z jeho reakce je možné usoudit, že se ke spáchané činnosti doznává.

Respondent č. 3 má dohled uložený za majetkovou trestnou činnost, což nejdříve nechtěl popsat: „*Nemůžu. Takže, jednalo se spíš o nějaké majetkové činy? Ano. Spáchala jste to sama nebo ještě s někým? S někým. Takže vás bylo víc. Hm. To byli teda kamarádi? Taková parta.*“ Následným vyjádřením však spáchání skutku připouští.

Respondent č. 4 jsem tuto otázku vzhledem k povaze činu, který spáchal jako nezletilý, za který mu byl dohled uložen, nepokládala. Jako mladistvému mu bylo podmíněně zastaveno trestní stíhání plus uložen dohled, a to za nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými látkami. Následně z rozhovoru vyplynulo, že si trestnost spáchání tohoto činu uvědomuje.

Respondent č. 5 má dohled uložen za těžké ublížení na zdraví z nedbalosti: „*Ano, tak dohled mám uložený za to, že sem jako mladistvej řídil autíčko od patnácti a měl sem s ním nehodu a došlo tam k ublížení na zdraví a tím mně teda uložili tenhle dohled.*“ Z čehož je patrné, že je se svým odsouzením také ztotožněn. Ze spisové dokumentace jsem se však následně dozvěděla, že za tento čin mu bylo nejdříve podmíněně zastaveno trestní stíhání, v jehož době spáchal další skutek – zatajení věci, proto mu bylo uloženo podmíněné odsouzení a k němu až následně usnesením uložen dohled. O tomto dalším skutku se však při rozhovoru nezmínil.

Otázka č. 2: Byla to Vaše první trestná činnost?

Respondent č. 1 uvedl, že ano. **Respondent č. 2** uvedl, že už druhá nebo třetí, **Respondent č. 3** uvedl, že jich bylo víc, **Respondent č. 4** odpověděl, že první, **Respondent č. 5** si myslí, že ano. Čili ve třech případech uvedli, že byla první a ve dvou případech byla opakovaná.

Otázka č. 3: Máte snahu vyrovnat se nějak s poškozeným, odčinit škodu?

Respondent č. 1 nemá, **Respondent č. 2** ano, **Respondent č. 3** rovněž ano, **Respondent č. 4** ne a dále uvedl: „(...) *Já jakoby nic hradit nemusím a dostal jsem za to trest a snažím se jako ten trest neporušit a na tom dotyčným, co skrze něj ten trest jako že mám, tak s ním se nebavím.*“ **Respondent č. 5** má náhradu škody uloženou soudem, ale snažil se obnovit i narušené vztahy: „*Tam právě bylo to ublížení na zdraví, ten spolujezdec a ty co seděli vzádu prostě utrpěli nějaký zranění. To už sem vyrovnal, snažil sem se prostě, aby byli zdraví no, chodil sem na návštěvy do nemocnice. Těm poškozeným to zaplatila pojišťovna a já to splácím tý pojišťovně.*“

Otázka č. 4: Je pro Vás někdo autoritou?

U odpovědi na tuto otázku respondenti váhali a i sama odpověď nezněla úplně jistě. Někteří ani příliš nevěděli, jaký má pojem autorita význam. **Respondent č. 1** uvedl, že je to jeho přítelkyně, **Respondent č. 2** následně uvedl, že máma, **Respondent č. 3** uvedl: „*Jo, je. Žijete teda s otcem i s matkou? Jo. A kdo to teda je? Asi rodiče, jo.*“ Pro **Respondenta č. 4** je to asi mamka a strejda (pozn. myšleno matky druh). **Respondent č. 5** odpověděl: „(...) *No, tak ke každému člověku mám určitej respekt, že jo. Jo, ale výhradně někdo z vašeho okolí, kdo je pro vás autoritou? To nevím konkrétně. A rodiče to teda nejsou? No tak tam to je taková samozřejmost, že prostě k nim nějaký respekt musím mít, že prostě sou to moji rodiče no.*“

Otázka č. 5: Měl někdo z vaší rodiny v minulosti také problémy se zákonem?

Respondent č. 1 uvedl otce, **Respondent č. 3** uvedl sourozence, **Respondenti č. 2 a 4** uvedli, že ne, **Respondent č. 5** odpověděl, že rodiče určitě ne.

Otázka č. 6: Chápete dohled, který Vám byl uložený jako šanci na změnu k lepšímu chování?

Všichni respondenti téměř bezmyšlenkově odpověděli na tuto otázku kladně. Odpovědi zněly takto: „*Aji jo*“, „*Ano, jo*“, „*Jo, určitě*“, „*Jo*“, „*Určitě, to určitě*“.

Otázka č. 7: Jaký má pro Vás dohled smysl?

Respondent č. 2 uvedl: „*Mmm, tak, stát se jako lepším člověkem a zkontaktovat se s tím poškozeným. A jakože, nést takovou odpovědnost jako za svoje činy no.*“

Respondent č. 3 uvedl, že dohled smysl má, ale nedokázal vyjádřit jaký. **Respondent č. 4** dává dohled lepší pocit a uvědomění si svého jednání. Motivem spáchání další trestné činnosti, i když u něj již probíhal dohled, byly peníze: „*Takže z toho ohledu na vás ten dohled nějak nezapůsobil, abyste nepáchal jako další činnost? Jako působil, ale udělal jsem chybu a každé udělá chybu*“ **Respondent č. 5** odpověděl: „*No, tak budu si určitě dávat větší pozor při všem než někde něco jakoby, no prostě si budu dávat větší pozor ve všem no.*“

Otázka č. 8: Je pro Vás dohled velkým zásahem do osobního života?

Respondent č. 3 odpověděl, že to pro něj velkým zásahem bylo. **Respondent č. 5** uvedl: „*to ještě nevím, jaký to bude, ale každopádně se budu snažit co nejvíce spolupracovat, abych to měl, abych to bral, jakože to je v pohodě a neměl z toho žádný stresy, že sem prostě musím, a aby to všechno fungovalo z obou stran co nejvíc.*“ Ostatní respondenti odpověděli, že pro ně dohled není velkým zásahem do jejich života.

Otázka č. 9: Jak se na Váš uložený dohled tváří rodina a kamarádi?

Z odpovědí **Respondenta č. 2** a **3** lze vyvodit, že rodina a kamarádi nepřikládají dohledu nějaký význam. **Respondent č. 1** odpověděl: „*Kamarádi to neví, a někteří taky jsou v podmínce. A rodina, hm, tak stejný. Trochu je to mrzí a trochu ne.*“ **Respondent č. 4** uvedl: „*Tak kamarádům je to jedno, akorát rodině vadí, že furt semka jakože jezdit nebo strejda jak s náma semka furt jezdí autem, tak že projedí peníze a tak.*“ Názor sociálního okolí **Respondenta č. 5** je takový, že je to určitě lepší než nepodmíněný trest: „*Vědí o tom a určitě, jejich názor byl takovej, že lepší než jít do nepodmíněného trestu, tak určitě je lepší tady spolupracovat po dobu tej podmínky než jít do vězení no.*“

Otázka č. 10: Motivuje Vás něco ke spolupráci s PMS a dodržování podmínek v rámci dohledu?

Respondent č. 3 motivaci nemá. **Respondent č. 1** zatím také ne a dále uvedl: *Možná ta přítelkyně, když je pro vás autoritou? Jo, tak ta přítelkyně no. Kdybych měl další problém, tak bych s ní asi nebyl.*“ Hrozba odnětí svobody jako motivace se objevila pouze ve dvou případech. **Respondent č. 2** uvedl: *Tak abych byl jako se stal lepším. Že už nedělám ty průsery. No a, abych se nedostal do vězení.*“ **Respondent č. 5** odpověděl: *„mmm, ty jo, to nevím co na to říct no. Tak určitě to, že sem prostě na svobodě a že budu moct chodit do práce, budu moct dělat to, co mě baví.“* Zajímavá je motivace **Respondenta č. 4:** *„Jo, tak jakože, když semka jezdím, teďka skoro každý ten měsíc, tak je to lepší, jako popovídám si tady, když se mi uleví. Takže tou motivací teda může být to, že vás tady jako někdo vyslechne? Ne jako že vyslechne, jako že popovídám si, dostanu nějaký test na ty drogy a to.*

Otázka č. 11: Jak v tuto chvíli rád nejčastěji trávíte svůj čas? A jak tomu bylo před spolupráci s PMS? Lišilo se to?

Většinou respondenti tráví svůj volný čas s vrstevníky – s kamarády nebo s přítelkyní. **Respondent č. 5** se věnuje svému koníčku – automobilům: *„tím, co mě baví prostě, třeba různě opravovat auta, co je kde potřeba, baví mě hrozně čistit auta, vidět ten rozdíl, jak to prokoukne.“* Ve třech případech respondenti uvedli, že před spolupráci s PMS bylo jejich trávení volného času vesměs stejné. Ale **Respondent č. 2** uvedl: *„No, tak lišilo se to. A v čem? Tak, jakože, snažil jsem se nedělat průsery, ale vždycky jsem je udělal. Jak jsem na to myslel, tak jsem vždycky jako něco udělal. Takže když už jste byl pod tím dohledem tady, tak už jste si dával větší pozor? Jo. Jako jo.“* A **Respondent č. 4** uvedl: *No tak skoro jo. A v čem? No, tak jako že jsem kouřil tu marihuanu a jak jsem dostal ten trest, tak jsem přestal.*

Otázka č. 12: Jaká je spolupráce s probačním úředníkem? Došlo během spolupráce v rámci dohledu u Vás k nějakému poučení?

Respondenti uvedli, že spolupráce je dobrá, v pořádku. Poněkud odlišné je vyjádření **Respondenta č. 5:** *„Tak já si myslím, že tam toho asi moc změnit nejde, že voni mají stanovený nějaký pravidla, který musej dodržovat a je to taky jejich práce no, respektuju to no. Všechno, co bude potřeba, tak budu se snažit plnit, aby to prostě fungovalo.“*

Respondenti uváděli, že k poučení vyplývajícího z dohledu u nich došlo. Například **Respondent č. 4** uvedl: *Jo, jakože, jak to vysvětlit...díky tý, tomu probačnímu úředníkovi, jako že sem dokázal jako abstinovat s téma drogama, dokázat takovýhle věci odmítat, jako že už jsem s tím úplně přestal a jsem docela rád na sebe, jako že jsem s tím přestal. Je to lepší takový.* **Respondent č. 1** uvedl: *„Aji jo, nedělat ty problémy, vyhýbat se těm špatným. Dále si ale myslí, že kdyby měl jenom obyčejnou podmínku bez dohledu, tak se bude chovat pořád stejně, jako teď s dohledem: „No, kdybych ho neměl, tak to bude asi pořád stejný.“*

Otázka č. 13: Pomohl Vám nějak dohled?

Respondent č. 5 na tuto otázku ještě nemohl odpovědět, jelikož u něj dohled probíhá teprve krátce, ale myslí si, že mu nějak pomůže. **Odpověď respondenta č. 1** viz. výše. **Respondent č. 2** uvedl: *„Jo. Tak jako, že uvědomit si tu svou cestu, jakože jestli se dám po tej špatné nebo po tej dobré, jakože, co mě čeká.“* **Respondent č. 3** uvedl, že v něčem dohled určitě pomohl, ale odmítl říct konkrétně v čem. A **Respondent č. 4** uvedl, že mu pomáhá, ale ještě ho bude mít rok a teprve potom uvidí, v čem mu pomohl. Prozatím je takto s dohledem s pokojený.

3. skupina respondentů – zákonný zástupce ml. / rodič

Otázka č. 1: Máte informace o tom, jak Váš syn tráví volný čas, s jakými kamarády se stýká?

Všichni respondenti mají informace o tom, jak a s kým jejich dítě tráví volný čas. **Respondent č. 3** dále dodal: *„(...), vždycky když někam de, jo a třeba se zdrží, tak pošle smsku v kolik přijde a v tom je zase spoleh na něho. A vím, kde se pohybuje, s kým de ven, jo, to von jako řekne, mám je u nás s kamarádama přímo u nás v bytě jo, takže většinou sou spolu.“*

Otázka č. 2: Bylo tomu tak i před spoluprací s PMS?

Respondenti uvedli, že tyto informace měli i před spoluprací s PMS. **Respondent č. 3** opět dodal: *„(...) Eště byl takovej víc zodpovědnější, ted' už je dospělej“*

Otázka č. 3: Myslíte si, že dohled je pro Vašeho syna dostačující?

Respondent č. 1 uvedl: *„No, je pravda, že třeba ten dohled měl, a že stejně tam potom provedl zase další věc. Myslím si že jo, že jako tam provedl ten probační program, to*

mu hodně dalo, myslím si, že jako, že určitě mu ten probační program něco dal, a že, jako není na škodu. Já si myslím, že to udělalo jenom dobře, že to jako je.“ **Respondent č. 2** si myslí, že je dohled dostačující, že si dává pozor a doufá, že už to bude v pohodě.

Respondent č. 3 se domnívá, že toho má syn moc: „No já si myslím, že je to dost. Jo, jako, chodí se sem hlásit, chodím aji s ním, a dělám všechno pro to, aby to uspělo k lepšímu a aby neměl problémy. No, je toho víc, má toho moc, aji podmínku, se musí hlídat, aji ten dohled, jako furt sem každé měsíc jezdí jo a nevydělává, živíme ho my. Je to takový, (...)“

Otázka č. 4: Pociťujete v jeho chování nějaké změny, od té doby, co spolupracujete s PMS?

Z odpovědí respondentů je možné usoudit, že v chování mladistvých došlo ke změně.

Respondent č. 1: „Ano, právě že jo no.“

Respondent č. 2: „Jo, von je dobrej, von se stará jako vo nákupy a takhle. Jako stará se no.“

Respondent č. 3: „No tak chování, no změnilo se, bojí se taky, bojí se, protože, říkám, když to poruší nebo aby se nedostal do průseru. (...) ale, zatím se chová dobře, zatím, protože pořád ho hlídám, máme telefony (...)“

Otázka č. 5: Co Vás motivuje, abyste jako rodina spolupracovali v rámci dohledu a dalších opatření s PMS?

Respondenty především motivuje to, aby jejich synové neměli další problémy.

Respondent č. 1: „No motivuje, víte co, já nevím jak začít no. Každé den se ptám, kde jsem asi udělala chybu jo, to je moje vždycky první otázka když vstanu nebo prostě, když něco řešíme, kde jsem udělala chybu jo. Že pořád si jako vyčítám, že jsem prostě něco udělala špatně, že to takhle všechno je. Jo. A motivuje mě to, že chcu prostě do toho budoucna, až tady jednou nebudu a nebudu mu moct pomáhat prostě...dnes je to syn dcera, mám těch dětí šest, takže je to jedno, kdokoli z nich až tady jednou nebudu, tak aby prostě neskončili špatně, aby prostě věděli, jak se mají chovat. (...)“

Respondent č. 2: „Aby se nezhorsil a takhle no. **Takže vám motivuje aby...**No, žádný problémy s něma nechci mít, že jo.“

Respondent č. 3: „No jako, chtěla bych, aby to v pořádku absolvoval, aby nám ty starosti a to trápení trochu jo, člověk, už to je rok, takže...“

Otázka č. 6: Kontrolujete nyní sama syna důsledněji než dříve? (domácí práce, brigáda...)

Respondent č. 1: „Úkoluju, ale není to u nás tak, že bych prostě řekla, tak a teď dneska půjdeš s košem, máš na starosti třeba nákup, my prostě to máme tak, že většinou, když je potřeba něco udělat, tak prostě děcka k tomu jdou a udělaj to. Kluk třeba jde, opraví něco, když vidí, že je něco rozbitý. (...) Určitě je to důslednější, myslím si, že si víc jako uvědomuje, no něco třeba, no já chci říct toto, od tý doby co vlastně chodí na tu probační, že je to lepší, prostě, jsou ty děcka pod kontrolou. Co prostě třeba my, rodiče, jsme vlastně zanedbali, nebo prostě nestačili, nebo prostě, nevěděli, jak postupovat, že hodně mu to jako dalo, že ty změny tam jako určitě jsou.“

Respondent č. 2: „Já si myslím, že jo. A v čem konkrétně? „(delší odmlka) Jako ve škole je dobrej no, jako se mi to jeví v pohodě, dobrý, já nevím.“

Respondent č. 3: „Víte, já sem si myslela, že když ho budu hlídat, že to bude horší. Takže on musí být zodpovědněj, když někam de, tak se musí umět taky vrátit, jo a na tom zase je spoleh.(...)“

Otázka č. 7: Dostavujete se se synem pravidelně na dohledové konzultace?

Respondent č. 1 na konzultace chodí, zejména ale, pokud to je nutné. **Respondent č. 2** se dostavuje na konzultace. Odpověď **Respondenta č. 3** na tuto otázku zazněla již v odpovědi na třetí otázku, se synem na konzultace chodí.

Otázka č. 8: Myslíte si, že má dohled pro Vašeho syna smysl a není zbytečný?

Respondenti č. 1 a 2 se domnívají, že určitě má smysl a není zbytečný. **Respondent č. 3** uvedl: „No tak, pro něho je to zodpověný, protože, ví, má to v kalendáři, že musí jít jo, jako nic mu to neudělá, když pude a je to takovej trest pro něho, já si myslím, že je to dobrý, že do budoucna mu to něco jako přinese, že zkrátka udělal něco, vzali to nějak ne jako děcky, vzali to tak, jak to vzlali, takže (...). Už sme to přijmuli.“

4.7 Shrnutí výsledků empirického šetření a dílčí závěry

V empirické části práce bylo prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru provedeno výzkumné šetření obsahující tři druhy respondentů – probační úředník pro mládež, mladistvý (klient PMS, který má / měl uložen probační dohled) a zákonný

zástupce ml. / rodič. Na základě získaných rozhovorů s výše uvedenými druhy respondentů bylo snahou odpovědět na stanovené výzkumné otázky:

VO1: *Jaké podmínky je třeba naplnit při práci s mladistvými delikventy?*

Základem pro efektivní práci s mladistvými je komplexní **legislativní úprava**. Samostatný systém trestní justice nad mládeží vyžaduje specializované odborníky. Každý případ je projednáván specializovaným soudem pro mládež, který se snaží vybírat nejvhodnější opatření. Probační a mediační služba má se soudy pro mládež velice důležitou roli, pomáhá navrhnout vhodná opatření. Specialista pro práci s mládeží se snaží vstupovat již do přípravného řízení. Proto se mnohdy s odsouzeným mladistvým, kterému byl uložen dohled, již zná, což probační úředník pro mládež potvrdil. Navázání následné spolupráce v rámci dohledu tak může být snazší.

Specifika výkonu dohledu u mladistvých oproti dospělým je možné spatřovat ve spolupráci s rodinou, školou a dalšími subjekty. Dalším specifikem je sám mladistvý, jeho vývojová etapa. Předpokládá se, že osobní odpovědnost u něj není tak vysoká jako u dospělého člověka. Proto dostává více šancí od orgánů činných v trestním řízení oproti dospělému pachateli. Je zde vize toho, že je mladý a má život před sebou.

Za porušení povinností v rámci dohledu není žádný postih. Nicméně je v takové situaci důležitá **spolupráce** dalších subjektů, zejména soudu pro mládež a orgánu sociálně právní ochrany dětí. Probační úředníci pro mládež uvedli, že spolupráce s kurátory pro mládež je na velmi dobré úrovni, pravidelně se schází v „týmu pro mládež“, takže se znají i osobně. Pokud mladistvý nespolupracuje, specialista pro práci s mládeží využívá součinnost s orgánem sociálně právní ochrany dětí, který je v případě mladistvého zainteresován již od počátku, je v kontaktu s mladistvým i jeho rodinou a má tedy informace o tom, proč mladistvý nespolupracuje. Dále dle okolností případu probační úředník pro mládež podává soudu pro mládež návrh na přeměnu, pokud má mladistvý k dohledu uloženo ještě nějaké trestní opatření nebo požádá soud pro mládež o veřejné zasedání, kde by došlo k napomenutí pachatele.

Důležité je, aby spolupráci byla nakloněna i **rodina mladistvého** klienta PMS. Rodič by měl mít zájem o to, kam jeho dítě bude docházet a kdo tam s ním bude pracovat. Přesto, že mladistvý nedovršil věk osmnácti let, jeho zákonný zástupce nemá povinnost se s ním na konzultace dostavovat. Mladistvý již má svá práva, ale také povinnosti,

jedná se tedy čistě o jeho osobní odpovědnost, jelikož byl odsouzený on, nikoli jeho rodiče. Probačním úředníkům pro mládež se ale jeví vhodné, když se rodič s mladistvým na konzultace dostavuje a spolupracuje. Mají možnost sledovat interakci, která mezi nimi probíhá, ověřit si, zda je tvrzení mladistvého pravdivé, zda opravdu dodržují pravidla, na kterých se v plánu dohledu domluvili, ale i věci, které se týkají dodržování pravidel v rámci rodiny. Probační úředník pro mládež také někdy provádí dohodu mezi mladistvým a jeho rodičem, kdy nastaví nějaká pravidla, za kterých bude mladistvý doma fungovat a oba - rodič i mladistvý to potvrdí podpisem. Z provedených rozhovorů vyplynulo, že rodiče motivuje ke spolupráci s Probační a mediační službou především to, aby jejich děti neměly další problémy.

Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, tzv. rodičovský dohled (monitoring) je také určitým parametrem rodičovského chování, který má souvislost s delikventním jednáním dítěte. Rodičovským dohledem se myslí informovanost o tom, co dítě dělá ve volném čase, kdy se vrací domů, s kým tráví čas apod. Rodičovský dohled tak může podpořit úspěšný výkon dohledu probačního úředníka. Z provedených rozhovorů s rodiči mladistvých vyplynulo, že mají informace o tom, jak jejich synové tráví volný čas.

Podle metodického standardu kromě toho, že probační úředník hledá s mladistvým cesty, jak měnit jeho společensky a právně nepřijatelné chování, v maximální míře vyzdvihuje všechna pozitiva mladistvého. Důležité tedy je mladistvého **motivovat** k vedení řádného života a dodržování podmínek plánu dohledu. Nejčastější metodou, kterou pracovníci využívají při práci s mladistvým, je profesionální rozhovor. Určitě se jedná o motivační rozhovory, další metodou práce je i návštěva v místě bydliště, ale i práce se zdroji informací, komunikace s městskou policií, orgánem sociálně právní ochrany dětí apod. Dále je mladistvým v případě potřeby nabízena pomoc i jiných zařízení, např. zdravotnických, na které se mohou obrátit. Nejčastějšími tématy, které se s mladistvým v rámci dohledových konzultací probírají jsou škola, jeho volný čas, rodinné vztahy, vztahy s kamarády a jeho protizákonné chování .

Podle názorů probačních úředníků pro mládež může být motivací mladistvého, aby dodržoval podmínky dohledu, určitá autorita nějakého úřadu, kterou vnímá více než rodičovskou autoritu, dále hrozba jiného trestu, a v ideálním případě je to vnitřní motivace - napravit vzniklou situaci, lítost, snaha chovat se tak, jak společnost očekává.

Podle zkušeností je velká část mladistvých motivovaná v počátku, po odsouzení ale motivace rapidně klesá.

Co se týká motivace ke spolupráci s Probační a mediační službou samotných mladistvých, ti ji buď nemají, nebo se jedná o to, že mohou být na svobodě a věnovat se tak svým koníčkům. Ale motivací může být i samotná kontrola probačním úředníkem - soudem uložené testování na užívání návykových látek a to, že si dotyčný může s probačním úředníkem popovídat.

VO 2: *Jak mladiství vnímají uložený probační dohled?*

Z provedených rozhovorů s mladistvými vyplynulo, že probační dohled chápou jako šanci na změnu k lepšímu chování. Smysl pro ně může mít v tom, že jim pomůže stát se lepším člověkem, nést větší odpovědnost za své činy a v tom, aby si dávali větší pozor při veškerém svém jednání. Probačí se podle zákona rozumí nejen výkon dohledu, ale i individuální pomoc odsouzenému. Z pohledu mladistvých jim dohled pomohl, např. v uvědomování si následků svého konání. Změny v chování mladistvých spatřují i jejich rodiče.

Zatímco nepodmíněně trestní opatření odnětí svobody je bezpochyby velkým zásahem do osobního života člověka, probační dohled u většiny mladistvých osobní život mladistvého nějak nenarušuje. Vzhledem k tomu, že probační dohled není vůči mladistvému tolik restriktivním zásahem jako například odnětí svobody, blízké sociální okolí mladistvého mu nepřikládá takový význam.

Mladiství nejčastěji tráví svůj volný čas s vrstevníky nebo se věnují svým koníčkům. Trávení volného času se při výkonu probačního dohledu příliš nemění. Bylo ale poukázáno na větší obezřetnost při trávení volného času. Trávení volného času se také změnilo v důsledku uloženého omezení neužívat návykové látky.

Z pohledu mladistvých je spolupráce s probačním úředníkem pro mládež v pořádku, bez nějakých výtek a došlo u nich i k poučení vyplývajícího z dohledu. Například mladistvému pomohla spolupráce s probačním úředníkem abstinovat s drogami.

VO3: *Co limituje efekt probačního dohledu na mladistvé?*

Na efekt dohledu má určitě vliv rodina mladistvého. Jak už bylo zmíněno v teoretické části práce, rodina je nejdůležitějším faktorem působícím na dítě od nejranějšího věku.

Nejen že mladistvého ovlivňují samotné rodinné poměry, ale i výchovný styl, kdy dnes převládá spíše benevolentní výchova, která vede k tomu, že děti neumí udržovat vztahy k lidem, svým chováním vyprovokovávají konflikty. Probační úředník potvrdil, že benevolentní výchova je častá, matky si nechtějí připouštět, že mají s dítětem problémy, nebo na děti nemají žádné požadavky, nevytvoří pro ně pravidla a dítě si dělá, co chce, až do té doby, než jeho chování překročí zákonnou normu. Určitě není výjimkou, že mladistvý spáchá další trestnou činnost i přesto, že u něj dohled již probíhá. Je to potvrzeno i prostudovanou spisovou dokumentací, kdy minimálně ve třetině případů byla v rámci realizace dohledu spáchána nová trestná činnost. Je nezbytné, aby rodič s probačním úředníkem pro mládež spolupracoval a k výchově přistupoval důsledněji.

Dospívajícímu, který nedokáže dodržovat společenské normy, pravděpodobně schází vnitřní disciplína. Proto mladiství mnohdy ani neví, co znamená pojem autorita, rodiče pro ně autoritou nejsou nebo je uvedou jako autoritu, ale až po delším váhání.

Aby mohla být sociální práce s mládeží prováděna kvalitně, je zapotřebí zajistit dostatečnou personální politiku v této oblasti. Na jednoho pracovníka připadá i téměř sto případů, proto hrozí riziko, že dohled nad mladistvým bude vykonáván více formálně a méně individuálně.

Probační dohled je sice výchovným opatřením, které nemá být velkým zásahem vůči mladistvému, ale mnohdy je využíván jako náhrada přímého výkonu odnětí svobody. Proto se používá zejména u závažnějšího provinění nebo opakované trestné činnosti. U prvopachatelů méně závažného provinění se obvykle užijí mírnější opatření, např. obyčejné podmíněné odsouzení nebo nějaký typ odklonu. Podle probačního úředníka pro mládež by bylo vhodné, kdyby byl dohled v praxi ukládán i těmto prvopachatelům, od začátku by s nimi někdo pracoval a mohlo by se zamezit recidivě.

Probační úředník by v souvislosti s legislativní úpravou navrhoval propojení zákona o soudnictví ve věcech mládeže se zákonem o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, kde by fungovala prostupnost mezi jednotlivými opatřeními. Pokud by se klient neosvědčil v dohledu, dohled by skončil a klient by šel do ústavní výchovy, pokud by se neosvědčil ani tam, šel by do ochranné výchovy, ale stejným způsobem by to fungovalo i zpětně do výkonu dohledu. V tuto chvíli, u

extrémnějších případech, kdy se klient neosvědčí v dohledu a má spoustu dalších problémů, obvykle nastupuje ústavní výchova a výkon dohledu stále probíhá.

Dalším limitem je, pokud se mladistvý k činu nedoznává, není ztotožněn se svým odsouzením, což se projevuje na špatné spolupráci. Když mladistvý nespolupracuje, tak se obvykle nedostavuje na dohledové konzultace. Schází mu výše zmíněná motivace. Mladistvý, kterému byl uložen dohled, je vlastně nedobrovolným klientem Probační a mediační služby, je tedy náročné ho motivovat, zvláště pokud se cítí nevinný. Důležité je držet se cíle – zaměření v dohledovém plánu.

Na počátku výzkumného šetření byl stanoven následující výzkumný problém, který zní: ***Je pro mladistvé delikventy probační dohled dostatečným opatřením za jejich antisociální chování?***

Pokud hovoříme o mladistvých delikventech, hovoříme především o chlapcích, jelikož se delikventního jednání dopouštějí častěji než dívky. Důkazem toho byl rozhovor pouze s jednou dívkou. Z prostudované spisové dokumentace se jednalo o dvě dívky, ostatní byli chlapci. Ze spisové dokumentace také vyplynulo, že mladiství nejčastěji páchají trestné činy proti majetku, a to zejména krádeže, ve spolupachatelství. Dále se často objevovali trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobního soukromí a listovního tajemství, konkrétně vydírání, loupež, porušování domovní svobody. Mladistvé delikventy lze dále charakterizovat tím, že nestrukturovaně tráví svůj volný čas. Pokud studují, jedná se o odborné učiliště a jejich prospěch je podprůměrný. Typické je opakování ročníku, jejich studium se do budoucna nejeví úspěšně. Často také po prvním ročníku sami dobrovolně studium ukončí. Výjimkou ani není, že jsou ze školy vyloučeni na základě porušování školního řádu. Ti co nejsou vyučeni obvykle ani nemají zaměstnání. Co se týká vlivu rodinné anamnézy, nejčastěji se jedná o neúplné rodiny, obvykle mladiství žijí s matkami, častým prvkem je doplnění o dalšího partnera. To bylo odvozeno z rozhovorů s probačními úředníky pro mládež, i analýzou spisové dokumentace.

Z pohledu zákonných zástupců má probační dohled smysl a není zbytečný, je to pro dotyčného mladistvého zodpovědnost. Rodiče se domnívají, že je probační dohled dostačující, a to např. i přes to, že mladistvý provedl novou trestnou činnost. V případě, kdy mladistvý není se svým odsouzením ztotožněn, obhajuje jeho chování i rodič, následně se i domnívá, že podmíněné odsouzení a k tomu i probační dohled je již příliš

za jeho provinění. Z pohledu mladistvých dohled také smysl má, pomůže jim např. v tom, aby si více uvědomovali následky svého chování.

V rámci výkonu dohledu se otevírá prostor pro náhradu škody poškozenému. Mladistvý také může dobrovolně vykonat probační program, pokud mu nebyl již uložen soudem, který mu rovněž může pomoci v jeho resocializaci. Dohled probačního úředníka bývá nejčastěji uložen ve spojení s podmíněným odsouzením, náhradou škody a omezením neuzívat návykové látky, jak vyplynulo ze spisové dokumentace.

Legislativa je nastavena poměrně kvalitně. Vhodné by bylo v oblasti dohledu propojení zákona o soudnictví ve věcech mládeže se zákonem, který upravuje výkon ústavní a ochranné výchovy, jak bylo popsáno výše.

Na počátku výzkumného šetření byla stanovena „pracovní“ hypotéza: *Probační dohled je za určitých podmínek dostatečným opatřením k antisociálnímu chování mladistvého.*

Dohledové konzultace s mladistvým probíhají podle potřeby, nejčastěji ale jedenkrát za měsíc. Neintenzivní působení na mladistvého nemůže jeho chování změnit, ale otevírá mu možnost, která ke změně může přispět. Jak už o tom bylo několikrát hovořeno, každý mladistvý je velmi individuální případ. V rámci výkonu probačního dohledu se s mladistvým rovněž velmi individuálně pracuje, čímž jsou naplněny principy restorativní justice a přístupy alternativního sankcionování. Pro některé mladistvé může probační dohled být dostačující, ale měly by být splněny následující podmínky:

- probační dohled je uložen spolu s dalším opatřením / opatřeními, jelikož se uložením dohledu ve většině případů posiluje účinek jiných opatření a naopak,
- mladistvý je ochoten přijmout následky svého nezákonného jednání,
- mladistvý má motivaci ke spolupráci,
- k dosažení účelu dohledu přispěje rodina, a to tím, že bude rodič spolupracovat s probačním úředníkem pro mládež, dostavovat se s mladistvým na dohledové konzultace a nastolí v rodině mladistvému takové podmínky, které povedou k jeho řádnému chování.

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na problematiku probačního dohledu u mladistvých delikventů, neboť výchova dětí a mládeže je značnou součástí předmětu zkoumání sociální pedagogiky. Cílem práce bylo s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat delikvenci mladistvých a možnosti probačního dohledu pro mladistvé jako formy opatření ve stávající právní úpravě. Daný cíl se podařilo naplnit. Překvapující bylo zjištění, že se dohled probačního úředníka v praxi jako samostatné opatření běžně neukládá, a to ani státním zástupcem v rámci přípravného řízení.

Přínos práce je především v zamyšlení nad soudnictvím ve věcech mládeže a nejčastěji ukládaným opatřením. Práce kromě jiného poukazuje na faktory, které ovlivňují reedukaci mladistvých delikventů, nabízí možný přínos a poznatky pro oblast terapeutickou (reedukační), ale i oblast prevence. Výsledky práce je možné použít při práci s mladistvými delikventy, nejen při výkonu probačního dohledu, ale i dalších opatření v rámci terciální prevence kriminality.

Práce se skládá ze čtyř kapitol, přičemž tři jsou součástí teoretické části práce a čtvrtá kapitola se věnuje kvalitativnímu empirickému šetření zaměřenému na možnosti probačního dohledu pro mladistvé, specifika v práci s mladistvými. Využívá metody literární, obecně logické a explorativní – interview. Interview obsahuje tři druhy respondentů – probační úředník pro mládež, mladistvý (klient PMS, který má / měl uložen probační dohled) a zákonný zástupce ml. / rodič.

V teoretické části se první kapitola věnuje obecně sociálně ekonomickým proměnám, ke kterým došlo za poslední čtvrt století, a které kromě jiného ovlivnily i přístup trestní politiky. Další kapitola pojednává o alternativních sankcích u mladistvých v souladu s restorativní justicí. Zmiňuje se i o činnosti Probační a mediační služby České republiky jako o důležité instituci v systému trestní justice. Třetí kapitola je zaměřena na mladistvé - zabývá se faktory způsobující delikventní chování, popisuje specifické projevy jejich protiprávního jednání a věnuje se probačnímu dohledu.

Při zpracování teoretické části nebyly v odborných publikacích detailně popsány postupy přímé sociální práce s mladistvými, kteří ve svém přirozeném prostředí vykonávají některou alternativní sankci za svoji protiprávní činnost. Nedostatek

odborné literatury je spatřován i ve vztahu k jednotlivým opatřením. Rovněž bylo obtížné najít relevantní cizojazyčné zdroje k problematice, kterou se tato práce zabývá.

Prostřednictvím empirického šetření byla zjišťována odpověď na vědecko – výzkumný problém, který zní: Je pro mladistvé delikventy probační dohled dostatečným opatřením za jejich antisociální chování? K výzkumnému problému byla formulována ústřední „pracovní“ hypotéza: Probační dohled je za určitých podmínek dostatečným opatřením k antisociálnímu chování mladistvého. Výsledky tohoto šetření jsou interpretovány a analyzovány v závěru empirické části této práce. Centrem pozornosti jsou lidé, proto byly výsledky získány kvalitativní cestou. Nelze je tedy příliš zobecňovat. Výsledky jsou platné především pro zkoumaný vzorek, přestože induktivní závěry překračují informace obsažené v datech, prostřednictvím indukce dokážeme vytvářet obecné zákony. Získali jsme ale pohled na to, jak tato problematika funguje, snahou bylo získat nové názory a detailnější informace.

Při provádění výzkumného šetření bylo problematické získat obsáhlejší výpovědi mladistvých klientů PMS, jelikož jsme se viděli poprvé a byla jsem pro ně v roli cizince, bylo obtížné přimět je k tomu, aby se více otevřeli a hovořili.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že probační dohled při splnění některých podmínek může být dostatečným opatřením vůči mladistvému pachateli. Zásadní vliv na úspěšný výkon dohledu a tedy i reedukaci má rodina, která může přispět tím, že bude rodič spolupracovat s probačním úředníkem pro mládež, dostavovat se s mladistvým na dohledové konzultace a nastolí v rodině mladistvému takové podmínky, které povedou k jeho řádnému chování. Dále má vliv sama osobnost mladistvého delikventa, kombinace jeho motivace a toho, zda je schopen přijmout následky svého protiprávního jednání.

Při reedukaci mladistvých je potřeba najít vhodné metody a postupy. V praxi by se mohlo využívat probačního dohledu i pro prvopachatele a pachatele méně závažného provinění dle okolností případu i jako samostatného opatření, namísto využití jiných mírnějších alternativ a odklonů, čímž by byla zajištěna včasná sociálně výchovná intervence. Zajistilo by se tak to, že by s mladistvými někdo pracoval od počátku jejich nonkonformní jednání vůči právním normám a eliminovalo by se riziko dalšího selhání v budoucnu, kdy by se např. jednalo už o dospělého pachatele, u něhož je předpoklad napravitelnosti nižší než u mladistvého, který je ve své povaze ještě tvárný.

Probační dohled sám o sobě neumí mladistvého resocializovat, jedná se o prostředek terciální prevence kriminality, kdy je mladistvým poskytována kvalitní profesionální služba. Probační dohled je šancí pro mladistvého, aby ve svém přirozeném prostředí přehodnotil způsoby svého konání.

Práce přinesla otázku ohledně propojení zákona o soudnictví ve věcech mládeže se zákonem, který upravuje výkon ústavní a ochranné výchovy. Probační dohled u mladistvých delikventů by také bylo vhodné prozkoumat z pohledu orgánu sociálně právní ochrany dětí, který úzce spolupracuje s Probační a mediační službou. Pokračování této práce by mohlo prozkoumat, která kombinace jiného opatření je s probačním dohledem nejvhodnější, příp. porovnat recidivu u mladistvých delikventů např. rok po ukončení probačního dohledu a výkonu trestního opatření odnětí svobody.

Vhodné by bylo pro praxi personální posílení Probační a mediační služby České republiky, aby mohl být dohled vykonáván intenzivně a individuálně, nikoli pouze formálně, jak se občas v praxi stává s ohledem na množství klientů.

Provinění, které mladistvý spáchá, není obvykle jedinou patologií v jeho chování, ale je důsledkem mnoha dalších problémů, který mladistvý má a je rozhodně důležité se jimi zabývat a řešit situaci mladistvého komplexně, multidisciplinárně. Každý spáchaný skutek představuje riziko recidivy. Úspěšné zvládnutí ostatních problémů (např. školních, rodinných) by mohlo celkově pomoci snížit recidivu a umožnit vedení řádného života. Přestože mladiství pachatelé v mnoha případech žijí v neúplných rodinách, často s výraznými problémy, rodič je do jisté míry stále odpovědný za chování mladistvého a rodič je také jediný, kdo může na mladistvého nejefektivněji působit. Je třeba nastínit i rodičům, jak reedukačně postupovat a upozornit je, že tzv. nevychova, nezájem rodiče o to, co jeho dítě ve volném čase dělá, s jakými vrstevníky se stýká, zda nemá školní problémy a tímto umožnění vést zahálčivý způsob života je rovněž porušením práva, konkrétně se jedná o přečin ohrožování výchovy dítěte podle ustanovení § 201 trestního zákona.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

BOKOVÁ, Ludmila. *Krizové situace v rodinách s dospívajícím dítětem*. In: BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 978-80-904920-0-4.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.

FALTUSOVÁ, Jana. *Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých*. In: SMUTEK Martin, Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, et al. *Riziková mládež v současné společnosti: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí konané pod záštitou projektu PHARE 2003 RLZ – opatření 2.1*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, 103-105 s., Edice texty k sociální práci, 243 s. ISBN 80-7041-044-2.

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 215 s. ISBN 978-80-7380-521-0.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

FROMM, Erich. *Cesty z nemocné společnosti: sociálně psychologická studie*. Přeložila Jindra Hubková. Vyd. 1. Praha: EarthSave CZ, 2009, 342 s. ISBN 978-80-86916-10-1.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 8085931-79-6.

HELUS, Zdeněk. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, 259 s.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2., aktualizované. Praha: Portál, 2008, 408 s. ISBN 978-80-737-485-4.

HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, 235 s. ISBN 978-80-7400-450-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Zákady kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

KATRŇÁK, Tomáš. *Sociologické proměny podoby české rodiny*. In: BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 978-80-904920-0-4.

KELLER, Jan. *Abeceda prosperity*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997. 160 s. ISBN 80-85765-98-5: 105.

KELLER, Jan. *Teorie modernizace*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 194 s. ISBN 978-80-86429-66-3.

KLÍMA, Ivan. *Jak přežít blahobyť*. Vydání 1. Brno: Doplněk, 2001, 86 s. ISBN 80-7239-072-4.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 165 s. ISBN 80-7041-135-x.

KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, 156 s. ISBN 80-7315-125-1.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KROFTOVÁ, Andrea., Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. *Sociální práce v rámci probační a mediační služby*. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 3. Praha: Prostor, 2003, 311 s. ISBN 80-7260-085-0.

LIPOVETSKY, Gilles. *Věčný přepych*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2005, 134 s. ISBN 80-7260-144-X.

MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. uprav. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

MAREŠOVÁ Václava, Simona BARTOŠOVÁ a Martin KRÍŽEK. Český rozhlas: *V Česku se opijí stále více mladistvých, marihuanu kouří nejvíce v EU*, 2012. © 1997-2016 Český rozhlas. [cit. 2015-11-08] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/v-cesku-se-opiji-stale-vice-mladistvych-marihuanu-kouri-nejvice-v-eu--1021021.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.

McGREEVY, Gail. *Probation and the Role of Public Relations*. In: The probation service. *Irish Probation Journal*. Dublin, Volume 10, October 2013, 222 s. ISSN 1649-

639X. Dostupné z: [http://www.probation.ie/website/probationservice/websitepublishingdec09.nsf/AttachmentsByTitle/IPJ2013pages90to103/\\$FILE/IPJ2013pages90to103.pdf](http://www.probation.ie/website/probationservice/websitepublishingdec09.nsf/AttachmentsByTitle/IPJ2013pages90to103/$FILE/IPJ2013pages90to103.pdf).

McNEILL, Fergus. *Probation, Rehabilitation and Reparation. In: The probation service. Irish Probation Journal*. Dublin, Volume 6, September 2009, 186 s. ISSN 1649-639X. Dostupné z: [http://www.probation.ie/pws/websitepublishingdec09.nsf/AttachmentsByTitle/Irish+Probation+Journal+2009/\\$FILE/Irish+Probation+Journal%2C+Volume+6%2C+September+2009.pdf](http://www.probation.ie/pws/websitepublishingdec09.nsf/AttachmentsByTitle/Irish+Probation+Journal+2009/$FILE/Irish+Probation+Journal%2C+Volume+6%2C+September+2009.pdf).

MENDEL, Richard A. *No Place for Kids: The Case for Reducing Juvenile Incarceration*. Baltimore, Maryland: The Annie E. Casey Foundation, 2011, 47 s. Dostupné z: <http://www.aecf.org/m/resourcedoc/aecf-NoPlaceForKidsFullReport-2011.pdf>.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2015, 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3.

NOVOTNÝ, Petr. *Epidemie delikvence*. Vyd. 1. Liberec: Dialog, 2006, 62 s. ISBN 80-86761-45-2.

OSMANČÍK, Otakar a Zdeněk ŠVANCAR. *Kriminalita mládeže: studie o mladistvých delikventech*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1968, 181 s.

PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. Vyd. 1. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2007, 175 s. ISBN 978-80-246-1265-2.

Pmscr.cz. *Organizační struktura PMS ČR*. Probační a mediační služba České republiky. [online] © IT STUDIO s.r.o., 2002-2016 [cit. 2016-01-22] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/03_ORG_RAD_PMSCR_struktura_21052010.pdf.

Pmscr.cz. *Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky*. Probační a mediační služba České republiky. [online] © IT STUDIO s.r.o., 2002-2016 [cit. 2016-01-22] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

Pmscr.cz. *Pro oběti*. Probační a mediační služba České republiky. [online] © IT STUDIO s.r.o., 2002-2016 [cit. 2016-01-03] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-obeti/>.

POKORNÝ, Vratislav et al. *Patologické závislosti*. 2. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002, 194 s. ISBN: 80-86568-02-04.

Probační a mediační služba ČR. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti probace mladistvů*.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. 3. nezm. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 229 s.

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 230 s. ISBN 978-80-7367-468-7.

Rada pro rozhlasové a televizní vysílání. Děti a média: *Děti a sex na obrazovce*. [online] Dostupné z: <http://www.detiamedia.cz/art/1448/deti-a-sex-na-obrazovce.htm>.

ROZUM, Jan, Lucie JARKOVSKÁ a Petr KOTULAN. *Institut dohledu u podmíněně propuštěného*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 261 s. ISBN 80-7338-026-9. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. ISBN 80-7229-042-8.

SCHEINOST, Miroslav, Helena VÁLKOVÁ, a kol. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 198 s. ISBN 978-80-7338-154-7. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>.

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

SILVERSTONE, Roger. *Media and morality: on the Rise of the Mediapolis*. Cambridge: Polity Press, 2007, 224 s. ISBN 978-07456-3504-0.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Společenskovední poznání v sítích inženýrského vzdělávání*. Brno: Paido, 2009, 85 s. ISBN 978-80-7315-173-7.

SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 96 s. ISBN 978-80-86723-84-6.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

SMUTKOVÁ, Lucie, Martin SMUTEK. *Uplatňování moci řadových probačních úředníků při realizaci institutů probace a mediace*. In: JANEBOVÁ, Radka, Miroslav KAPPL, Martin SMUTEK et al. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou: sborník z konference IV. Hradeccké dny sociální práce*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 214-228 s, Edice texty k sociální práci, 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6.

STAŠOVÁ Leona, Gabriela SLANINOVÁ a Iva JUNOVÁ. *Nové generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 212 s. ISBN 978-80-7435-567-7.

SVATOŠ, Roman. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009, 118 s. ISBN 978-80-86708-81-2.

ŠTABLOVÁ, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. rozš. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 1999, 205 s. ISBN 80-7251-018-5.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Mediace umožňuje rychlé a kultivované mimosoudní řešení konfliktů*. In: *Sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. Číslo/ročník: 4/2005. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2005. 172 s. ISSN 1213-6204.

ŠTERN, Pavel, Dagmar DOUBRAVOVÁ a Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987, 273 s.

United Nations Office on Drugs and Crime. *Handbook on Restorative Justice Programmes: criminal justice handbook series*. New York: United Nations, 2006, 105 s. ISBN 13: 978-92-1-133754-9. Dostupné z: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3. rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁLKOVÁ Helena. *Trestní postih mladistvých v ČR ve srovnání s mezinárodními trendy*. **In:** Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C. H. Beck, 1995, roč. 3, č. 12, 477-481 s. ISSN 1210-6410.

VÁLKOVÁ, Helena a Jiřina VOŇKOVÁ. *Úvahy nad účinností trestního postihu mladistvých*. **In:** Prokuratura: resortní časopis prokuratury. Praha: Generální prokuratura, 1988, roč. 20, č. 2, 178-195 s.

VÁLKOVÁ Helena, Alexander SOTOLÁŘ. *Restorativní justice – trestní politika pro 21. Století?* **In:** Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. Praha: LexisNexis CZ, 2000, roč. 5, č. 1, 4-11 s. ISSN 1211-2860.

VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VEČERKA, Kazimír, Jakub HOLAS, Markéta ŠTECHOVÁ et al. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 186. ISBN 978-80-7338-118-9. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>.

ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Překlad Ludmila Hasmanová a Lenka Ouředníčková. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002, 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

Legislativní dokumenty

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Seznam příloh

Příloha A: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Příloha B: Druhy opatření dle zákona č. 218/2003 Sb.

Příloha C: Souhlas s uložením výchovného opatření

Příloha D: Návrh na uložení výchovného opatření

Příloha E: Probační plán dohledu

Příloha F: Poučení o výkonu dohledu

Příloha G: Zpráva o průběhu dohledu

Příloha H: Výstraha probačního úředníka

Příloha I: Tazatelské otázky

Příloha J: Probační dohled: informační leták

Příloha K: Justice pro mládež: informační leták

Příloha L: Obětem: informační leták

Příloha A: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	Široká, vícegenerační	Nukleární, manželská	Variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	Ekonomický	Ekonomický, sociální, kulturní	Sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	Sex, děti	Děti	NELEGITIMIZUJE
Role	Komplementární, hierarchizované	Segregované, komplementární	Individualizované
Funkce	Univerzální	Pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	Otec	Otec – matka, funkčně segregované	Individualizovaná, slabá
Reprezentace diskurzu	Náboženský, církevní	Občanský	Masmediální
Mezigenerační přenos	Patrilineární, autoritativní	Demokratický, smíšený	slabý

Zdroj: MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. ISBN 80-86429-58-x.

Druhy opatření dle zákona č. 218/2003 Sb.

<p>§ 15 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ</p>	<p>§ 16 dohled probačního úředníka</p> <p>pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem</p>	<p>program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným</p>
<p>§ 17 probační program</p>	<p>a) bydlit s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu</p> <p>b) jednorázově nebo ve splátkách zaplatit přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona</p> <p>c) vykonat bezplatně ve volné čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu</p> <p>d) usilovat o vyrovnání s poškozeným</p> <p>e) nahradit podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispět k odstranění následku provinění</p> <p>f) podrobit se léčeni závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku</p> <p>g) podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem</p>	<p>a) nenavštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí</p> <p>b) nestykat se s určitými osobami</p> <p>c) nezdířovat se na určitém místě</p> <p>d) nepřechovávat předměty, které by mohly sloužit k páchaní dalších provinění</p> <p>e) neužívat návykové látky</p> <p>f) neúčastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích</p> <p>g) neměnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkoví místo svého pobytu</p> <p>h) neměnit bez předchozího oznámení probačnímu úředníkoví bezúvodně svoje zaměstnání</p>
<p>§ 18/1 výchovné povinnosti</p>	<p>§ 19/1 výchovná omezení</p>	<p>soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost</p>

§ 21 OCHRANNÁ OPATŘENÍ	ochranné léčení	jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými
	zabezpečovací detence	
	zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty	
	§ 22 ochranná výchova	
§ 24/1 TRESTNÍ OPATŘENÍ	a) obecné prospěšné práce	nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých
	b) peněžitá opatření	za podmínek, je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňují. Soud pro mládež uloží peněžitá opatření v rozmezí od 10 do 365 denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 5 000 Kč.
	c) peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu	soud pro mládež může podmíněně odložit výkon peněžitá opatření, jestliže vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu nebo jestliže přijme záruku za nápravu mladistvého vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídne
	d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	
	e) zákaz činnosti	může soud pro mládež mladistvému uložit, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let
	f) vyhoštění	ve výměře od jednoho do pěti let, u mladistvého, který je občanem EU, musí být navíc splněna podmínka, že neuložením tohoto druhu trestního opatření by došlo k vážnému ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku, nebo že vyhoštění je v nejlépeším zájmu takového mladistvého
	g) domácí vězení	horní hranice sazby za touto trestního opatření nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku
	h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let

Příloha C: Souhlas s uložením výchovného opatření

adresa střediska

středisko

PM/200

Souhlas s uložením výchovného opatření

Já, ml. , nar., souhlasím s uložením výchovného opatření podle § 15 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb. Byl jsem řádně poučen probačním úředníkem o tom, že svůj souhlas mohu odvolat prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci, který vede řízení.

Zároveň prohlašuji, že jsem k výkonu výchovného opatření zdravotně způsobilý.

.....

podpis mladistvého

V

dne

Příloha D: Návrh na uložení výchovného opatření

adresa střediska

středisko

XPM /200

V dne.....

Okresní státní zastupitelství

.....

Vaše sp. zn.:

**Obv. ml., nar., bytem – návrh na uložení výchovného opatření -
dohled probačního úředníka**

Ve shora uvedené trestní věci obv. ml. navrhuji uložit výchovné opatření

- dohled probačního úředníka podle § 16 zákona č. 218/2003 Sb. Zákonné podmínky plnění dohledu byly s mladistvým předběžně projednány a s jeho možným uloženíím vyslovil mladistvý písemný souhlas.

Připojit krátké a stručné odůvodnění.

S pozdravem

.....

probační úředník

Přílohy:

Souhlas mladistvého s uloženíím dohledu probačního úředníka

Příloha E: Probační plán dohledu / strana 1
středisko

PROBAČNÍ PROGRAM

specifikace náplně a průběhu výkonu dohledu

(dále jen klient)

a

Mgr. , středisko PMS ČR(dále jen probační úředník)

Na základě zákonem / soudem stanovených podmínek dohledu probačního úředníka sjednávají pro období **od 200 do 200** následující probační program.

Kontakty klienta s probačním úředníkem

- vymežit intenzitu dohledu včetně pravidel dojednávání termínů konzultace
- vymežit formu dohledu (přítomnost zákonného zástupce u konzultací, způsob omlouvání z konzultací, způsob domlouvání termínů konzultace)

Plnění povinností a omezení stanovených soudem

- vypsát opatření, která byla mladistvému uložena + jejich specifikace, uvést jednotlivé kroky, které povedou k naplnění zmíněných opatření
-

Další ujednání

- domluvit se dle povahy každého případu na konkrétních způsobech kontroly a pomoci (příklady):
- klient se spojí s poškozeným, učiní tak (způsobem), nejpozději do , o učiněných krocích bude informovat probačního úředníka
- klient si podá přihlášku na OU, SOU, SŠ, atd.
- klient bude usilovat o zlepšení prospěchu ve škole, a to tak, že se pokusí snížit známku v předmětu o jeden prospěchový stupeň do konce prvního pololetí / do konce školního roku
- klient uhradí náklady trestního řízení Okresního soudu v ve splátkách ...Kč/měs., poslední splátku uhradí dne, doklady o hrazení bude pravidelně předkládat probačnímu úředníkovi
- klient bude usilovat o nalezení vhodného zaměstnání, podnikne následující kroky, o nichž bude informovat probačního úředníka
- klient bude předkládat doklady či potvrzení o významných skutečnostech, které nastaly v jeho životě (pracovní smlouva, návštěvní kartička uchazeče o zaměstnání, rozhodnutí o přiznání sociálních dávek, usnesení o zahájení dalšího trestního stíhání, apod.)

Klient má možnost obrátit se na probačního úředníka se žádostí o pomoc, podání informací či zprostředkování odborné služby.

Příloha E: Probační plán dohledu / strana 2

Plnění probačního programu je nedílnou součástí realizace podmínek dohledu.

Probační program je možné dle potřeby aktualizovat.

V dne ...

.....

podpis klienta

.....

podpis zákonného zástupce ml.

.....

Mgr.

probační úředník

Příloha F: Poučení o výkonu dohledu / strana 1

středisko

POUČENÍ O VÝKONU DOHLEDU

Mladistvý/á (obviněný/á, odsouzený/á):

Datum narození:

Probační značka: PM /2005

Smyslem dohledu (v rámci přípravného řízení, v rámci zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání, v rámci zkušební doby podmíněného upuštění od uložení trestního opatření s dohledem, podmíněného odsouzení s dohledem, podmíněného propuštění s dohledem) je:

- umožnit mladistvé/mu život na svobodě;
- prostřednictvím dohledu kontrolovat, zda uložené výchovné opatření / odklon v trestním řízení / alternativa k potrestání / trestní opatření plní svůj účel a zda mladistvý/á dodržuje soudem pro mládež / státním zástupcem uložené výchovné povinnosti a omezení.

Podle § 16a odst. 1 ZSM a se dohledem probačního úředníka rozumí:

- pravidelné sledování chování mladistvé/ho v jeho/její rodině a způsobu výchovného působení rodičů na ni/něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu, výchovných povinností a omezení uložených mladistvé/mu soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajícím ze zákona a jeho/její pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.

Účelem dohledu je (§ 16 odst. 2 ZSM):

- sledování a kontrola chování mladistvé/ho, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování páčání protiprávního jednání;
- odborné vedení a pomoc mladistvé/mu s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl/a řádný život.

Mladistvý/á je v rámci dohledu povinen (§ 16 odst. 3 ZSM):

- spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu/jí probační úředník stanoví na základě programu jeho výkonu;
- dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu/jí budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédne k poměrům mladistvé/ho, jeho/její životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije;
- informovat probačního úředníka o

Příloha F: Poučení o výkonu dohledu / strana 2

- a) místě bydliště, ve kterém se zdržuje, místě, kde přebírá poštu, případně o každé změně místa pobytu,
 - b) studijních poměrech, příp. zaměstnání,
 - c) dodržování soudem pro mládež/státním zástupcem uložených výchovných omezení nebo povinností,
 - d) a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem (například o evidenci na úřadu práce, o pracovní neschopnosti, o čerpání sociálních dávek; o nástupu do zdravotnického či jiného léčebného zařízení, o nástupu do výkonu trestu, atd.);
- nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí, ve kterém se zdržuje;
 - dokládat sdělené informace;
 - omluvit se předem z dohodnuté konzultace, pokud se jí ze závažných důvodů nebude moci zúčastnit a závažnost těchto důvodů prokázat.

Probační úředník v rámci výkonu dohledu:

- vykonává kontrolu plnění soudem pro mládež/státním zástupcem uložených výchovných povinností a omezení a vedení řádného života mladistvým/mladistvou;
- motivuje a vede mladistvého/mladistvou k řešení následků spáchaného protiprávního jednání, především v oblasti vztahu s poškozeným;
- poskytuje individuální pomoc mladistvé/mu, zprostředkovává mu další odborné služby v souvislosti s řešením jeho aktuální životní situací;
- informuje mladistvého/mladistvou o krocích, které v rámci kontroly jeho/jejího chování a způsobu života podnikne;
- **informuje bez zbytečného odkladu příslušný soud pro mládež o porušení podmínek průběhu dohledu ze strany mladistvé/ho dle (§ 80 odst. 4 ZSM);**
- v případě méně závažného porušení stanovených podmínek a výchovných opatření může probační úředník udělit mladistvé/mu výstrahu; tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku (§ 80 odst. 4 ZSM);
- vede konzultace s mladistvým/mladistvou, vyhotovuje z nich písemný záznam, zpracovává nejméně jednou za 6 měsíců zprávu (nestanoví-li soud pro mládež/státní zástupce jinak), ve které informuje příslušný soud pro mládež/státní zastupitelství o průběhu výkonu dohledu a o plnění výchovných omezení a povinností uložených v rámci dohledu;
- seznámí mladistvého/mladistvou s obsahem zprávy o průběhu dohledu, kterou podává soudu pro mládež/státnímu zastupitelství;
- opatřuje v souladu se zákonem o PMS a zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění, další potřebné informace o mladistvé/m z jiných zdrojů (např. od orgánů státní správy a samosprávy, orgánů činných v trestním řízení a jiných institucí), a to zejména pokud je mladistvý/á nedoloží. O této skutečnosti mladistvého/mladistvou informuje.

V..... dne

.....

Podpis klienta

.....

Podpis zákonného zástupce ml.

Mgr. Probační úředník

Adresa:

Tel., fax:

e-mail:

středisko

Zpracováno pro : Okresní soud v

ZPRÁVA O PRŮBĚHU DOHLEDU

Číslo spisu Tm/PM :		
Jméno a příjmení klienta:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Aktuální kontaktní adresa:		
Klient přijat do evidence PMS ČR:		
Zprávu vypracoval, dne:		
Přílohy:		

1.1. Aktuální situace

1) *rodinné poměry mladistvého*

: bydliště

: osoby ve společné domácnosti; pokud jsou rodiče rozvedeni, zda se mladistvý stýká s druhým rodičem a jak často

: vztahy mezi osobami v domácnosti v příp. rozvedených rodičů i k rodiči, se kterým mladistvý nežije

: výchova rodičů – zda zvládají výchovu mladistvého či se vyskytly nějaké problémy

2) *blízké sociální okolí*

: kamarádi + parta

: zájmy mladistvého (oblíbená mimoškolní činnost mladistvého)

1.2. Školní docházka a zaměstnání

- : kde se mladistvý učí
- : kontakt s třídním učitelem či výchovným poradcem
- : chování mladistvého ve třídě
- : výchovné problémy ve škole (např. neomluvené hodiny, šikana či příp. jiný delikt ve škole) + příp. řešení ze strany školy
- : prospěch doporučujeme zařadit pouze v případě nápadné změny v posledním období
- : co ho ve škole baví, případně jaké má představy o budoucím povolání, aktivity k jeho dosažení
- v případě, že je mladistvý nezaměstnaný
- : ukončení vzdělání, důvody proč nešel studovat dále, představa o tom, co by chtěl nyní mladistvý dělat
- : absolvování rekvalifikačního kurzu
- : zkušenost s dlouhodobější prací (brigády, popř. jiné pracovní zkušenosti, je to důležité pro vyhodnocení snahy mladistvého a jeho pracovních návyků a dovedností)

1.3. Spolupráce mladistvého s probačním úředníkem

- : četnost schůzek s mladistvým či ostatními osobami (škola, rodiče, OSPOD či jiné organizace – např. v případě, že klient po konzultaci s vámi navštěvuje program v NNO)*
- : zhodnocení, zda mladistvý plní povinnost vyplývající z rozhodnutí soudu a dochází na konzultace*
- : zda s mladistvým bylo rozebíráno protiprávní jednání a jaký je postoj klienta k jeho jednání, případně jeho změny*
- : zmínit další témata uskutečněných konzultací (např. řešení problémů ve škole či s kamarády, řešení problému, co s volným časem, jaká témata mladistvý sám přinášel na konzultace a způsoby jejich řešení)*
- : následky spáchaného protiprávního jednání v rodině či v nejbližším sociálním okolí*
- : možnost uvést strategie, na které přišel mladistvý společně s vámi, jak se vyhnout dalšímu protiprávnímu jednání*

1.4. Plnění opatření uložených soudem včetně řešení následků provinění

: zhodnotit, jak mladistvý plní či neplní konkrétní opatření uložená soud

: jak se vyrovnává s následky provinění, jaké kroky v tomto směru plánuje, jaké již učinil, s jakým výsledkem (náhrada škody – finanční, popř. jiná,, kontakt s poškozeným , apod.)

1.5. Zhodnocení průběhu dohledu

: zda mladistvý plní či neplní podmínky dohledu a případná navrhovaná další řešení

(podle uloženého opatření specifikovat. Např. v případě uloženého trestního patření podmíněného odsouzení s dohledem podat návrh na ponechání podmíněného odsouzení v platnosti a v souladu se zákonem prodloužit zkušební dobu s tím, že v dalším období bude nutné, aby se klient zlepšil v těchto konkrétních oblastech - vhodné je vyjmenovat)

S obsahem této zprávy byl klient osobně seznámen.

Datum:

Stanovisko klienta, pokud se chce ke zprávě vyjádřit:

Podpis:

Stanovisko zákonného zástupce klienta:

Podpis:

Zpráva byla klientovi zaslána dne:

Mgr.

probační úředník

středisko

Příloha H: Výstraha probačního úředníka

Výstraha probačního úředníka

Probační úředník, Mgr., tímto uděluje dle § 80 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže,

výstrahu

mladistvé/mu....., nar., bytem, spisová značka střediska PMS ČR
v X PM /200 .

Stručné zdůvodnění:

- *uvést konkrétně a srozumitelně, v čem spočívá porušení dohledu*

Mladistvý byl opětovně poučen o podmínkách plnění probačního programu, který byl s mladistvým uzavřen dne

Mladistvý byl upozorněn na povinnost dodržovat podmínky stanovené v probačním programu.

V případě, že mladistvý tuto výstrahu odmítne podepsat, probační úředník o tomto učiní zápis do záznamu o úkonu.

S touto výstrahou bude seznámen zákonný zástupce mladistvého².

V dne

.....

podpis probačního úředníka

.....

podpis mladistvé/ho³

.....

podpis zákonného zástupce

Výstraha byla podepsána za účasti úředníka PMS ČR, Mgr. Jedno vyhotovení této výstrahy zůstávají pro potřeby střediska PMS ČR v, jedno vyhotovení bylo předáno mladistvému.

² v případě, že se zákonný zástupce mladistvého nedostaví, nabízí se možnost zaslat mu ji na vědomí prostřednictvím zásilky s dodejkou

³ výstraha může být udělena i ústně

Příloha I: Tazatelské otázky / strana 1

Tazatelské otázky pro probačního úředníka pro mládež:

- 1) Jak probíhá první setkání s mladistvým klientem, poté co mu byl uložen dohled?
- 2) Jak to vypadá, když je dohled uložen již v rámci přípravného řízení? Má průběh dohledu vliv na pozdější rozsudek soudu?
- 3) Co se děje, když klient s podmínkami dohledu nesouhlasí nebo nespolupracuje? Jestli se to někdy stalo.
- 4) Jak navazujete spolupráci s rodinou klienta?
- 5) Dostavují se rodiče na dohledové konzultace spolu s klientem? Je to podle Vás lepší?
- 6) V jakých časových intervalech konzultace probíhají?
- 7) Jak hodnotíte součinnost s dalšími subjekty, např. OSPOD, škola a další instituce?
- 8) Jaké jsou nejčastěji rodinné poměry mladistvého?
- 9) Snažíte se kromě vymezených povinností a omezení, které v rámci dohledu uložil soud dávat klientovi vlastní doporučení vzhledem k jeho aktuální situaci?
- 10) Jaká témata s mladistvými klienty nejčastěji při dohledových konzultacích řešíte?
- 11) Výchovná opatření obecně nemají být příliš velkým zásahem vůči mladistvému, domníváte se, že se dohledem probačního úředníka může chování mladistvého změnit?
- 12) Myslíte, že je dohled efektivní, i když je uložený samostatně nebo pouze spolu s dalšími opatřeními?
- 13) Myslíte si, že má dohled své místo u mladistvých prvopachatelnů nebo u mladistvých opakujících trestnou činnost?
- 14) Co myslíte, že mladistvého motivuje, aby dodržoval podmínky dohledu?
- 15) Jaké metody práce při dohledových konzultacích nejčastěji volíte?
- 16) V čem spatřujete specifika výkonu dohledu u mladistvých oproti dospělým klientům?
- 17) V čem vidíte úskalí dohledu probačního úředníka?
- 18) Dle Vašich zkušeností, je výkon dohledu u mladistvých většinou úspěšný, tzn., že splnil účel?

Příloha I: Tazatelské otázky / strana 2

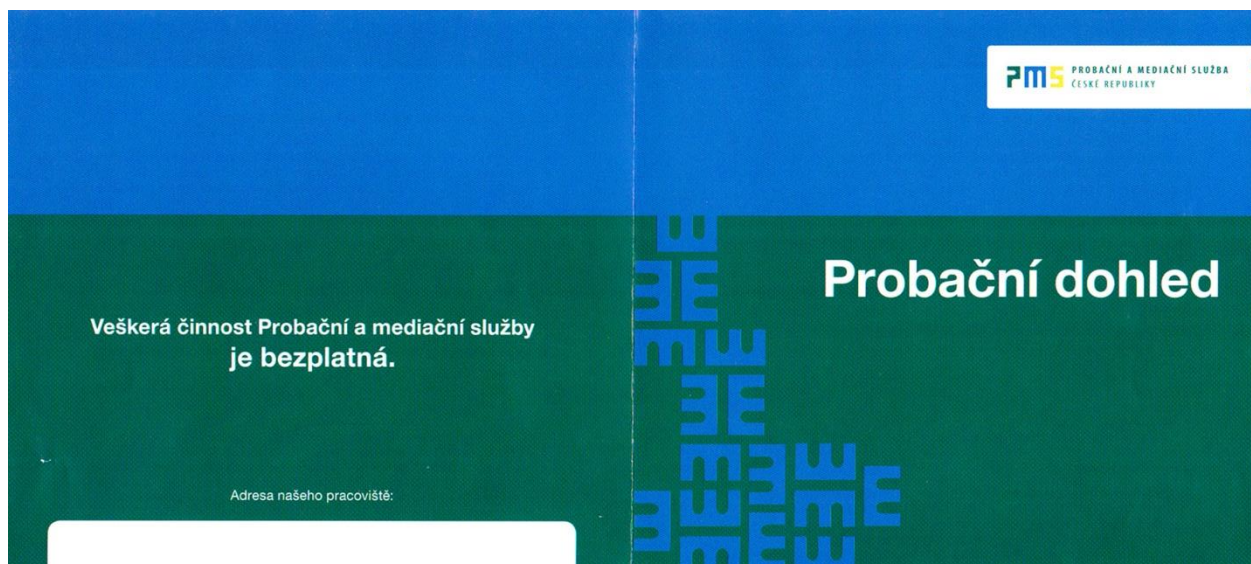
Tazatelské otázky pro mladistvého:

- 1) Můžete popsat, za co máte uložený probační dohled?
- 2) Byla to Vaše první trestná činnost?
- 3) Máte snahu vyrovnat se nějak s poškozeným, odčinit škodu?
- 4) Je pro Vás někdo autoritou?
- 5) Měl někdo z vaší rodiny v minulosti také problémy se zákonem?
- 6) Chápete dohled, který Vám byl uložený jako šanci na změnu k lepšímu chování?
- 7) Jaký má pro Vás dohled smysl?
- 8) Je pro Vás dohled velkým zásahem do osobního života?
- 9) Jak se na Váš uložený dohled tváří rodina a kamarádi?
- 10) Motivuje Vás něco ke spolupráci s PMS a dodržování podmínek v rámci dohledu?
- 11) Jak v tuto chvíli rád nejčastěji trávíte svůj čas? A jak tomu bylo před spoluprací s PMS? Lišilo se to?
- 12) Jaká je spolupráce s probačním úředníkem? Došlo během spolupráce v rámci dohledu u Vás k nějakému poučení?
- 13) Pomohl Vám nějak dohled?

Tazatelské otázky pro zákonného zástupce ml. / rodiče:

- 1) Máte informace o tom, jak Váš syn tráví volný čas, s jakými kamarády se stýká?
- 2) Bylo tomu tak i před spoluprací s PMS?
- 3) Myslíte si, že dohled je pro Vašeho syna dostačující?
- 4) Pociťujete v jeho chování nějaké změny, od té doby, co spolupracujete s PMS?
- 5) Co Vás motivuje, abyste jako rodina spolupracovali v rámci dohledu a dalších opatření s PMS?
- 6) Kontrolujete nyní sama syna důsledněji než dříve? (domácí práce, brigáda)
- 7) Dostavujete se se synem pravidelně na dohledové konzultace?
- 8) Myslíte si, že má dohled pro Vašeho syna smysl a není zbytečný?

Příloha J: Probační dohled: informační leták

PMS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA
ČESKÉ REPUBLIKY

Probation supervision

Veškerá činnost Probační a mediační služby je bezplatná.

Adresa našeho pracoviště:

Další informace o našich službách naleznete na internetové adrese: www.pmscr.cz

**Integrace pachatele
Participace poškozeného
Ochrana společnosti**

Probation supervision

Co je dohled a jaký je jeho účel?

Dohled je opatření, které soudce nebo státní zástupce ukládá, považuje-li za důležité po určitou dobu sledovat a kontrolovat chování pachatele. Dohled spočívá v odborném vedení a pomoci pachatelů ke změně chování. Vedle ke snížení rizika opakování trestné činnosti a tím k ochraně společnosti před další kriminalitou.

Kdo dohled vykonává?

Dohled provádí Probační a mediační služba (PMS) v místě, kde pachatel bydlí nebo se dlouhodobě zdržuje.

Kdy může soudce nebo státní zástupce nad pachatelem stanovit dohled?

Soudce nebo státní zástupce může uložit dohled, pokud rozhodne o:

- podmíněném upuštění od potrestání,
- podmíněném odsouzení,
- podmíněném propuštění z výkonu trestu odněti svobody,
- propuštění z ochranné léčby,
- uložení dohledu v rámci trestu obecně prospěšných prací,
- nahrazení vazby dohledem PMS,
- uložení výchovného opatření mladistvému nebo dítěti mladšímu 15 let.

Jak dohled probíhá?

- Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, který probíhá na středisku PMS. PMS má také ze zákona právo navštívit pachatele kdykoliv v průběhu výkonu dohledu doma.
- Dohled je především kontrola dodržování podmínek trestu, které soudce nebo státní zástupce zároveň s dohledem uložil. PMS také nabízí pachatelům pomoc při řešení problémů jako je např. hledání a udržení si práce, zprostředkování možnosti léčby závislosti nebo řešení zadluženosti, nahrazení škody způsobené trestným činem. V rámci dohledu je pachatel veden k převzetí odpovědnosti za své chování a k řešení následků trestné činnosti.
- V rámci výkonu dohledu PMS oslovuje oběť a nabízí jí svou pomoc při řešení následků trestného činu. V případě zájmu oběti a pachatele může probační úředník – mediátor připravit společné setkání neboli mediaci, na kterém mohou být dojednány možnosti řešení následků trestného činu, včetně způsobů odškodnění oběti.
- Dohled probíhá způsobem stanoveným v probačním plánu dohledu, který sestavuje PMS ve spolupráci s pachatelem. Tento plán popisuje, jak často bude dohled prováděn, kde budou probíhat pravidelná setkání, jakým způsobem bude pachatel plnit povinnosti a omezení uložená mu soudem v rámci dohledu. Plán také upravuje postup při zjištění, že pachatel podmínky dohledu neplní.

Jaké jsou povinnosti pachatele v rámci dohledu?

V průběhu výkonu dohledu je pachatel povinen:

- spolupracovat s PMS způsobem, který mu PMS stanoví a plnit probační plán dohledu,
- dostavovat se na středisko PMS ve lhůtách, které jsou mu předem stanoveny,
- informovat PMS o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných okolnostech důležitých pro výkon dohledu,
- umožnit PMS vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Jak je o průběhu dohledu informován soudce nebo státní zástupce?

Informace o tom, jak dohled probíhá, sděluje PMS nejmenší jedenkrát za půl roku (pokud není stanoveno jinak) soudci nebo státnímu zástupci. S těmito zprávami má možnost se pachatel seznámit.

Jaký je postup v případě neplnění dohledu ze strany pachatele?

- Při méně závažném porušení podmínek dohledu upozorní PMS pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek probačního plánu dohledu bude o tomto informovat soudce nebo státního zástupce.
- O závažném nebo opakovaném porušení podmínek dohledu informuje PMS soudce nebo státního zástupce neprodleně po tomto zjištění.
- Neplnění soudem stanoveného dohledu může být důvodem k nařízení výkonu trestu, který byl pachatelům podmíněně odložen, nebo ze kterého byl pachatel podmíněně propuštěn. Pachatel může být při neplnění podmínek dohledu, který nahrazuje vazbu, znovu zatčen a navrácen do výkonu vazby.

Příloha K: Justice pro mládež: informační leták

<p>Adresa našeho pracoviště:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 80px; width: 100%;"></div>	<p>Další informace o našich službách naleznete na internetové adrese:</p> <p>www.pmscr.cz</p>	<p>PMS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY</p>
<p>Poznámky:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 100px; width: 100%;"></div>	<p>Veškerá činnost Probační a mediační služby je bezplatná.</p> 	<p>Justice pro mládež Problémy můžete řešit s námi, nikdy není příliš pozdě</p>
		<p>Integrace pachatele Participace poškozeného Ochrana společnosti</p>

Pro mladistvé

V případě, že se dostanete do konfliktu se zákonem, můžete se obrátit na Probační a mediační službu (PMS). Smyslem její činnosti je zejména napomoci ke zmírnění následků trestné činnosti pro oběť, vést Vás k pochopení všech důsledků trestné činnosti a motivovat Vás k převzetí odpovědnosti za škody, které jste svým jednáním způsobili/a.

Příkladem může být příběh Tomáše:

Tomáš posprejoval zastávku MHD. Policie proti němu zahájila trestní stíhání a způsobená škoda byla vyčíslena na 15.000 Kč. Rodiče jsou na Tomáše velmi rozloženi. Kurátor pro mládež doporučil kontaktovat PMS.

Na čem můžeme společně pracovat?

- na jednání s dopravním podnikem o náhradě škody
- na přípravě zprávy pro rozhodnutí státního zástupce či soudce
- na předjednání možnosti uložení výchovného opatření - společensky prospěšná činnost, probační program a jiné
- na řešení dalších aktuálních problémů společně s rodiči / zákonnými zástupci a školou.

Míra Vaší aktivity a výsledky naší společné práce mohou mít vliv na rozhodování státního zástupce či soudce ve Vaší věci.

Můžeme se na to podívat v případě Hanky:

Hanka neměla peníze na diskotéku, a proto odcizila ve školní šatně spolužákovi Jirkovi mobil a ten pak prodala. Škola věc nahlásila na policii, Hanka byla odhalena a nyní má velké problémy. Kontaktovala středisko PMS a tam jí pomohli zprostředkovat jednání s Jirkou. Bylo dohodnuto, že Hanka bude Jirkovi telefon splácet. Peníze na splátky si vydělá na brigádě. Navíc se rozhodla, že ve svém volném čase dobrovolně odpracuje pro místní zvířecí útulek 30 hodin. Přístup Hanky státní zástupce zohlednil a rozhodl o podmíněném zastavení trestního stíhání. To znamená, že případ nemusel být projednán před soudem. A to také znamená, že Hanka nemusela platit drahé náklady za soudní projednání věci a náklady za nutnou obhajobu, kterou Hanka jako mladistvá musí mít. V neposlední řadě nebude mít Hanka záznam v rejstříku trestů.

Kdo se může obrátit na PMS? S kým PMS spolupracuje?

Poškození, obvinění mladiství, jejich rodiče, další zákonní zástupci, příbuzní a všichni ti, kdo jsou nějakým způsobem trestnou činností dotčeni. Dále také státní zástupci, soudci, kurátoři pro mládež, obhájci, policisté, škola apod.

Posledním příkladem činnosti naší služby může být příběh Pepy:

Pepa, ve městě známý „prušvihář“, opakovaně kradl v obchodech a několikrát vykradl sklepy v sousedství. Ze spolupráce s PMS vyšlo najevo, že má problémy s užíváním pervitinu. Soudce zvažoval, zda Pepu poslat do vězení. Na doporučení PMS ale nakonec Pepovi uložil podmínku a dohled probačního úředníka. V rámci dohledu probační úředník zprostředkoval Pepovi léčbu závislosti v terapeutické komunitě. Zároveň společně pracovali na zlepšení vzájemných vztahů v Pepově rodině.

Ať už je nebo není příběh Tomáše, Hanky nebo Pepy podobný tomu Vašemu, neváhejte za námi přijít.

Příloha L: Obětem: informační leták

PMS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA
ČESKÉ REPUBLIKY

**Stali jste se obětí trestného činu?
I mládež nese odpovědnost
za své protiprávní činy.
Řekneme Vám jak.**

**Naše činnost je bezplatná.
Jsme státem garantovaná služba.**

Stali jste se obětí trestného činu? Pachatelé ještě nebylo 18 let? I v takovém případě je třeba jednat!

Obraťte se na nás, poradíme Vám!

Probační a mediační služba Vás bezplatně provede úskalími řízení vedeného vůči mladistvým a dětem mladším 15 let a poradí Vám, na co máte právo a jak je uplatňovat.

Nabízíme Vám odpovědi například i na tyto otázky:

Jak můžete uplatnit své právo na náhradu škody, když Vám ublížilo dítě mladší 15 let?
Jednou z cest je mimosoudní dohoda s rodiči pachatele o náhradě škody. S touto dohodou Vám můžeme pomoci. Druhou možností je žaloba na náhradu škody v občanském soudním řízení. Zodpovědný za dozor nad dítětem je rodič.

Jak můžete uplatnit své právo na náhradu škody, když byl pachatelem mladistvý?

- Svůj nárok na náhradu škody musíte specifikovat přesnou částkou a uplatnit ho co nejdříve, nejlépe hned na policii, nejpozději však do zahájení dokazování u hlavního líčení.
- Nejjednodušší cestou je uzavřít mimosoudní dohodu o náhradě škody s pachatelem. S touto dohodou Vám můžeme pomoci. Zodpovědný za škodu je mladistvý.

I děti a mladistvé je nutné vést k zodpovědnosti. Pomůžeme Vám s tím.

Mladistvý zloděj naštve stejně jako dospělý.

V některých případech máte právo žádat peněžitou pomoc od státu! Poradíme Vám.

Co Vám můžeme nabídnout u nás na středisku PMS?

Mediaci

Jde o Vaše společné setkání s pachatelem za účasti probačního pracovníka. Mluví se o dopadech spáchaného činu a způsobu jejich řešení. Mediaci Vám poskytne bezpečné a otevřené prostředí pro vyjádření Vašich potřeb a postojů. Jejím výsledkem může být například uzavření dohody o náhradě škody. Pachatel Vám v mediaci může vysvětlit důvody, proč Vám ublížil. Můžete si přizvat Vaše blízké. Mediaci je dobrovolná.

Rodinnou skupinovou konferenci

Jde o společné setkání Vás, Vašich blízkých a dalších dotčených osob s pachatelem a jeho rodinou. V rámci konference jsou hledány konkrétní postupy, jak pro účastníky konference přijatelným způsobem s ohledem na Vaše zájmy a potřeby řešit důsledky trestného činu. Výsledkem může být například plán nápravy pachatele a dohoda o náhradě škody.

Co dalšího od nás můžete očekávat?

1. Poslechneme si Vaš příběh.
2. Podpoříme Vás.
3. Poradíme Vám.
4. Pomůžeme Vám.
5. Provedeme Vás trestním řízením.

Psychické obtíže mohou být stejně nepříjemné jako bolest fyzická! Nebojte se nám svěřit. Jsme tu pro Vás!

Kontakt:

Všechny informace o naší činnosti najdete na www.pmscr.cz.